

NAISJÄRJESTÖJEN KESKUSLIITTO -
KVINNOORGANISATIONERNAS CENTRALFÖRBUND R.Y.

PEKING +25

KANSALAIJÄRJESTÖRAPORTTI

TEHDÄÄN TASA-ARVO

- Mikä on naisten ja tyttöjen
ihmisoikeuksien tilanne Suomessa?

SISÄLLYSLUETTELO

25 vuotta Pekingistä _____	3
Tehdään tasa-arvo! – Naisten oikeuksien toteutumisessa edelleen puutteita laajasti koko yhteiskunnassa _____	6
Inklusiivinen kehitys, jaettu vauraus ja ihmisarvoinen työ _____	8
Köyhyyden poistaminen, sosiaaliturva ja sosiaalipalvelut _____	16
Kasvatus ja koulutus _____	23
Osallistuminen, vastuullisuus ja sukupuolitietoiset instituutiot _____	29
Vapaus väkivallasta ja stereotyyppioista _____	42
Rauhalliset ja inklusiiviset yhteiskunnat _____	59
Oikeus terveyteen ja hyvinvointiin _____	67
Kestävä kehitys ja ilmastonmuutos _____	79

25 VUOTTA PEKINGISTÄ

Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus vuodelta 1948 kuuluttaa yhtäläisiä ja luovuttamattomia oikeuksia kaikille ihmiskunnan jäsenille. Se edellyttää sopimukseen sitoutuneita valtioita edistämään ihmisoikeuksien kunnioittamista ja turvaamaan ihmisten oikeudet ja vapaudet "jatkuvin kansallisin ja kansainvälisin toimenpitein". Vaikka naisjärjestöjen aktiivisuuden ansiosta ihmisoikeuksien julistus kieltää oikeuksien epäämisen sukupuolen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella, ei vielä kukaan ole itsestään selvää, että ihmisoikeudet ovat naisten oikeuksia: naisten asemassa on edelleen parantamisen varaa ja naisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisessa puutteita sekä globaalisti että meillä Suomessa.

Syyskuussa 1995 järjestetyssä Pekingin konferenssissa 189 YK:n jäsenvaltiota sitoutui poliittisesti Pekingin julistuksessa ja toimintaohjelmassa naisten oikeuksien edistämiseen ja takaamiseen erottamattomana, olennaisena ja jakamattomana osana yleismaailmallisia ihmisoikeuksia. Pekingin konferenssi oli ensimmäinen maailmankonferenssi, jossa naisten elämään liittyviä kysymyksiä tarkasteltiin kaikilla yhteiskunnan aloilla nimenomaan sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Pekingissä myös tyttöjen ihmisoikeudet otettiin ensi kertaa tarkasteluun, tarkennettiin aiempaa määritelmää naisten seksuaali- ja lisääntymisterveysoikeuksista ja liitettiin ne vahvasti osaksi naisten ihmisoikeuksia. Naisjärjestöt vaikuttivat aktiivisesti Pekingin julistuksen ja toimintaohjelman sisältöön. Pekingin toimintaohjelma painottaakin hallitusten ja kansalaisjärjestöjen, erityisesti naisjärjestöjen, kumppanuutta ohjelman toteuttamisessa.

Pekingin toimintaohjelma korostaa hallitusten ensisijaista vastuuta ohjelman täytäntöönpanosta ja vaatii, että hallitukset ja kansainvälinen yhteisö myös käytännössä sitoutuvat ohjelman toteuttamiseen. Pekingin julistuksessa valtiot vahvistivat niin ikään sitoutumisensa YK:n peruskirjaan, ihmisoikeuksien julistukseen, julistukseen naisiin kohdistuvan väkivallan lopettamisesta ja julistukseen oikeudesta kehitykseen sekä oikeudellisesti sitoviin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, erityisesti YK:n yleissopimukseen naisten syrjinnän

poistamisesta (CEDAW) ja lasten oikeuksien yleissopimukseen. Pekingin julistuksen strateginen tavoite on edellä mainittujen ihmisoikeusasiakirjojen täysimittainen täytäntöönpano.

Toimintaohjelma oli ja on yhä historiallinen poliittinen sitoumus naisten ja tyttöjen oikeuksien ja sukupuolten tasa-arvon edistämisestä. Ohjelma poikkeaa CEDAW-sopimuksen kaltaisista oikeudellisesti sitovista ihmisoikeusasiakirjoista siinä, että se määrittelee tavoiteltavien päämäärien lisäksi konkreettisia toimenpiteitä, joiden toteuttaminen on edellytys asetettujen tavoitteiden saavuttamiselle. Toimintaohjelma sisältää kolme läpileikkaavaa pääperiaatetta ja 12 osa-aluetta, niihin liittyvät strategiset tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi. Ohjelman osa-alueet kattavat laajasti ne naisten elämän eri osa-alueet, jotka vuonna 1995 arvioitiin kriittisiksi sukupuolten tasa-arvon toteutumiseksi.

Sukupuoli tuottaa ja siihen liitetään myös kulttuurisesti ja sosiaalisesti erilaisia rakenteita ja käytäntöjä, oletuksia, odotuksia ja asenteita. Ne määrittävät yksilöiden toimintamahdollisuuksia, ja niiden seurauksena esimerkiksi vanhemmuus, hoiva, työelämä ja väkivallan kokemukset ovat vahvasti sukupuolittuneita. Merkittävä osa ihmisistä ei koe, että perinteiset ja kaavamaiset sukupuoliroolit määrittelisivät heitä ihmisinä. Päinvastoin ne pakottavat ihmiset muotteihin, joissa heidän toimintaansa, mahdollisuuksiaan ja ajatteluaan rajoitetaan.

Sukupuolen ohella muut ominaisuudet, kuten etninen tausta, seksuaalinen suuntautuminen, uskonto, ikä tai esimerkiksi kieli vaikuttavat siihen, miten ihminen pääsee yhteiskunnassamme osalliseksi ja tulee kohdatuksi. Näiden risteävien erojen huomioiminen on edellytys sille, että epätasa-arvoisuudet tulevat näkyviksi ja poistetuiksi. Pekingin julistus ja toimintaohjelma korostavat moniperusteisen syrjinnän estämistä.

Monet kokevat myös kaksinapaisen sukupuolijaottelun vieraaksi. Nykyisen käsityksen mukaan sukupuoli ei ole niin selväpiirteinen tai selvärajainen ominaisuus, että kaikki ihmiset olisi mahdollista luokitella naisiksi tai miehiksi, tai että kaikkien ihmisten kokemus omasta sukupuolestaan vastaisi heille syntymässä määriteltyä sukupuolta. Yhteiskuntamme jättää tästä huolimatta monet sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset näkymättömiksi ja altistaa heidät suoralle ja epäsuoralle syrjinnälle. Paljon tietoa puuttuu, ja siksi

tilastotuotannon ja tutkimuksen kehittäminen sukupuolen moninaisuuden huomioon ottavaksi on välttämätöntä.

Pekingin julistuksen ja toimintaohjelman näkemys sukupuolesta on kaksinapainen eikä tunnista sukupuolen moninaisuutta. **Tämän raportin lähtökohta on, että Pekingin julistus ja toimintaohjelma koskevat kaikkia itsensä naiseksi ja tytöksi määritteleviä.**

Valtiot ja alueet raportoivat YK:lle Pekingin toimintaohjelman toteutumisesta joka 5. vuosi. Myös Naisjärjestöjen Keskusliitto on vuodesta 1999 alkaen viiden vuoden välein laatinut yhteistyössä muun järjestökentän kanssa raportin Pekingin julistuksen ja toimintaohjelman toteutumisesta Suomessa. Vuonna 2020 Pekingin konferenssista tulee kuluneeksi neljännesvuosisata. **Tämä järjestyksessään viides järjestöraportti luo katsauksen tyttöjen ja naisten ihmisoikeuksien toteutumiseen Suomessa viiden viime vuoden aikana ja esittää toimenpiteitä tasa-arvotilanteen parantamiseksi.** Raportti ei ole tyhjentävä, mutta esittelemme siinä teemoja ja toimenpide-ehdotuksia, jotka tunnistamme kiireellisimmiksi tällä hetkellä.

NAISJÄRJESTÖJEN KESKUSLIITTO - KVINNOORGANISATIONERNAS CENTRALFÖRBUND RY

Anniina Vainio | Järjestöpäällikkö

TEHDÄÄN TASA-ARVO!

- NAISTEN OIKEUKSIEN TOTEUTUMISESSA EDELLEEN PUUTTEITA LAAJASTI KOKO YHTEISKUNNASSA

Naisten osuus yhteiskunnallisessa päätöksenteossa Suomessa on viimeisen vuoden aikana edennyt huomasti. Naiset ovat saavuttaneet ennätysmäärän paikkoja eduskunnassa, sen valiokuntien johdossa, ministereinä ja puolueiden johdossa. Suomen komissaari tulee ensimmäistä kertaa lähes neljännesvuosisadan kuluessa olemaan nainen. Naisten osuus poliittisessa päätöksenteossa on tällä hetkellä maailmanlaajuisestikin tarkasteltuna korkea ja sukupuolten tasa-arvo vahvasti mukana hallituksen ohjelmassa. Media nostaa sukupuolten tasa-arvon merkitystä ja naisten oikeuksien teemoja esiin päivittäin.

Pekingin julistuksen ja toimintaohjelman hyväksymisestä tulee vuonna 2020 kuluneeksi 25 vuotta. Tämä raportti **Tehdään tasa-arvo!** tuo esiin naisten oikeuksien ja sukupuolten tasa-arvon tilanteen Suomessa vuonna 2019 Pekingin julistuksen ja toimintaohjelman alueilla. Naisjärjestöjen Keskusliiton järjestöraporttiin on osallistunut kanssamme yli 40 kansalaisjärjestöä.

Vaikka monilla alueilla on menty 25 vuoden aikana eteenpäin, on hätkähdyttävää huomata se laaja ja rakenteellinen epätasa-arvo, joka yhteiskuntamme eri osa-alueilla edelleen vallitsee. Toivomme, että hallitus ottaa huomioon tämän raportin vaatimukset hallitusohjelman toteutuksessa ja hallituksen tasa-arvo-ohjelman laatimisessa. Me naisjärjestöt olemme käytettävissä ja mielellämme mukana tässä työssä. Naisjärjestöt ovat vaikuttaneet Suomessa naisten oikeuksien kehittämiseen ja puuttuneet epäkohtiin 150 vuoden ajan. Meillä on kaikki mahdollisuudet ja vastuu tehdä tasa-arvo ja saada voimaan ne suuret ja pitkään odotetut uudistukset, jotka muissa Pohjoismaissa ovat jo vuosia olleet voimassa.

Naisten oikeudet kohtaavat tällä hetkellä ennennäkemätöntä vastarintaa koko maailmassa. Jo vuosia on ollut selvää, ettei Pekingin julistusta ja toimintaohjelmaa tule avata käsittelyyn, sillä yksimielisyyttä naisten oikeuksista ei enää saavutettaisi. Meillä on vastuu toimia jatkossakin esimerkkinä ja tukea naisten oikeuksien edistämistä kaikkialla maailmassa. Suomen on käytettävä kaikki arvovaltansa sukupuolten tasa-arvon kuten seksuaali- ja lisääntymisterveysoikeuksien edistämisen puolesta. On myös huomattava, että kohtaamme jatkuvasti uusia haasteita, esimerkiksi vihapuheen leviäminen. Meidän tulee myös olla tiiviisti mukana kansainvälisessä naisten oikeuksien kehityksessä. Parantamalla naisten oikeuksia Suomessa ja maailmanlaajuisesti lisäämme tyttöjen ja naisten lisäksi kokonaisten yhteiskuntien hyvinvointia.

Lämmin kiitos kaikesta yhteistyöstä teille raportin valmisteluun osallistuneille kumppanitahoille. Eryteisesti haluamme kiittää raportin laatimisesta vastannutta Naisjärjestöjen Keskusliiton järjestöpäällikkö **Anniina Vainiota** lujalla ammattitaidolla ja suurella sydämellä tehdystä hyvin laajasta työstä. Kiitos opetus- ja kulttuuriministeriölle tuesta Peking +25 -hankkeessa. Kiitos sosiaali ja terveysministeriölle ja ulkoministeriölle yhteistyöstä raportin julkistamis tilaisuuden järjestämisessä.

Suomen ja maailman naiset odottavat tasa-arvotekoja. Naisjärjestöjen Keskusliitto jatkaa työtä sukupuolten tasa-arvon, naisten oikeuksien ja tyttöjen ja naisten ihmisoikeuksien puolesta. Yhdessä pystymme muuttamaan yhteiskuntaa. Nyt meillä on siihen kaikki mahdollisuudet.

NAISJÄRJESTÖJEN KESKUSLIITTO - KVINNOORGANISATIONERNAS CENTRALFÖRBUND RY

Eva Biaudet | puheenjohtaja

Terhi Heinilä | pääsihteeri

INKLUSIIVINEN KEHITYS, JAETTU VAURAUUS JA IHMISARVOINEN TYÖ

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET:

- Työllisyyspolitiikan sukupuolivaikutukset arvioidaan ja työllisyysasteen nostoa tavoitellaan lisäämällä toimeentulon takaavaa työtä, **TEM, STM**
- Palkkasalaisuudet puretaan ja tasa-arvolakia uudistetaan palkkojen läpinäkyvyyden lisäämiseksi. Palkkakartoituksia tarkennetaan niin, että velvollisuus verrata töiden samanarvoisuutta toteutuu, **STM, työmarkkinaosapuolet**
- Samapalkkaisuusohjelmaa toteutetaan kunnianhimoisesti ja sen resursseja kasvatetaan, **STM, työmarkkinaosapuolet**
- Perhevapaat uudistetaan tasa-arvoisen vanhemmuuden ja työelämän tasa-arvon edistämiseksi 6+6+6 -mallin mukaisesti. Uudistukselle varataan riittävät resurssit. Perhevapaajärjestelmä on joustava ja huomioi perheiden monimuotoisuuden, **STM**
- Raskaus- ja perhevapaasyrjintään työelämässä puututaan ja selvitetään nykyisen sääntelyn toimivuus, **STM, TEM**
- Maahanmuuttajataustaisiin naisiin, vammaisiin naisiin ja romaninaisiin kohdistuvaan työelämäsyryntään ja työllistymisen haasteisiin puututaan. Tämä tehdään osaamisen tunnistamista parantamalla, tunnistamalla ja poistamalla rakenteellista syrjintää, muuttamalla asenteita sekä kehittämällä perhevapaajärjestelmää, **STM, TEM, OM**
- Kotona lapsia hoitaville maahanmuuttajille taataan pääsy kotoutumiskoulutukseen ja muihin kotoutumista edistäviin toimenpiteisiin, ja samalla varmistetaan lasten pääsy varhaiskasvatukseen, **TEM**

VALTIOLLA ON VASTUU SAMAPALKKAISUUDEN TOTEUTUMISESTA

Suomi on sitoutunut samapalkkaisuuteen lukuisissa kansainvälisissä sitoumuksissa, EU-sääntelyssä ja kotimaisessa lainsäädännössä. Ne velvoittavat Suomea takaamaan saman palkan samasta ja samanarvoisesta työstä ja kieltävät sekä välittömän että välillisen palkkasyryntään. Suomi sitoutui samapalkkaisuuteen jo ratifioidessaan vuonna 1963 Kansainvälisen työjärjestön (ILO) yleissopimuksen 100. YK:n naisten oikeuksien yleissopimus (CEDAW) velvoittaa takaamaan oikeuden samaan palkkaan samasta ja samanarvoisesta työstä sekä poistamaan naiseen kohdistuvan syrjinnän. YK:n kestävän kehityksen Agenda 2030 vaatii lopettamaan kaiken naiseen kohdistuvan syrjinnän. Pekingin toimintaohjelma

vaatii hallituksia säätämään ja toimeenpanemaan lait, joilla taataan naisten ja miesten oikeudet samaan palkkaan samasta tai samanarvoisesta työstä ja kieltää sukupuoleen perustuvan syrjinnän työmarkkinoilla, työhönotossa ja urakehityksessä. Myös Euroopan sosiaalinen peruskirja vaatii tehostamaan samapalkkaisuusperiaatteen toteuttamista. Samapalkkaisuusperiaate sisältyi jo EU:n perustamissopimukseen. Nykyisessä Suomea velvoittavassa EU-oikeudessa samapalkkaisuuden periaate sisältyy sekä perussopimukseen, perusoikeuskirjaan että Suomessa niin sanottujen suoran vaikutuksen saaviin direktiiveihin. Palkkatasa-arvosta on säädetty perustuslain 6 §:ssä. Tasa-arvolaki kieltää syrjinnän työelämässä sukupuolen perusteella, mukaan lukien palkkasyrjintä ja syrjintä muissa palvelussuhteen ehoissa.

PALKKAERO NAISTEN JA MIESTEN VÄLILLÄ ON SUOMESSA SUUREMPI KUIN EU-MAISSA JA MUISSA Pohjoismaissa KESKIMÄÄRIN:

Suomi sijoittui **28** EU-maan vertailussa sijalle **20** vuonna **2016**

PALKKAEPÄTASA-ARVO ON YKSI SUOMEN SITKEIMMISTÄ TASA-ARVO-ONGELMISTA

Palkkaero naisten ja miesten välillä on Suomessa suurempi kuin EU-maissa ja muissa Pohjoismaissa keskimäärin; Suomi sijoittui 28 EU-maan vertailussa sijalle 20 vuonna 2016. Naisen euro on Suomessa Tilastokeskuksen ansiotasoindeksillä mitattuna noin 83,9 senttiä. Ero on vieläkin suurempi esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten naisten kohdalla. Vuosittaisilla kokonaisansioilla mitattuna sukupuolten palkkaero on vieläkin suurempi: naisen euro on noin 76 senttiä koko työmarkkinoilla. Naisten työllisyysaste on miesten työllisyysastetta alhaisempi, ja naisten osuus johtotehtävissä on miesten osuutta pienempi. Johtajatasen tehtävissä työskentelevistä 29 prosenttia oli naisia vuonna 2016. Ylimmässä johdossa naiset toimivat tätäkin harvemmin.

Suomessa on vuodesta 2006 lähtien ollut kolmikantainen samapalkkaisuusohjelma, jonka tavoite on sukupuolten palkkaeron kaventaminen. Ohjelman aikana sen tavoitetaso on vaihdellut, ja sukupuolten välinen palkkaero on kaventunut vain vajaat 4 prosenttiyksikköä. Viimeisimmässä samapalkkaisuusohjelman arvioinnissa todetaan, etteivät ohjelmat ole viime vuosina kyenneet vaikuttamaan palkkaeron kaventamiseen tehokkaasti. Tämä vie myös tulevien ohjelmien uskottavuutta

ottaen huomioon sen, että kolmikantayhteistyön päättyminen on heikentänyt samapalkkaisuusohjelmien lähtökohtia. Palkkaeron kaventumisen sijaan miesten palkat ovat viime vuosina nousseet merkittävästi naisten palkkoja enemmän: Helsingin Sanomien selvityksen mukaan vuosina 2014–2017 miesten mediaanipalkat nousivat koko maassa 3,7 prosenttia ja naisten palkat 2,1 prosenttia.

PALKKAEPÄTASA-ARVON TAUSTALLA ON SYRJINTÄÄ

Palkkaepätasa-arvon taustalla on välitöntä ja välillistä syrjintää. Se ilmenee esimerkiksi työhönotossa ja työsuhteen jatkamisessa, mukaan lukien raskaus- ja perhevapaasyrjintä, sekä palkkauksessa. Vaikka raskaus tai vanhemmuus ei ole hyväksyttävä syy jättää määräaikaista työsopimusta uusimatta, on tasa-arvovaltuutetun vuoden 2018 kertomuksen mukaan kuitenkin yhä yleistä, että määräaikainen työsopimus jätetään uusimatta työntekijän raskauden tultua ilmi tai että työsopimus rajataan kestämään vain vanhempainvapaan alkuun. Raskaus- ja perhevapaasiin kohdistuvan syrjintäsuojan tehostaminen on yksi tasa-arvoselonteon tavoite, jonka edistämiseksi ei kuitenkaan ole tehty toimia. Nykyinen hallitusohjelma huomioi tämän epäkohdan.

Naisvaltaisten alojen heikkoa ansiotasoa selitetään harvoin syrjinnällä, vaikka tasa-arvolaki kieltää palkkasyrjinnän sekä samoissa että samanarvoisissa töissä. Myös samapalkkaisuusohjelmat ovat harvoin nostaneet esiin palkkasyrjinnän. Keskenään samanarvoisten, mutta eri työehtosopimusten piiriin kuuluvien töiden samanarvoisuuden vertailu on segregoituneilla eli sukupuolen mukaan eriytyneillä ja vahvojen kollektiivisopimusten määrittämillä työmarkkinoilla hankalaa, sillä palkkakartoituksissa ei yleensä vertailla eri työehtosopimusten piiriin kuuluvien työntekijöiden palkkoja. Suomessa töiden samanarvoisuuden arviointi olisi kuitenkin erityisen tärkeää työmarkkinoiden vahvan sukupuolenmukaisen jakautumisen vuoksi. EU:n komission palkka-avoimuutta koskevan suosituksen johdannon mukaan samapalkkaisuuden suurimmat ongelmat liittyvät juuri samanarvoiseen työhön.

Suomea velvoittava EU:n palkkasyrjinnän kieltö edellyttää palkkojen vertailua syrjinnän toteamiseksi. Tasa-arvodirektiivin mukaan välitön ja välillinen palkkasyrjintä on poistettava. Komission palkka-avoimuussuosituksen ja sen täytäntöönpanoa koskevan selvityksen mukaan palkkasyrjintä liittyy etenkin samanarvoista työtä tekevien palkkoihin ja ongelmat tarpeeseen saada palkkausta koskevaa tietoa.

Vain muutama palkkaepätasa-arvoa koskeva tapaus on päätenyt oikeuteen. Syrjinnän uhrin mahdollisuuksiin saada oikeutta vaikuttavat useat tekijät. Ilmainen oikeusapu ei käytännössä ole keskituloisen palkansaajan käytettävissä,

eikä syrjinnän uhrilla ole käytettävissään matalan kynnyksen oikeussuojakeinoja. Käytännössä tasa-arvolaki tarjoaa palkkasyrjinnän uhreille ihmisoikeussopimusten ja EU:n oikeuden minimivaatimukset täyttävää oikeussuojaa.

PALKKOJEN LÄPINÄKYVYYTTÄ ON LISÄTTÄVÄ

Tasa-arvovaltuutetun palkka-avoimuutta käsittelevässä selvityksessä (2018) todetaan, että työntekijän mahdollisuudet saada työnantajalta tietoja epäillyn palkkasyrjinnän todistamiseksi ovat nykyisin varsin rajalliset. Käytännössä palkkasyrjinnän uhrilla ei ole tehokasta oikeussuojaa syrjintää vastaan, sillä hänellä ei ole itsenäistä oikeutta saada tietää verrokin palkkaa. Tiedonsaantioikeus koskee suoraan vain työntekijän edustajaa. Työntekijän edustajankin oikeus saada yksittäisen työntekijän palkkatietoja toteutuu ainoastaan silloin, kun kyseinen työntekijä suostuu tietojen antamiseen. Viime kädessä tiedot saa työntekijän edustajan pyynnöstä tasa-arvovaltuutettu. Valtuutettu on itse selvityksessä huomauttanut, että prosessi saattaa nykyisellään nostaa kynnystä palkkasyrjintäepäilyjen selvittämiseksi.

Selvitys suosittelee, että palkkasyrjintää epäilevällä henkilöllä tulisi olla suora pääsy verrokin palkkatietoihin salassapitovelvoitteet huomioiden. Raportti suosittelee niin ikään palkkakartoitussäännösten kehittämistä muun muassa siten, että kartoitus tarkastelisi organisaation koko henkilöstöä työehtosopimuksesta riippumatta ja eri palkanosia palkkakieskiarvojen sijaan. Työnantajilla tulisi tietyin ehdoin olla myös velvoite julkaista tasa-arvosuunnitelmat ja palkka-kartoitukset kotisivuillaan.

EPÄTYYPILLISESTÄ TYÖSTÄ ON TULLUT TYYPILLISTÄ ERITYISESTI NAISILLE

Viimeaikainen kehitys on kasvattanut erityisesti osa-aikaisen, nollatuntiperustaisen ja alustapohjaisen työn osuutta kokoaikaisen työn sijaan. Työllisyyspolitiikalla on kannustettu itsensä työllistämiseen ja pyritty helpottamaan määräaikaisten työsuhteiden solmimista. Kaikki nämä muutokset yhdessä hoivavelvoitteiden naisille kasautumisen, naisvaltaisten alojen matalien palkkojen ja muun työelämän syrjinnän kanssa vaikuttavat palkkaeroon ja heikentävät naisten asemaa työmarkkinoilla. Palkkaeroa ovat viime vuosina ylläpitäneet ja kasvattaneet myös erityisesti naisvaltaiseen julkiseen sektoriin kohdistunut kilpailukyky sopimus lomarahaleikkauksineen ja työajanpidennyksineen sekä joukko muita päätöksiä.

Naiset tekevät miehiä useammin osa- ja määräaikaista työtä, usein vastentahtoisesti. Erityisesti naiset ovat viime vuosina tehneet entistä enemmän osa-

aikatyötä. Vuonna 2017 naispalkansaajista noin viidennes teki osa-aikatyötä ja miespalkansaajista 10 prosenttia. Kokoaiikatöiden puute on erityisesti naisten kohdalla korostunut osa-aikatyön syynä: lähes kolmannes osa-aikatyötä tekevästä naisista työskenteli vuonna 2018 osa-aikaisesti siksi, ettei kokoaikaista työtä ollut tarjolla. Niin ikään hoivan, eli lasten tai muiden omaisten ja läheisten hoidon sukupuolittuneisuus kasvattaa naisten osuutta osa-aikatyön tekijöistä. Noin joka kymmenes nainen teki vuonna 2018 osa-aikatyötä omaisten hoivan takia, miehistä vain vajaa prosentti.

MÄÄRÄAIKAINEN TYÖ ON YLEISTÄ VARSINKIN NAISILLA, JOTKA OVAT PERHEENPERUSTAMISIÄSSÄ.

25–29-vuotiaista naisista **1/3** työskenteli vuonna 2016 määräaikaisissa palvelussuhteissa, kun vastaava osuus miehillä oli **1/5**

Naisista lähes viidennes ja miehistä 13 prosenttia on määräaikaisessa palvelussuhteessa. Uusista työsuhteista vuonna 2017 yli puolet solmittiin määräaikaisiksi, naisilla miehiä useammin. Määräaikainen työ on yleistä varsinkin naisilla, jotka ovat perheenperustamisiässä. 25–29-vuotiaista naisista kolmannes työskenteli vuonna 2016 määräaikaisissa palvelussuhteissa, kun vastaava osuus miehillä oli viidennes. Määräaikaisissa työsuhteissa työskentelevien ansiot ovat toistaiseksi voimassa olevissa työsuhteissa työskenteleviä heikommät. Määräaikainen työ heikentää palkkakehitystä myös pidemmällä aikavälillä.

Myös nollatuntisopimusten osuus on kasvanut. Vuonna 2018 naisten osuus nollatuntisopimuksilla työskentelevistä oli noin puolet. Valtaosa nolla-tuntisopimuksella työskentelevistä työskenteli osa-aikaisesti. Nolla-tuntisopimuksilla työskenneltiin pääsääntöisesti siksi, ettei kyseistä tai mitään muuta työtä ollut tarjolla muunlaisella sopimuksella. Vaikka vuonna 2018 tehdyillä, työn tekijän asemaa parantamaan pyrkineillä lakimuutoksilla säädettiin muun muassa, että työvuorot on ilmoitettava viikkoa etukäteen ja niin pitkäksi ajaksi kuin mahdollista, ei vajaa kolmannes nollatuntisopimuksella työskentelevistä Tilastokeskuksen mukaan tiedä joko juuri lainkaan tai vain muutamaksi päiväksi ennakolta tulevien työtuntien ajoittumisen. Miehet tietävät naisia jonkin verran useammin työtuntien ajoittumisen pidemmäksi aikaa ennakoon. Tasa-arvönäkökulmasta nollatuntisopimukset ja pirstaleiset työsuhteet ovat ongelmallisia

esimerkiksi toimeentulon, raskaussyrjinnän ja työn ja perheen yhteensovittamisen näkökulmasta. Myös itsensä työllistämiseen kannustaminen voi heikentää palkkatasa-arvoa: Itsensä työllistäväistä naisista jopa joka toinen sijoittuu alimpaan tulo-viidennekseen. Lisäksi yksinyrittäjän voi olla vaikeaa jäädä esimerkiksi perhevapaille.

Tasa-arvoselonteon tavoitetta vastentahtoisien määräaika- ja osa-aikatyön vähentämisestä ei ole toteutettu. Myös paikallisen sopimisen lisääminen on tavoite, joka voi tutkimusten perusteella lisätä epätasa-arvoa ja kasvattaa palkkaeroja. Sen sukupuolivaikutukset tulisi selvittää. Työmarkkinat ja työllisyysasteen nosto eivät voi perustua naisten vastentahtoisille osa- ja määräaikaisille työsuhteille, eikä työllisyyspolitiikka saa kasvattaa epätasa-arvoa työmarkkinoilla. Työllisyysasteen nostoa ei myöskään tule toteuttaa lisäämällä työtä, joka ei takaa tekijälleen toimeentuloa.

RISTEÄVÄT EROT TYÖMARKKINOILLA

Naisen euron suuruuteen vaikuttavat sukupuolen lisäksi myös muut tekijät. Tämän vuoksi työelämää ja siihen liittyviä epäkohtia on tärkeää tarkastella naisten ja naisryhmien väliset erot huomioiden.

Valtion kotouttamisohjelman 2016–2019 mukaan maahanmuuttajien työmarkkina-asema on monilla mittareilla arvioituna huonompi kuin muun väestön. Työttömyys on moninkertainen ja työmarkkinoille pääsy hitaampaa kuin kantaväestöllä. Tämä koskee erityisesti naisia. Tutkimusten mukaan ulkomaalaistaustaiset nuoret, 15–29-vuotiaat naiset ovat ulkomaalaistaustaisia miehiä ja suomalaistaustaista väestöä useammin työn ja koulutuksen ulkopuolella. Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD nosti vuoden 2018 raportissaan esille huolensa maahanmuuttajanaisten taloudellisesta asemasta ja työllistymisestä Suomessa. Maahanmuuttajanaisten työllistyminen on hitaampaa ja työurat selvästi lyhyempiä kuin miehillä. Somaliasta ja Irakista tulleiden naisten työllisyysaste on Suomessa OECD-maiden matalin, ja erityisesti pakolaistaustaisten naisten työllisyystilanne heikko. Mikäli maahanmuuttajataustainen nainen työllistyy, työllistyy hän useimmiten matalapalkka-alalle. Palkkatyössä olevan maahanmuuttajanaisen euro on noin 77 senttiä maahanmuuttajamiehen eurosta ja 62 senttiä suomalaismiehen eurosta. Korkeampaan työttömyyteen vaikuttavat muun muassa työmarkkinoilla vallitsevat syrjivät ja rasistiset asenteet, riittämätön suomen ja/tai ruotsin kielen taito ja ympäröivän yhteiskunnan tuntemus sekä sosiaalisten verkostojen puute. Heikon työllisyyden takia monen maahanmuuttajanaisen palkkatulot ja sitä kautta eläkekertymä jäävät hyvin pieniksi.

OECD suosittelee maahanmuuttajanaisten köyhyyden poistamiseksi lukuisia toimia kodinhoidon tuen uudistamisesta palkkatukeen ja kielikoulutukseen tehtäviin

muutoksiin. Tällä hetkellä kotoutumiskoulutus ja siihen kuuluva suomen tai ruotsin kielen opetus järjestetään pääsääntöisesti työvoimapolitiittisena koulutuksena, mikä tarkoittaa, että sitä on tarjolla vain työttömille työnhakijoille. Kotona lapsiaan hoitavat vanhemmat ovat oikeutettuja vapaan sivistystyön oppilaitoksissa järjestettävään luku- ja kirjoitustaidon koulutukseen sekä muuhun kielikoulutukseen ja kotouttavaan koulutukseen. Edellytys koulutuksen maksuttomuudelle on, että kunnan viranomaisen hyväksyy koulutuksen työvoiman ulkopuolella olevalle maahanmuuttajalle laadittavaan kotoutumissuunnitelmaan. Viranomaisilla ei kuitenkaan ole velvoitetta laatia kotoutumissuunnitelmaa työvoiman ulkopuolella oleville ryhmille, pois lukien ilman huoltajaa saapuneet lapset. Kotona lapsiaan hoitavat naiset saattavat siten jäädä kokonaan ilman kotoutumissuunnitelmaa.

Useissa kunnissa on projektivaroin järjestetty koulutusta kotona lapsia hoitaville vanhemmille, ja myös monet järjestöt järjestävät samantyyppistä toimintaa. Tämä saattaa kuitenkin asettaa eri alueilla asuvat ihmiset eriarvoiseen asemaan. Olisi tarpeen selvittää maahanmuuttajanaisten kotoutumispolkuja ja kotoutumisväylien yhtenäistämistä, lisätä resursointia kotoutumista tukevaan koulutukseen ja palveluihin sekä varmistaa tiedonsaanti palveluista niille naisille, jotka ovat erityisessä vaarassa joutua kotoutumispalvelujen ulkopuolelle.

Vähemmistövaltuutetun (nyk. yhdenvertaisuusvaltuutetun) selvityksen (2014) mukaan romaninaisten syrjintä työnhaussa on tavallista. Osa valtuutetun kyselyyn vastanneista romaneista katsoi, että erityisesti romaninaisen vaatetus aiheuttaa hankaluuksia työpaikan saamisessa. CEDAW-komitea on ollut huolissaan romaninaisten korkeasta työttömyysasteesta ja kehottanut Suomea ryhtymään

**PALKKATYÖSSÄ OLEVAN
MAAHANMUUTTAJANAISEN
EURO NOIN**

77
SENTTIÄ

**MAAHAN-
MUUTTAJAMIEHEN
EUROSTA**

JA

62
SENTTIÄ

**SUOMALAISMIEHEN
EUROSTA**

toimenpiteisiin tehostaakseen romaninaisten yhdenvertaista osallistumista työmarkkinoille.

YK:n vammaissopimus kieltää syrjinnän vammaisuuden perusteella kaikissa palvelussuhteen kaikkia muotoja koskevista asioissa. Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuonna 2016 suorittaman kyselyn mukaan kuitenkin lähes 45 prosenttia vastaajista kertoi kokeneensa syrjintää työpaikalla vammaisuutensa vuoksi viiden viime vuoden aikana. Työhaussa syrjintää oli kokenut 67 prosenttia vastaajista. Huolimatta kyselyyn vastanneiden vammaisten henkilöiden verrattain hyvästä koulutustasosta heistä lähes puolet oli eläkkeellä ja ainoastaan vajaa viidennes palkkatyössä. Lisäksi vastanneista lähes 90 prosenttia katsoi, että vammaisuus asettaa työnhakijan heikompaan asemaan yhtäläisistä taidoista ja pätevyyydestä huolimatta. Selvitys ei jaottele tai analysoi vastauksia sukupuolen mukaan, joten sen perusteella on mahdotonta arvioida vammaisten naisten kokeman työelämänsyrjinnän yleisyyttä.

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista sekä sen toimeenpano ja raportointi edellyttävät tietoa vammaisten ihmisten asemasta ja sen kehittymisestä. Myös tasa-arvoselonteossa linjattiin, että vammaisten henkilöiden asemaa ja oikeuksia tulee tarkastella sukupuolinäkökulmasta. Yksi monista sopimukseen liittyvistä tietotarpeista on vammaisten henkilöiden työllisyys- tai työttömyysaste, josta ei ole saatavilla ajantasaista tietoa, sekä sukupuolten palkkaero. Vuonna 2010 työssäkäyvien näkövammaisten naisten ja miesten euro oli 65 senttiä. Vammaisia naisia edustavien järjestöjen arvioiden mukaan vammaisten naisten osallisuus toteutuu työelämässä miehiä heikommin.

Tutkimusta eri naisryhmien asemasta työmarkkinoilla tarvitaan lisää.

**VAMMAISTEN NAISTEN
EUROSTA EI OLE OLEMASSA
TARKKAA TIETOA.**

**TIEDOSSA KUITENKIN ON, ETTÄ
VUONNA 2010 TYÖSSÄKÄYVIEN
NÄKÖVAMMAISTEN NAISTEN JA
MIESTEN EURO OLI**

**65
SENTTIÄ**

KÖYHYHDEN POISTAMINEN, SOSIAALITURVA JA SOSIAALIPALVELUT

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET:

- Sosiaaliturvauudistuksen valmistelussa ja toimeenpanossa huomioidaan sukupuolinäkökulma sekä eri naisryhmien tarpeet. Jokaiselle turvataan riittävä toimeentulo kansainvälisten ihmisoikeusveloitteiden mukaisesti, **STM**
- Perhevapaat uudistetaan tasa-arvoisen vanhemmuuden ja työelämän tasa-arvon edistämiseksi 6+6+6 -mallin mukaisesti. Uudistukselle varataan riittävät resurssit. Perhevapaajärjestelmä on joustava ja huomioi perheiden monimuotoisuuden, **STM**
- Omais- ja läheishoidon- ja hoivan sukupuolivaikutukset arvioidaan, **STM**
- Naisten ja perheiden asunnottomuuden vastaista työtä tehostetaan, **YM**

JOKAISELLA ON OIKEUS RIITTÄVÄÄN TOIMEENTULOON

Riittävä toimeentulo on edellytys muista ihmisoikeuksista nauttimiselle. Suomen perustuslaissa säädetään oikeus välttämättömään toimeentuloon jokaiselle, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellytyksiä. Myös useat kansainväliset ihmisoikeussopimukset velvoittavat turvaamaan riittävän toimeentulon kaikille. Euroopan sosiaalinen peruskirja turvaa sosiaaliset oikeudet, kuten oikeuden sosiaaliturvaan ja sosiaalipalveluihin, sekä vaatii turvaamaan samapalkkaisuuden. YK:n taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien sopimus (TSS-sopimus) täsmentää ihmisoikeuksien julistuksen taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia. YK:n Kestävän kehityksen tavoitteet velvoittavat poistamaan köyhyyden sen kaikissa muodoissa kaikkialta, ja Pekingin toimintaohjelma ottamaan huomioon naisten köyhyyteen vaikuttavat tekijät.

NAISTEN KÖYHYYTEEN VAIKUTTAVAT USEAT TEKIJÄT

Naisten köyhyysriskiä kasvattaa ja selittää se, että naisten ja miesten välinen palkkaero on verrattain suuri, naisia työskentelee runsaasti matalapalkka-aloilla ja naisten työsuhteet ovat miehiä useammin määrä- ja osa-aikaisia. Lisäksi hoivavastuun epätasainen jakautuminen tuo naisille katkoksia työuraan ja vaikuttaa tuloihin. Vaikka naiset ovat miehiä koulutetumpia, heidän koulutuksensa realisoituu miehiä harvemmin korkeampina tuloina. Sukupuolen ohella myös muut tekijät, kuten vähemmistöasema, vaikuttavat naisten köyhyysriskiin. Suurimmassa köyhyysriskissä olevat naisryhmät ovat yksinhuoltajat, eläkeläisnaiset, maahanmuuttajataustaiset naiset, vammaiset naiset ja romaninaiset.

Kaikki nämä tekijät vaikuttavat naisten palkka- ja urakehitykseen, eläkekertymään ja ansiosidonnaisten sosiaaliturvaetuuksien tasoon. Myös leikkaukset julkisista palveluista vaikuttavat naisiin miehiä enemmän. Miehiä on suurimmissa tuloluokissa enemmän kuin naisia ja vastaavasti naiset sijoittuvat miehiä useammin alimpiin tuloluokkiin.

Omat tulot vaikuttavat mahdollisuuksiin huolehtia itsestään ja perheestään. Omat tulot ovat myös yhteydessä perheen sisäiseen työnjakoon, sillä puolisoiden väliset tuloerot vaikuttavat kotitalouden raha-asioista päättämiseen ja hoivan jakautumiseen perheessä.

LAPSIPERHEKÖYHYYS ON YHDEN HUOLTAJAN PERHEISSÄ HUOMATTAVASTI KAHDEN VANHEMMAN PERHEITÄ YLEISEMPÄÄ

Köyhyys Suomessa on valitettavan usein ylisukupolvista, ja lapsiperheköyhyys on kasvanut 1990-luvun laman jälkeen. Useissa tutkimuksissa on osoitettu perhetaustan olevan yhteydessä ihmisen myöhempään hyvinvointiin. Hyvinvointivaltion merkitys korostuu ylisukupolvisen huono-osaisuuden ehkäisemisessä. Tutkimusten mukaan erityisesti varhaiskasvatuksen ja peruskoulun sekä riittävän sosiaaliturvan tason merkitys on suuri.

Vuonna 2017 väestöstä 8,5 prosenttia sai toimeentulotukea. Viimeaikaiset perusturvaetuuksien ja kansaneläkeindeksin jäädytykset ja leikkaukset ovat heikentäneet perusturvaetuuksien ostovoimaa. Perusturvan taso on riittämätön, minkä takia viimesijaiseksi toimeentulon turvaksi tarkoitettu toimeentulotuesta on tullut perustoimeentulon paikkaaja ja monen pitkäaikaisköyhän vakituinen toimeentulon lähde.

Naiset muodostavat Suomessa 87 prosenttia yhden huoltajan perheistä. Köyhyysriski on suurempi silloin, kun yksinhuoltaja on nainen. Kotitaloustyypeistä useimmin toimeentulotukea saavat yksinhuoltajanaiset. Noin 30 prosenttia yksinhuoltajanaisten kotitalouksista sai toimeentulotukea vuonna 2017. Vastaavasti yksinhuoltajamiesten kotitalouksista toimeentulotukea sai noin 18 prosenttia. Yksinhuoltajien köyhyys on kasvanut 1990-luvulta lähtien, ja yksinhuoltajien työttömyys on lähes kaksinkertainen muihin perheisiin verrattuna. Erityisesti vähemmän koulutettujen yksinhuoltajaäitien työllisyys on kehittynyt muita väestöryhmiä heikommin. Yksinhuoltajien köyhyys kytkeytyy vahvasti työttömyyteen. Vähemmän kouluttautuneiden yksinhuoltajuus on kasvanut, ja erityisen huonosti työllistyvät juuri ne yksinhuoltajat, joiden koulutustaso on matala.

Vuonna 2017 työikäisten yksinhuoltajien työllisyysaste oli 71,6 prosenttia ja työttömyysaste 11,6 prosenttia. Koko työikäisen väestön tasolla ne olivat 78,2 prosenttia ja 8,2 prosenttia. Työelämän muutokset ovat aiheuttaneet

työaikojen muutoksia, joihin yksinhuoltajien on vaikea tai mahdoton vastata. Tämä kasvattaa pitkäaikaistyöttömyyden riskiä. Myös köyhyys työssäkäynnistä huolimatta koskee erityisesti lapsiperheitä ja yksin asuvia. Tilastojen mukaan maahanmuuttajataustaiset lapsiperheet ovat köyhiä useammin kuin kantäväestöön kuuluvat lapsiperheet.

SUURIN PITKITTyneen KÖYHYyDEN RISKI ON IÄKKÄILLÄ NAISILLA

Vuonna 2016 yli 75-vuotiaiden ikäluokassa naisten pitkittyneen köyhyyden riski on yli kaksinkertainen miehiin nähden. Yli 75-vuotiaiden naisten pienituloisuusaste oli 24 prosenttia ja miesten 11 prosenttia. Köyhyysriski on erityisen suuri yksin asuvilla iäkkäillä naisilla, sillä sukupuolittuneet työurat, palkkaepätasa-arvo, matalapalkka-alat ja työurakatkokset vaikuttavat eläkkeiden suuruuteen ja eläke-eroihin. Lähes 70 prosenttia yli 65-vuotiaista pelkän perusturvan varassa elävistä on naisia.

**VUONNA 2016 YLI 75 -VUOTIAIDEN IKÄLUOKASSA
NAISTEN PITKITTyneen KÖYHYyDEN RISKI ON YLI
KAKSINKERTAINEN MIEHIIN NÄHDEN.**

Suurimpia eläkkeitä saavista enemmistö on miehiä ja pienimpiä saavista naisia. Enemmistö yli 60-vuotiaista takuueläkkeen saajista on naisia, sillä palkatta tehty hoivatyö ei ole kerryttänyt työeläkettä. Eläkkeensaajan asumistuen saajista yli 60 prosenttia oli naisia vuonna 2016. Naisten ja miesten eläke-ero on kuitenkin kaventunut ajanjaksolla 2015–2018. Vuonna 2015 miesten keskieläke oli 1 809 euroa/kk ja naisten 1 272 euroa/kk, ja vuonna 2018 miesten keskieläke oli 1 898 euroa/kk ja naisten 1 499 euroa/kk. Kaventumisesta huolimatta eläke-ero on edelleen varsin korkea, 21 prosenttia. Koska yli 75-vuotiaat paljon sairastavat naiset kärsivät erityisen usein pitkäaikaisköyhyydestä, ovat talouskuripolitiikan myötä korotetut terveydenhuollon maksut ja omavastuuosuuksien nostot kasautuneet heille.

Huono taloudellinen tilanne vaikuttaa iäkkäiden hyvinvointiin kokonaisvaltaisesti. Matalalla tulotasolla ja sosioekonomisella asemalla on yhteys heikkoon fyysiseen ja psyykkiseen toimintakykyyn, sairastavuuteen ja korkeaan kuolleisuuteen. Tutkimusten mukaan useampi kuin joka kymmenes alimpaan tuloviidennekseen kuuluva ikääntynyt on jättänyt käymättä lääkärissä taloudellisen tilanteensa vuoksi. Vaikka toimeentulotuen siirto Kelaan on lisännyt sen käyttöä hieman erityisesti niiden kohdalla, jotka asioivat sujuvasti sähköisesti, ovat esimerkiksi ikääntyneet ja huonon kielitaidon omaavat maahanmuuttajat kärsineet siirrosta.

VAMMAISTEN NAISTEN KÖYHYYSRISKI ON VAMMATTOMIA NAISIA SUUREMPI

Vammaiset naiset kärsivät köyhyydestä muita useammin erityisesti työmarkkina-asemansa, koulutustasonsa ja perusturvan varassa elämisen vuoksi. Vammaisen naisen köyhyysriski on noin 25,5 prosenttia ja vammaisen miehen 23,9 prosenttia. Vammattoman naisen köyhyysriski on 14,3 ja miehen 13,7, eli vammaisen henkilön köyhyysriski on huomattavasti vammattoman henkilön köyhyysriskiä suurempi.

Vammaiset henkilöt eivät välttämättä työllisty vammansa vuoksi, minkä takia toimeentulo on perusturvan varassa. Perusturvan taso on matala, ja lähes puolet vammaispalveluita Suomessa tarvitsevista kokee, että raha ei riitä elämiseen. Kelan vammaiselle henkilölle maksama työkyvyttömyyseläke on 838,52€/kk. Vammaisen henkilön asunnon on oltava esteetön, mikä voi lisätä asumiskuluja. Riittämättömän asumistuen takia vammaiset henkilöt maksavat asumiskuluja myös eläkkeestä.

Vammaisten köyhyyttä lisäävät asiakasmaksut, jotka ovat korkeat moneen muuhun Euroopan maahan verraten. Vammaiselle henkilölle eläkkeen lisäksi maksettava vammaisetuus ei riitä kattamaan kuluja. Kattavasti ei ole tutkittu, kuinka paljon vähemmän rahaa vammaiselle perusturvalla eläjälle jää esimerkiksi pitkäaikaistyöttömään verrattuna, tai mikä on köyhien vammaisten naisten osuus koko aikuisikänsä köyhyydessä elävien vammaisten määrästä. Hiljaisen tiedon mukaan vapaaseen kulutukseen jäävät varat ovat pienemmät, eikä vaikeavammaisen henkilö välttämättä pysty hyödyntämään esimerkiksi tarjouksia tai hakemaan apua leipäjonosta vammattoman tavoin.

HEIKKO TYÖLLISYYS VAIKUTTAA MAAHANMUUTTAJATAUSTAISTEN NAISTEN KÖYHYYTEEN

Maahanmuuttajataustaisten naisten palkkatulot saattavat jäädä hyvin pieniksi heikon työllisyyden vuoksi. Maahanmuuttajanaisten ja -miesten väliset työllisyys- ja palkkaerot ovat suuremmat kuin muun väestön. Maahanmuuttajanaisten työurat ovat lyhyempiä ja työllistyminen hitaampaa kuin maahanmuuttajamiehillä. Ulkomaalaistaustaisen naisen vähäiseen työssäkäyntiin vaikuttavat pitkät perhevapaat, matala koulutustaso sekä ennakkoluulot ja korkeat kielitaitovaatimukset työnhaussa.

**VUONNA 2014 TEHDYN TUTKIMUKSEN MUKAAN ULKOMAALAI-
TAUSTAISISTA NAISISTA VAIN NOIN 56% TYÖLLISTYY.**

USEAT TEKIJÄT VAIKUTTAVAT ROMANINAISTEN KÖYHYYSRISKIIN

Romaninaiset kärsivät muita useammin köyhyydestä alhaisen koulutustason, työllistymisvaikeuksien, ennakkoluulojen ja syrjinnän vuoksi. Tästä johtuen myös köyhyyskokemukset ovat verrattain yleisiä. THL keräsi vuosina 2017–2018 tietoa romaniväestön hyvinvoinnista, terveydestä, toiminta- ja työkyvystä sekä palvelujen käytöstä. Romanien hyvinvointitutkimukseen vastanneista naisista kolmasosa oli jättänyt käymättä lääkärissä rahanpuutteen takia viimeisen vuoden aikana. Joka toinen vastanneista naisista oli pelännyt ruoan loppumista sekä joutunut tinkimään lääkkeiden ostosta.

HOIVAVASTUIDEN EPÄTASAINEN JAKAUTUMINEN KÖYHDYTTÄÄ NAISIA

Euroopan tasa-arvoinstituutin (EIGE) tasa-arvoindeksin mukaan ajankäyttö miesten ja naisten välillä jakautuu Suomessa aiempaa epätasa-arvoisemmin. Tämä näkyy ennen kaikkea hoito- ja hoivavelvoitteiden jakautumisessa.

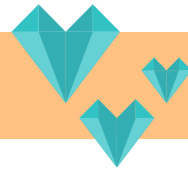
Perhevapaista valtaosan käyttävät äidit. Miesten osuus korvatuista vanhempainpäivärahapäivistä on 10 prosenttia ja miehet käyttävät noin 7 prosenttia hoitovapaista. Yleisimmin isät käyttävät ainoastaan heille nimetyt vapaat. Joka neljäs isä ei kuitenkaan käytä vapaita lainkaan lapsen saatuaan. Suomalaisisät ovat isyys- tai vanhempainvapaalla keskimäärin noin 6 viikkoa. Vain 5 prosenttia isistä pitää isyysvapaita täydet 9 viikkoa. Pitkät hoitovapaat vaikuttavat naisten tulotasoon. Kotihoidontuen hoitorahan määrä on 338,34 e/kk. Lisäksi osa kunnista maksaa kuntalisää. Pienituloinen voi saada hoitorahan lisäksi hoitolisää. Kotihoidon tukea käytetään lähes 90 prosentissa perheistä, ja vapaata käyttää pääsääntöisesti äiti. Hieman yli puolet kotihoidon tuen käyttäjistä hyödyntää etuutta enintään vuoden, noin kolmannes enintään seitsemän kuukautta ja noin 16 prosenttia yli kaksi vuotta. Pisimpään kotihoidon tukea käyttävät äidit, joilla on vähän koulutusta eikä työpaikkaa, johon palata. Erityisen köyhyysriskin tämä aiheuttaa osalle maahanmuuttajataustaisista naisista, jotka vuosien kotona olemisen takia saattavat jäädä ilman luku- ja kirjoitustaitoa.

Perhevapaat esimerkiksi 6+6+6 -mallin mukaan uudistamalla pystytään vaikuttamaan esimerkiksi naisten urakehitykseen ja eläkeköyhyyteen sekä miesten perhevapaiden käytön lisäämiseen. Hallituksen käynnistämässä perhevapaiden uudistamisessa on huomioitava perheiden ja perhemuotojen moninaisuus ja taattava kaikille ryhmille yhtäläinen oikeus vapaisiin.

Hoivavastuu jakautuu epätasaisesti myös perhevapaiden ulkopuolella, mikä vaikuttaa vahvasti naisten toimeentuloon. Täyspäiväisistä omaishoitajista

kaksi kolmasosaa on naisia. Hallituskaudella 2015–2019 vanhustenhuollon painopistettä on siirretty laitoshoidosta kotihoitoon ja omaishoitoon. Omaishoidon kokonaistilanne on käymässä yhä akuutimmaksi, sillä väestö ikääntyy nopeasti. Omaishoito vähentää kunnan sosiaali- ja terveystalouden käyttöä ja luo siten julkiselle sektorille suuria säästöjä. Samalla ikääntyneiden kotihoidon lisääminen sysää keski-ikäisiä naisia yhä enemmän työelämän ulkopuolelle. Jo nyt omaishoidon tuen saajista yli 40 prosenttia on työikäisiä. Työikäisenä omaishoitajaksi siirtymisellä on vaikutuksia naisten työllisyyteen sekä eläkekertymään. Täyspäiväisen omaishoitajan veronalaisen hoitopalkkion alaraja on tällä hetkellä 392,57€/kk, minkä lisäksi kunnat voivat maksaa vaihtelevia kuntalisia. Omaishoidon sukupuolivaikutukset on selvitettävä ja huomioitava päätöksenteossa.

TÄYSPÄIVÄISISTÄ
OMAISHOITAJISTA **2/3** ON
NAISIA

SOSIAALITURVAUUDISTUKSEN SUKUPUOLIVAIKUTUKSET ON ARVIOITAVA

Määrä- ja osa-aikainen työ sekä nollatuntisopimukset ovat lisääntyneet, ja siten ihmisten edellytykset tulla toimeen omalla työllään ovat vaikeutuneet. Samalla Suomen perusturvajärjestelmän lähtökohtainen vaatimus on, että ihmisten tulee elättää itsensä omalla työllään. Tässä on ristiriita, jossa on myös vahva sukupuoliluottuvuus; naiset tekevät valtaosan määrä- ja osa-aikaisesta työstä ja useimmiten vastoin tahtoaan.

Suomen sosiaali ja terveys ry:n laskelmien mukaan vuoden 2015 jälkeen tehdyt perusturvaetuuksien leikkaukset ja jäädytykset ovat heikentäneet pienituloisten asemaa. Myös tuorein perusturvan riittävyyden arviointiraportti osoittaa, että indeksijäädytysten ja -leikkausten yhteisvaikutus perusturvan riittävyyteen on ollut suuri. Sukupuolittain tietoa leikkausten ja jäädytysten vaikutuksia ei tällä hetkellä ole kattavasti saatavilla.

Perustuloa on ehdotettu yhdeksi ratkaisuksi työllistymisen edistämiseen, köyhyyden torjumiseen ja byrokratian vähentämiseen. Perustulossa saattaa kuitenkin piillä tasa-arvoansa, sillä se voi heikentää naisten työmarkkina-asemaa ja siten lisätä myös eläkeköyhyyttä. Eräiden arvioiden mukaan perustulo saattaisi vakiinnuttaa jo nyt naisille kasautuneet osa-aika- ja pätkätyöt entistä vahvemmin ja johtaa siihen, että naiset jäisivät miehiä todennäköisemmin kotiin hoitamaan lapsia perustulon varassa.

Sosiaaliturvan uudistamisen sukupuolivaikutukset on arvioitava ja kiinnitettävä huomiota eri naisryhmien toimeentuloon. Myös perusturvan tason on oltava riittävä.

Suomi on perusoikeusuudistuksen yhteydessä määritellyt, että ihmisoikeudet määrittävät perusturvan tason. Suomi on kuitenkin saanut useita huomautuksia perusturvan matalasta tasosta, viimeksi vuonna 2018 Euroopan neuvostolta.

NAISTEN SUHTEELLINEN OSUUS ASUNNOTTOMISTA ON KASVANUT VIIME VUOSINA

Naisten köyhyys konkretisoituu myös asunnottomuutena. Koska suurin osa asunnottomista on ollut ja on edelleen miehiä, on myös asunnottomien palveluja perinteisesti kehitetty miesten lähtökohdista. Naisten suhteellinen osuus asunnottomista on kasvanut viime vuosina, vaikka asunnottomuus on kokonaisuudessaan vähentynyt Suomessa. Eniten asunnottomia on pääkaupunkiseudulla ja muissa suurissa kaupungeissa, joissa myös asumisen kustannukset ovat korkeat.

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus Ara:n asuntopalveluyksikön (2018) mukaan naisten osuus Suomen kaikista asunnottomista on noin 25 prosenttia. Naisten asunnottomuus koskettaa erilaisissa elämäntilanteissa ja asemassa olevia. Yleisimpiä syitä naisten asunnottomuudelle ovat muun muassa taloudelliset ongelmat, ero, äkillinen kuolemantapaus perheessä, päihteiden käyttö tai mielenterveysongelmat. Myös väkivalta voi altistaa asunnottomuudelle, mutta toisaalta erityisen haavoittuvassa asemassa ovat ne naiset, jotka pysyvät väkivaltaisessa parisuhteessa välttääkseen asunnottomuuden. Lapsiperheiden asunnottomuus koskettaa erityisesti yksinhuoltajia.

Osa naisten asunnottomuudesta on piiloasunnottomuutta, joka ei näy tilastoissa, sillä asuntoa vailla olevat naiset ja lapsiperheet majoittuvat usein sukulaisten tai tuttavien luona. Se luo haasteita naisten tarpeisiin vastaavien palveluiden kehittämiselle ja piilottaa myös tällaisten palveluiden puutteen. Naiset saattavat myös piilotella ongelmiaan mahdollisimman pitkään pelätessään lasten menettämistä.

Asunnottomuus tai kodittomuus johtaa nopeasti varsinkin nuorten naisten kohdalla syrjäytymiseen. Aiempaa useammat asunnottomat naiset ovat nuoria ja moniongelmaisia. Romaninaiisiin kohdistuu syrjintää asumiseen liittyvissä kysymyksissä. Asunnottomuus koskettaa myös paperittomia naisia, joille hätämajoitus on etenkin talvisaikaan elintärkeää. Hätämajoituksen käytön saattaa kuitenkin estää turvattomuus, sillä hätämajoituksessa ei huomioida nais erityisyyttä eikä taata turvallisia tiloja naisille.

Asunnottomat naiset altistuvat usein väkivallalle, seksuaaliselle hyväksikäytölle ja raiskauksille. Erityisessä riskissä ovat nuoret ja runsaasti päihteitä käyttävät naiset. Vastikkeellinen seksi esimerkiksi päihteitä tai yösijaa vastaan on yleistä.

Varsinkin toistuvaan ja pitkäaikaiseen asunnottomuuteen voi liittyä mielen-terveysongelmia, päihderiippuvuutta ja väkivaltaa. Naisten tuen tarpeet saattavat olla hyvin moninaisia. Viime aikoina on tunnistettu tarve naisten asunnottomuuden näkyväksi tekemiselle, ja naisten pitkäaikaisasunnottomuuden seurannalle sekä naisten asumispolkujen turvaamiselle. Lisäksi Y-säätiö on käynnistänyt NEA-hankkeen naisten asunnottomuuden vähentämiseksi ja asumispolkujen turvaamiseksi. Hanke on ensimmäinen, joka keskittyy asunnottomuustyössä naisten erityisiin tarpeisiin.

KASVATUS JA KOULUTUS

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET:

- Varhaiskasvatus on sukupuoli- ja tasa-arvotietoista. Tasa-arvolain velvoite suunnitelmallisesta tasa-arvotyöstä ulotetaan varhaiskasvatukseen ja sen toteutumista tuetaan ja valvotaan. Varhaiskasvatustalakiin lisätään maininta sukupuolisensitiivisyydestä, **OKM**
- Sukupuolten tasa-arvoa, sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuutta ja sukupuolisensitiivistä kasvatusta käsittelevä koulutus sisältyy varhaiskasvatus- ja opetusaloja opiskelevien ja alalla työskentelevien koulutukseen ja täydennyskoulutukseen, **OKM**
- Subjektiiivinen, kokopäiväinen varhaiskasvatusoikeus palautetaan ja varhaiskasvatuksen ryhmäkojoja pienennetään. Selvitetään lähipäiväkoti-periaatteen valtakunnallista käyttöön ottoa ja edistetään maksutonta varhaiskasvatusta, **OKM**
- Sukupuolistereotyyppioita, heteronormatiivisuutta ja segregaatiota puretaan aktiivisesti sukupuolittetoisella pedagogisella varhaiskasvatuksella, opetussuunnitelmilla, opetuksella, oppimateriaaleilla, oppilaanohjauksella ja TET-jaksoilla, **OKM**
- Käytännön keinot sukupuolittetoisen kasvatuksen ja opetuksen edistämiseksi ja segregaation purkamiseksi kirjataan varhaiskasvatuksen ja oppilaitosten toiminnallisiin tasa-arvosuunnitelmiin. Suunnitelmien laatimiseen on tarjolla koulutusta ja niiden toteutumista valvotaan aktiivisesti, **OKM**
- Koulut ja oppilaitokset tehostavat sukupuoleen, sukupuolen moninaisuuteen tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan ja seksuaalisen häirinnän ja kiusaamisen vastaista työtä ja huolehtivat seksuaalikasvatuksen laadusta, **OKM**

VARHAISKASVATUKSEN ON OLTAVA TASA-ARVOISTA JA SUKUPUOLITIEOISTA

Laadukas varhaiskasvatus on lapsen oikeus, joka vähentää lasten välistä sosiaalista eriarvoisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Kattava ja toimiva päivähoitojärjestelmä edistää paitsi lasten hyvinvointia, se on myös ehdoton edellytys sille, että vanhemmillä on tasavertaiset mahdollisuudet osallistua työelämään.

Suomen nykyinen, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistä edellyttävä varhaiskasvatustilanne tuli voimaan 2018. Naisjärjestöt ajoivat lakiin sukupuolisensitiivisen varhaiskasvatuksen kirjaamista. Tällä hetkellä sukupuolisensitiivisyyteen velvoittavat vuonna 2016 uudistetun varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.

Vaikka vuonna 2018 suoritettujen arvioiden mukaan yli kahdessa kolmasosassa paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista yhdenvertaisuus ja tasa-arvo on mainittu ja asetettu varhaiskasvatuksen tavoitteeksi, ei valtaosa suunnitelmista konkretisoi yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen toiminnan sisältöä pedagogiseksi toiminnaksi tai aseta sen toteutumisesta vastuuta kenellekään. Sukupuolisensitiivisyys mainitaan vain joka kolmannessa suunnitelmassa.

Jotta sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus toteutuu päiväkotien käytännön arjessa, tulee toiminnallisen tasa-arvosuunnitelman laatimisen olla päiväkotien velvollisuus. Koska kokemusten perusteella on ilmeistä, että pelkkä suunnitteluvelvoite ei automaattisesti johda tasa-arvon edistymiseen, tulee suunnitteluun ja suunnitelman toteuttamiseen päiväkodeissa tarjota tukea ja koulutusta ja suunnitelmien toteutumista seurata ja valvoa säännöllisesti. On myös varmistettava, että henkilöstöllä on osaamista sukupuolten tasa-arvosta ja sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta. Tasa-arvon toteutuminen varhaiskasvatuksessa edellyttää alalle opiskelevien kouluttamista ja alalla jo työskentelevien täydennyskouluttamista sukupuolten tasa-arvostaja sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta. Tällä hetkellä kaikille yhteistä opintokokonaisuutta ei ole. Koulutuksen tulee koskea varhaiskasvatuksen opettajia ja päiväkodin johtajina toimivia, varhaiskasvatukseen suuntautuvia sosionomeja, varhaiskasvatuksen lastenhoitajia, perhepäivähoitajia, sekä sisältyä eri tasojen ja alojen opettajien perus- ja täydennyskoulutukseen. Hallitusohjelman 2019 kirjaus lupaa laajentaa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun varhaiskasvatukseen.

SUBJEKTIIVINEN VARHAISKASVATUSOIKEUS LUO TASA-ARVOA

Kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla oli vuodesta 1996 vuoden 2016 syksyyn subjektiivinen oikeus varhaiskasvatukseen. Elokuusta 2016 kunnat ovat voineet päättää varhaiskasvatusoikeuden rajaamisesta 20 tuntiin viikossa, mikäli vanhemmat eivät työskentele tai opiskele päätoimisesti. Samanaikaisesti vuonna 2015 uudistetun varhaiskasvatustilanteen myötä varhaiskasvatuksen ryhmäkokojen kasvattaminen tuli mahdolliseksi.

Kunnat ovat itse saaneet päättää, ottavatko ne rajauksen käyttöön. Noin kaksi kolmesta Suomen kunnasta on rajannut lasten oikeutta varhaiskasvatukseen, mikä on asettanut lapset ja perheet eriarvoiseen asemaan asuinpaikkakunnan perusteella. Oulun yliopiston tutkimuksen mukaan uudistus on vaikuttanut negatiivisesti niin lapsiin, heidän vanhempiinsa kuin varhaiskasvatukseen.

ammattilaisiinkin. Vanhemmat arvioivat rajauksen heikentäneen lasten kasvua, kehitystä ja oppimista sekä vähentäneen vanhempien omia mahdollisuuksia työnhakuun ja opiskeluun. Muutos on vaikuttanut negatiivisesti myös varhaiskasvatusalan ammattilaisten työhyvinvointiin, sillä se on lisännyt jo ennestään alipalkkatun naisvaltaisen alan työn kuormittavuutta.

Suomessa lasten osallistumisaste varhaiskasvatukseen on ilman varhaiskasvatusoikeuden rajaamistakin ollut Pohjoismaiden matalin: Suomessa varhaiskasvatukseen osallistui vuonna 2017 31 prosenttia 1-vuotiaista. Ruotsissa osuus on 49 ja Norjassa 72 prosenttia. Suomalaisista 2-vuotiaista varhaiskasvatukseen osallistuu 60 prosenttia, Ruotsissa 90 ja Norjassa 92 prosenttia. 3–5-vuotiaista suomalaislapsista 79 prosenttia on varhaiskasvatuksen piirissä. Muissa Pohjoismaissa osuus vaihtelee 94–98 prosentin välillä. Suomalaislasten varhaiskasvatukseen osallistuminen on myös jonkin verran vähäisempää kuin OECD-maissa keskimäärin.

On positiivista, että uusi hallitusohjelma tähtää varhaiskasvatuksen kehittämiseen ja tasa-arvon edistämiseen muun muassa subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden palauttamisella. Hallitusohjelmassa niin ikään mainittu lähipäiväkotiperiaatteen turvaaminen helpottaisi työn ja perheen yhdistämistä. Lisäksi se helpottaisi erityisesti äitien paluuta työelämään ja alentaisi perheiden päivähoitomaksuja. Maksuton varhaiskasvatus puolestaan nostaisi varhaiskasvatuksen osallistumisastetta ja helpottaisi lapsiperheiden taloudellista tilannetta.

SUOMESSA LASTEN OSALLISTUMISASTE VARHAISKASVATUKSEEN ON ILMAN VARHAISKASVATUSOIKEUDEN RAJAAMISTAKIN OLLUT POHJOISMAIDEN MATALIN: SUOMESSA VARHAISKASVATUKSEEN OSALLISTUI VUONNA 2017 31% 1-VUOTIAISTA. RUOTSISSA OSUUS ON 49 JA NORJASSA 72%. SUOMALAISISTA 2-VUOTIAISTA VARHAISKASVATUKSEEN OSALLISTUU 60%, RUOTSISSA 90% JA NORJASSA 92%. 3-5-VUOTIAISTA SUOMALAISLAPSISTA 79% ON VARHAISKASVATUKSEN PIIRISSÄ. MUISSA POHJOISMAISSA OSUUS VAIHTELEE 94-98% VÄLILLÄ. SUOMALAISLASTEN VARHAISKASVATUKSEEN OSALLISTUMINEN ON MYÖS JONKIN VERRAN VÄHÄISEMPÄÄ KUIN OECD-MAISSA KESKIMÄÄRIN.

KOULUTUKSEN SEGREGAATIO ON SUURI HAASTE

Suomi sijoittuu koulutuksen sukupuolen mukaisessa eriytymisessä 28 EU-maan vertailussa sijalle 22. Peruskoulussa tehdyt oppiainevalinnat ja sen aikana muodostunut osaaminen ja kiinnostus eri oppiaineisiin vaikuttavat peruskoulun jälkeisiin koulutus- ja työelämävalintoihin vahvistaen koulutuksen ja työmarkkinoiden sukupuolenmukaista segregatiota. Segregaatio jäykistää työmarkkinoita ja vaikuttaa taloudellisen vallan jakautumiseen.

Yhdeksän kymmenestä terveys- ja hyvinvointialojen koulutuksen ja kasvatustieteiden koulutuksen suorittaneista on naisia, kun taas miehet muodostavat lähes vastaavan enemmistön tekniikan ja ICT-alan suorittaneista. Segregaation myötä suomalaisista palkansaajista vain noin 9 prosenttia sijoittui Tilastokeskuksen mukaan tasa-ammatteluihin vuonna 2016, mikä on hieman vähemmän kuin vuonna 2013. Myös nuorten toiveammatit ovat edelleen sukupuolistereotyyppien mukaisesti eriytyneitä, ja erityisesti tyttöjen luottamus omaan osaamiseensa STEM-aineissa poikia heikompaa. Tämä korostaa kasvatuksen ja opetuksen merkitystä sukupuolistereotyyppien ja segregaaation purkamisessa.

Eriyisesti nuoria maahanmuuttajataustaisia naisia ohjataan hoivatyöhön ja maahanmuuttajataustaisia nuoria yleisemminkin lukion sijaan ammattikoulutukseen. UTH-tutkimuksen mukaan Suomessa suoritettut tutkinnot lisäävät myös ulkomaalaistaustaisen väestön segregatiota. Tasa-arvo ohjelma 2016–2019 sisälsi tavoitteen maahanmuuttajataustaisten tyttöjen monipuolisen ammatinvalinnan tukemisesta. Ohjelman loppuraportissa tavoitteen toteutumista ei kuitenkaan arvioida millään tavoin.

Tasa-arvolaki ja useat opetusta ja koulutusta ohjaavat asiakirjat velvoittavat kouluja tasa-arvon edistämiseen. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) mukaan opetuksen tulee olla sukupuolitietoista ja pyrkiä tiedostamaan ja muuttamaan vallitsevia sukupuolirakenteita. Perusopetuksen tasa-arvosuunnitteluvuorokauden tueksi laadittiin opas vuonna 2015. Toisen asteen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusopas julkaistaan syksyllä 2019. Uudet lukion opetussuunnitelman perusteet otetaan käyttöön 2021. On varmistettava, että lukio-opetus on sukupuolitietoista, edistää sukupuolten tasa-arvoa ja tukee segregaaation lieventämistä. Tutkimusten mukaan koulut ja oppilaitokset eivät kuitenkaan ole onnistuneet sukupuolistereotyyppien haastamisessa tai koulutusalojen segregaaation lieventämisessä.

Tutkijat ovat suositelleet erillisen tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta käsittelevän opintokokonaisuuden luomista opettajankoulutukseen sen lisäksi, että

tematiikka valtavirtaistetaan osaksi muita kursseja. Viranomaisista tasa-arvovaltuutettu on suositellut, että tasa-arvon edistämisen sisällytetään nykyistä vahvemmin opettajankoulutukseen ja opettajien täydennyskoulutukseen. Myös oppimateriaalien sisältöön on kiinnitettävä jatkuvaa huomiota.

Segregaation purkamiseksi on ensiarvoisen tärkeää, että kaikki lapset ja nuoret saavat yhtäläiset mahdollisuudet valita kiinnostuksensa mukaisen työuran edellyttämät opinnot ja ohjauksen. Tämä edellyttää, ettei kenenkään valintoja rajoiteta sukupuolen perusteella.

**SUOMI SIJOITTUU KOULUTUKSEN
SEGREGAATIOSSA 28 EU-MAAN
VERTAILUSSA SIJALLE**

22

MONINAISUUS ON HUOMIOITAVA KASVATUKSESSA JA KOULUTUKSESSA

Tutkimusten mukaan transnuoret eivät koe koulua turvalliseksi ympäristöksi eivätkä raportoi heihin kohdistuneesta kiusaamisesta koulun henkilöstölle. Tasa-arvolaki edellyttää koulutuksen järjestäjiä ennaltaehkäisemään sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa häirintää, ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet velvoittavat sekä antamaan tietoa sukupuolen moninaisuudesta että ottamaan huomioon oppilaan yksilönä. Koulujen ja oppilaitosten osaamista sukupuolen moninaisuuteen liittyvissä kysymyksissä on parannettava. Myös kouluterveydenhuollossa sekä oppilashuoltoryhmässä on oltava tarpeeksi asiantuntemusta, jotta sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvilla nuorilla on mahdollisuus saada tarvitsemaansa tukea.

Myös perheiden monimuotoisuus on huomioitava varhaiskasvatuksessa, opetuksessa ja koulutuksessa mukaan lukien sosiaali- ja terveysalan koulutus neuvoloista perhe- ja vanhustyöhön. Sama koskee sosiaali- ja terveysalan työtä ohjaavia asiakirjoja ja ammattilaisten koulutusta.

SUKUPOOLEEN PERUSTUVAN JA SEKSUAALISEN HÄIRINNÄN VASTAISTA TYÖTÄ KOULUISSA ON TEHOSTETTAVA

Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä on tasa-arvolaisissa tarkoitettua syrjintää ja yksi sukupuolten epätasa-arvon ilmenemismuoto. Vuoden 2017 kouluterveyskyselyn perusteella erityisesti tytöt, ulkomaista syntyperää olevat, toimintarajoitteiset ja kodin ulkopuolelle sijoitetut nuoret kokevat runsaasti seksuaalista häirintää sekä koulussa että koulun ulkopuolella. Hyvinvoiva sateenkaarinuori -tutkimuksen mukaan sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten kokema häirintä on tätäkin yleisempää.

Kouluterveyskyselyn mukaan erityisesti nuoret tytöt kokevat runsaasti seksuaalista häirintää puhelimesta ja internetissä sekä julkisissa tiloissa. Seksuaalisen häirinnän lisäksi nuoret tytöt ja pojat ilmoittivat kyselyssä kokeneensa myös muita seksuaalisen ahdistelun ja kaltoinkohtelun muotoja, kuten rahan tarjoamista vastineeksi seksistä (niin kutsuttu vastikkeellinen seksi). Selvitysten ja nuorten parissa toimivien aikuisten kokemusten perusteella seksuaalisen kaltoinkohtelun eri muodot ovat nuorten keskuudessa yleisiä. Jokaisella nuorten parissa työskentelevällä aikuisella on velvollisuus puuttua nuorten kokemaan seksuaaliseen kaltoinkohteluun. Tämä vaatii paitsi ilmiön tunnistamista, myös rohkeutta ottaa asia puheeksi nuoren kanssa. Naisiin kohdistuvan väkivallan tunnistamiseen ja kohtaamiseen tähtäävän koulutuksen tulisi siksi sisältyä varhaiskasvatus- ja opetusalaan opiskelevien koulutukseen.

Oppilaitosten tulee tasa-arvolain mukaan kiinnittää erityistä huomiota seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän kitkemiseen ja poistamiseen. Erityisen merkittävässä roolissa kouluissa ja oppilaitoksissa tapahtuvan häirintään puuttumisessa ja häirinnän kitkemisessä ovat opettajat ja rehtorit. On huolestuttavaa, että häirintä- ja väkivaltatilanteissa apua tarvinneista lapsista ja nuorista osa jää vaille koulun henkilökunnan tukea. Sukupuoleen perustuvan ja seksuaalisen häirinnän sekä kiusaamisen vastaista työtä kouluissa on tehostettava ja opettajien ja rehtoreiden osaamista häirinnän tunnistamisessa vahvistettava.

SEKSUAALIKASVATUS ON AVAIN TASA-ARVON EDISTÄMISEEN

Nykyään kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus (Comprehensive Sexuality Education CSE) on Suomessa lakisääteinen oppiaine. Seksuaalikasvatuksen tulee vahvistaa itsemääräämisoikeutta, edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta, purkaa heteronormatiivisuutta ja kunnioittaa moninaisuutta. Sen tulee perustua puolueettomalle ja tieteellisesti paikkansa pitävälle tiedolle ja olla kaikkien saatavilla.

OSALLISTUMINEN, VASTUULLISUUS JA SUKUPUOLITIETOISET INSTITUUTTIOT

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET:

- Edistetään yhteistyössä romani- ja saamelaisnaisten aktiivista yhteiskunnallista roolia ja osallistumista kunnalliseen ja valtakunnalliseen päätöksentekoon.
- Maahanmuuttajataustaisten naisten yhteiskunnallisia osallistumismahdollisuuksia vahvistetaan. Puolueilla on vastuu edistää maahanmuuttajataustaisten naisten poliittista osallistumista kaikilla päätöksenteon tasoilla.
- Vammaisten naisten osallistuminen poliittiseen ja julkiseen elämään sekä julkisten asioiden hoitoon yhdenvertaisesti muiden kanssa taataan YK:n vammaissopimuksen mukaisesti.
- Varmistetaan, että tiedot ehdokkaiden vaalirahoitusilmoituksista ilmoitetaan sukupuolittain, **Eduskunta, Valtiontalouden tarkastusvirasto, Tilastokeskus**
- Asetetaan sukupuoliintiöt kaikkien pörssilistattujen yritysten hallituksille, **OM, STM**
- Sukupuoli lisätään viharikoksen määritelmään, kiihottaminen kansanryhmää vastaan -rikosnimikkeeseen tunnusmerkistöön ja rangaistuksen koventamisperusteisiin, **OM**
- Päätöksentekijät irtisanoutuvat vihapuheesta ja toimivat aktiivisesti sitä vastaan. Suomelle laaditaan kansallinen strategia vihapuhetta ja viharikoksia vastaan. Valtiovalta tukee mediaa taistelussa valeuutisia vastaan. Suomi edistää EU:ssa tehokkaampaa vihapuheen ja valeuutisten poistamista sosiaalisesta mediasta, **VNK, SM, OM, STM**
- Kasvatuksessa ja koulutuksessa tuetaan kriittistä medialukutaitoa nykyistä vahvemmin, **OKM**
- Naisjärjestöjen resursseja lisätään ja niiden rahoitus vakiinnutetaan kestäväälle tasolle, **OKM**
- Tasa-arvoviranomaisten (tasa-arvovaltuutettu, tasa-arvoyksikkö, tasa-arvoasiain neuvottelukunta, tasa-arvotiedon keskus, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta) asemaa ja resursseja vahvistetaan. Tasa-arvovaltuutetun itsenäinen ja riippumaton asema varmistetaan, **OM, STM, VNK, VM**
- Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen resursseja lisätään. Hallitus sitoutuu sukupuolittietoiseen budjetointiin Tasa-arvoa talousarvioon -hankkeen suositusten mukaisesti, **Kaikki ministeriöt**

NAISTEN EDUSTUS POLIITTISESSÄ PÄÄTÖKSENTEOSSA

Suomen edellisessä eduskunnassa (2015–2019) naisten osuus oli ennätysellinen 41,5 prosenttia (83/200), ja kevään 2019 vaaleissa tämä ennätys rikottiin uudelleen, kun eduskuntaan valituista naisia oli 47 prosenttia (94/200). Tämä on merkittävä askel eteenpäin poliittisen päätöksenteon tasa-arvossa.

Edellisessä hallituksessa naisten osuus oli vain 35 prosenttia huolimatta naisten aiempaa suuremmasta osuudesta eduskunnassa. Nykyisessä hallituksessa on naisenemmistö, 58 prosenttia. Pääministeri, valtiovarainministeri ja ulkoministeri ovat nykyisessä ja edellisessä hallituksessa olleet miehiä. Myös Suomen ulkopoliitikasta vastaavat tällä hetkellä valtaosin miehet. Sen sijaan esimerkiksi sosiaali- ja terveysministerin ja opetusministerin tehtävät ovat molemmissa hallituksissa olleet naisten hallussa. Jako heijastelee niin koulutuksen ja työelämän segregatiota kuin sukupuolia koskevia stereotyyppisiä käsityksiä. Eduskunnan puhemies on 2000-luvulla toiminut 12 henkilöä, joista kolmannes on ollut naisia.

Viime eduskunnan aikana naisilla oli puolet valiokuntien puheenjohtajuuksista ja nyt hieman yli 60 prosenttia. Naisilla on edellisen ja nykyisen eduskunnan aikana ollut merkittäviä valiokuntia, kuten suuri valiokunta ja perustuslakivaliokunta, puheenjohtettavanaan. Edellisen eduskunnan aikana valiokunnista kuitenkin puolet oli sellaisia, joissa naisten osuus oli alle 40 prosenttia. Näihin kuuluivat muun muassa valtiovarainvaliokunta, perustuslakivaliokunta ja talousvaliokunta, jossa naisia oli ainoastaan vajaa viidesosa. Naisten määrä ylitti 60 prosenttia vain sivistysvaliokunnassa. Nykyisessä eduskunnassa naisvähemmistöisiä (naisia alle 40 prosenttia) valiokuntia on 29 prosenttia. Näihin kuuluvat esimerkiksi perustuslakivaliokunta, ulkoasiainvaliokunta ja puolustusvaliokunta. Naisenemmistöisiä (naisia yli 60 prosenttia) valiokunta on kaksi: sosiaali- ja terveysvaliokunta sekä tiedusteluvaliokunta. Eduskunnan tekemän tutkimuksen mukaan kansanedustajien vaikutusvaltaisiksi arvioimista edustajista yli 70 prosenttia on miehiä. Myös kansanedustajien verkostojen sukupuolittuneisuus nähdään haasteena.

1990-luvulta lähtien miehistä noin 70 prosenttia on äänestänyt eduskuntavaaleissa miestä. Vuoden 2015 vaaleissa miehistä 73 prosenttia äänesti miestä. Vuoden 2019 eduskuntavaaleissa miestä äänesti kuitenkin enää kolme viidestä miehestä. Vuoden 2015 vaaleissa naisista hieman yli puolet äänesti naista, mutta vuonna 2019 naiset äänestivät 63-prosenttisesti naisia. Osuudet olivat nyt ensi kertaa lähes tasoissa. Sekä naiset että miehet äänestivät siis merkittävästi useammin naista, mikä edisti tasa-arvoa. Vuoden 2014 eurovaaleissa suomalaiset valitsivat parlamenttiin 7 naista ja 6 miestä, eli naisten osuus valituista oli 54 prosenttia. Tilanne pysyi ennallaan vuoden 2019 vaaleissa.

Vuonna **2019** Suomi asetti ensimmäistä kertaa EU-komissaariksi ehdolle naisen.

Kaiken kaikkiaan lasikattoja on sekä rikottu että säästetty. Vuonna 2019 Suomi asetti ensimmäistä kertaa naisen ehdolle EU-komissaariksi. Toisaalta Suomessa ei ole ollut vielä esimerkiksi pääministerinä yhtään naista, joka olisi noussut asemaansa vaalien kautta ja pysynyt tehtävässään koko vaalikauden.

NAISET OVAT ALIEDUSTETTUINA KUNNALLISESSA JA KIRKOLLISESSA PÄÄTÖKSENTEOSSA

Naisten osuus kuntavaaliehdokkaista on kasvanut 1960-luvun lopulta lähtien. Viime vuosina naisten osuus ehdokkaista on ollut noin 40 prosentissa. Vuoden 2012 kuntavaaleissa kasvu kuitenkin taittui, ja naisten osuus ehdokkaista kääntyi laskuun ensimmäistä kertaa neljään vuosikymmeneen. Vuoden 2012 kuntavaaleissa naisten osuus ehdokkaista oli alle 39 prosenttia ja valituista noin 36 prosenttia. Vuoden 2017 kuntavaaleissa naisten osuus asetetuista ehdokkaista oli noin 40 prosenttia ja valituista 39 prosenttia. Kuntien työntekijöistä neljä viidestä on naisia, mutta naisten osuus kunnanjohtajista on edelleen vain neljännes.

Suomessa on kaksi kansankirkkoa, Suomen evankelis-luterilainen kirkko ja ortodoksinen kirkko, joilla on julkisia tehtäviä ja verotusoikeus. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon johtoporras on yhä hyvin miehinen. Kirkkoherroista naisia on viidennes. Historian saatossa vain yksi nainen on valittu piispaksi, ja kaikki arkkipiispat ovat olleet miehiä. Seurakuntien työntekijöistä naisia on 70 prosenttia ja papeista lähes puolet. Naispapat ovat miehiä useammin määräaikaisissa ja osa-aikaisissa tehtävissä tai työttöminä. Ortodoksinen kirkko ei vihi naisia papeiksi lainkaan.

NAISTEN MONINAISUUTTA POLIITTISESSA JA YHTEISKUNNALLISESSA PÄÄTÖKSENTEOSSA ON VAHVISTETTAVA

Naisten syrjinnän poistamista käsittelevä CEDAW-komitea on esittänyt huolensa siitä, että saamelais- ja romaninaiset ovat aliedustettuina Suomen poliittisessa ja julkisessa toiminnassa. Komitea on kehottanut varmistamaan heidän edustuksensa poliittisessa ja julkisessa elämässä sekä tilastoinnin asiasta.

Saamelaisten poliittinen yhteisö on perinteisesti ollut hyvin miesvaltainen. Tilanne on parantunut, sillä saamelaiskäräjien 24 jäsenestä ja varajäsenestä 10 on naisia. Saamelaiskäräjien puheenjohtajana toimii ensimmäistä kertaa nainen, ja saamelaiskäräjien nuorisoneuvoston puheenjohtaja on nainen. Kehitystä on kuitenkin syytä seurata.

EU:ssa on 46 miljoonaa vammaista naista ja tyttöä, mikä vastaa noin 16 prosenttia EU:n naispuolisesta väestöstä ja 60 prosenttia kaikista vammaisista. Euroopan

parlamentti kehotti vuonna 2018 jäsenvaltioita ottamaan käyttöön toimia, jotka mahdollistavat vammaisten naisten ja tyttöjen osallistumisen julkiseen, yhteiskunnalliseen ja poliittiseen elämään sekä kulttuuri- ja talouselämään. YK:n vammaissopimus vaatii edistämään aktiivisesti ympäristöä, jossa vammaiset henkilöt voivat tehokkaasti ja täysimääräisesti osallistua julkisten asioiden hoitoon ilman syrjintää ja yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Suomi sai kaksi ensimmäistä maahanmuuttajataustaista kansanedustajaa vuoden 2015 vaaleissa. Vuoden 2019 eduskuntavaaleissa määrä putosi yhteen (1/200 eli 0,5 prosenttia). Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2017 Suomen väestöstä ulkomaalaistaustaisia oli 7 prosenttia. Maahanmuuttajataustaisille naisille tulee mahdollistaa osallistuminen julkiseen, yhteiskunnalliseen ja poliittiseen elämään sekä kulttuuri- ja talouselämään.

Ylimpään poliittiseen päätöksentekoon osallistuminen vaatii useimmiten myös rahaa. Demokratian toteutumisen kannalta voidaan pitää ongelmallisena, ettei pienituloisella välttämättä ole taloudellisia mahdollisuuksia edes asettua ehdolle vaaleissa. Ehdokkaiden saama vaalirahoitus on sukupuolen osalta vinoutunut miesten eduksi, mikä vaikuttaa valituksi tulemisen todennäköisyyteen. Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa miesehdokkaiden vaalirahoitus oli keskimäärin viidenneksen enemmän kuin naisilla. Vaalirahoitusilmoitusten tilastoinnissa tulisi olla mahdollisuus tarkastella tilannetta sukupuolittain. Vuoden 2019 eduskunta- ja EU-vaalien rahoitustietoja ei ole saatavilla sukupuolittain eriteltynä.

SEKSISMI JA HÄIRINTÄ POLITIIKASSA

Parlamenttienvälisen liiton (IPU) ja Euroopan neuvoston (EN) parlamentaarisen yleiskokouksen vuonna 2018 julkaiseman tutkimuksen mukaan seksismi ja naiseen kohdistuva väkivalta ovat laajalle levinneitä ilmiöitä eurooppalaisissa parlamenteissa. Seurauksena EN:n parlamentaarinen yleiskokous haastoi kansalliset parlamentit #NotInMyParliament-kampanjaan ja hyväksyi keväällä 2019 päätöslauselman (2274(2019)) seksismistä ja seksuaalisesta häirinnästä vapaista parlamenteista. Keväällä 2019 ministerikomitea hyväksyi suosituksen (CM/Rec(2019)1) seksismin ehkäisemisestä ja torjumisesta. Suositus koskee myös julkista hallintoa ja yhteiskunnallista päätöksentekoa. #MeTooEP-kampanja on paljastanut, että myös EU-parlamentin työntekijät kohtaavat seksuaalista häirintää.

Eduskunta teetti vuonna 2018 selvityksen tasa-arvon toteutumisesta kansanedustajien työssä vastauksena kansalaisjärjestöjen haasteeseen. Eduskunnassa työskentelevien viranhaltijoiden tasa-arvotilannetta on selvitetty kahden vuoden välein jo vuosikymmenen ajan, mutta kansanedustajien työn tasa-arvoa selvitettiin nyt ensimmäistä kertaa. Selvityksen mukaan viidennes vastaajista oli kohdannut

seksuaalista häirintää. Kyselyyn vastanneista yli 70 prosenttia kertoi saaneensa suoria uhkauksia sosiaalisessa mediassa. Naisten saamat viestit olivat useammin luonteeltaan seksuaalissävyytteisiä kuin miesten.

NAISTEN OSUUTTA JA ASEMAA TALOUDELLISESSA PÄÄTÖKSENTEOSSA ON EDISTETTÄVÄ

Yritysten toimitusjohtajina ja hallitusten puheenjohtajina toimii hyvin vähän naisia. Vaikka myönteistä kehitystä on tapahtunut, on naisia valtio-omisteisten yhtiöiden hallituksia lukuun ottamatta edelleen vain pieni osa eri yhtiötyyppien hallitusten ja johtoryhmien jäsenistä. Vuonna 2018 pörssiyritysten hallituspaikoista oli naisilla 29 prosenttia, ja naisten osuus liiketoimintojen johdossa oli 8 prosenttia. Pörssiyritysten johtoryhmien jäsenistä 25 prosenttia oli naisia. CEDAW-komitea on kehottanut Suomea varmistamaan, että naisten edustus yksityisen sektorin johtavissa asemissa kuvastaa väestön täyttä monimuotoisuutta, sisältäen vammaiset naiset, etnisiin vähemmistöihin kuuluvat naiset, romaninaiset ja maahanmuuttajanaiset.

**VUONNA 2018 PÖRSSIYHTIÖIDEN HALLITUSPAIKOISTA NAISILLA OLI 29%
JA NAISTEN OSUUS LIIKETOIMINTOJEN JOHDOS- S A 8%.**

PÖRSSIYHTIÖIDEN JOHTORYHMIEN JÄSENISTÄ 25% ON NAISIA.

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2012–2015 linjasi, että mikäli sukupuolten entistä tasaisempi edustus pörssiyritysten hallituksissa ei etene riittävästi, turvaudutaan lainsäädännöllisiin toimiin. Tasa-arvo-ohjelman 2016–2019 mukaisesti lainsäädäntötarve arvioitiin syksyllä 2018. Lainsäädännöllisiä toimia ei vaatimattomasta kehityksestä huolimatta otettu käyttöön. Koska kehitys ei ole ollut tyydyttävää, on Suomen asetettava 40 prosentin kiintiö sukupuolten edustukselle pörssiyritysten hallituksissa. Naisten määrä yritysten hallituksissa on korkeampi niissä Euroopan maissa, joissa kiintiöt on säädetty. Euroopan komissio on ehdottanut sukupuolikiintiöitä pörssiyritysten johtoon jo vuonna 2012. Hallitusten lisäksi tasa-arvon toteutumista on seurattava hallitusten puheenjohtajissa, johtoryhmien kokoonpanoissa sekä liiketoimintajohdossa.

Naisten vähäinen määrä taloudellisen päätöksenteon huipulla selittyy osittain sukupuolittain eriytyneillä koulutus- ja ammattialoilla. Yritysten ylimpään johtoon, kuten pörssiyritysten toimitusjohtajiksi, rekrytoitavilta edellytetään usein samantyyppistä koulutus- ja kokemustaustaa, mikä Suomessa usein tarkoittaa teknistä, ja segregaaion seurauksena hyvin miehistä alaa. Muutos vaatii

koulutus- ja ammattialojen eriytymisen vähentämistä, teknisen koulutuksen ensisijaisuuden korostamisesta luopumista ylimmän johdon rekrytoinneissa, naisten urapolkujen tukemista johtajiksi sekä parempia mahdollisuuksia perhe- ja työelämän yhdistämiseen – myös miehille.

Plan Internationalin tekemän laajan kansainvälisen selvityksen mukaan suurin osa tytöistä ja nuorista naisista tavoittelee johtajan asemaa maassaan, yhteisössään tai urallaan, mutta jopa kolme viidestä kyselyyn vastanneesta tytöstä uskoo naisen joutuvan työskentelemään asemansa eteen kovemmin kuin miesten. Yli 90 prosenttia uskoo, ettei naisjohtajia kohdella yhtä hyvin kuin miehiä. Sukupuoleen perustuva syrjintä koetaan esteeksi johtajan roolille.

SUKUPOULITTUNUT VIHAPUHE JA VIHARIKOKSET HEIKENTÄVÄT TASA-ARVOA

Naiset kohtaavat miehiä enemmän vihapuhetta. Vihapuhetta ei mielletä osaksi naiseen kohdistuvaa väkivaltaa eikä sukupuolittuneen vihapuheen haitallisuutta tunnisteta, vaikka se sukupuolittuneena kaventaa naisten yhteiskunnallisia ja poliittisia osallistumismahdollisuuksia, ilmaisun- ja sananvapautta ja heikentää naisten asemaa ja sukupuolten tasa-arvoa. Myös CEDAW-komitea on ilmaissut Suomelle huolensa naiseen ja tyttöihin ja erityisesti etnisiin vähemmistöihin kuuluviin naiseen kohdistuvan vihapuheen lisääntymisestä internetissä ja sosiaalisessa mediassa. Sukupuoli ja sukupuolittuminen selittää verkkovihasta suuren osan. Vihapuhe ei kuitenkaan rajoitu vain sosiaaliseen mediaan, vaan myös valtamedia vahvistaa vähemmistöjä koskevia negatiivisia stereotyyppioita ja heikentää näin vähemmistöryhmään kuuluvien naisten asemaa.

Tasa-arvobarometrin (2017) mukaan sukupuoleen liittyvää vihapuhetta oli kokenut 15 prosenttia naisista ja 8 prosenttia miehistä. Vähemmistöryhmiin, kuten uskonnolliseen vähemmistöön, etniseen vähemmistöön, kieli- tai seksuaalivähemmistöön, kuuluvista naisista yli neljäsosa oli kokenut vihapuhetta. Muslimitaustaisten naisten on havaittu kokeneen miehiä useammin vihapuhetta ja viharikoksia. Oikeusministeriön selvityksestä (2016) koskien vähemmistöihin kohdistuvaa vihapuhetta ja häirintää kävi ilmi, että noin kolme viidestä vastaajasta koki vihapuheen vaikuttaneen vahvasti yleiseen turvallisuuden tunteeseen ja hieman yli puolet psyykkiseen terveyteen. Lähes kolmanneksella vihapuhe ja häirintä vaikuttivat viranomaisuuttamukseen. Yli puolet kertoi välttävänsä joitain paikkoja vihapuheen tai häirinnän pelon vuoksi.

Pohjoismaisen selvityksen mukaan naisten ja miesten kohtaama nettiviha on erilaista, ja naiset kohtaavat enemmän seksismiä ja seksuaalista uhkailua.

Vihapuhetta kohtaavat joutuvat muita useammin myös seksuaalisen häirinnän kohteeksi. Naisten riski kokea sekä vihapuhetta että seksuaalista häirintää on yli viisinkertainen miehiin verrattuna. Euroopassa yli puolet tytöistä, Suomessa lähes 60 prosenttia, epäröi osallistua somekeskusteluihin väkivallan pelossa. Turvassa -tutkimus (2017) kartoitti pelkoa liittyen sosiaaliseen mediaan ja vihapuheeseen. Vastaajista noin viidesosa oli sitä mieltä, että sosiaalinen media levittää vihapuhetta ja herättää vastaajassa pelkoa. Naiset vastasivat miehiä useammin, että sosiaalisen median levittämät vihapuheet ja uutisotsikot herättivät pelkoa. Väkivalta ei pysy vain internetissä: 70 prosenttia naisista, jotka ovat kokeneet vainoa verkossa, ovat kohdanneet myös kumppaninsa tekemään fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa.

**EUROOPASSA YLI PUOLET TYTÖISTÄ, SUOMESSA LÄHES 60%,
EPÄRÖI OSALLISTUA SOMEKESKUSTELUIHIN VÄKIVALLAN PELOSSA.**

Vihapuhe on rangaistavaa, kun se täyttää jonkin rikoksen, esimerkiksi kunnianloukkauksen tai kansanryhmää vastaan kiihottamisen, tunnusmerkistön. Vihapuhe voi olla laitonta myös yhdenvertaisuuslain mukaisena häirintänä. Vihapuhe jää kuitenkin usein ilmoittamatta poliisille. Viranomaisten tietoon tulee vähemmän tapauksia, kuin uhritutkimus ja erilaiset barometrit antavat ilmi. Esimerkiksi vähemmistöryhmiin kuuluvilla voi aiemmin koetun rasismien takia olla korkea kynnyks ilmoittaa vihapuheesta viranomaisille. Rikosilmoituksen tekeminen voi johtaa maalittamiskampanjoihin. Maalittamisella tarkoitetaan järjestelmällistä toimintaa, joka pyrkii vaimentamaan esimerkiksi toimittajia, tutkijoita tai viranhaltijoita muun muassa perättömän tiedon levittämällä tai uhkailemalla. Maalittamista tapahtuu esimerkiksi internetissä ja sosiaalisessa mediassa. Maalittaminen ei ole rikos, mutta sen kriminalisointi on saanut viime aikoina laajaa kannatusta.

Vihapuheesta tehty rikosilmoitus saattaa pysähtyä esitutkintaan. Todennäköisemmin niin käy, kun uhri on nainen. Helsingin Sanomien kunnianloukkaustuomioita käsitelleen tuoreen selvityksen mukaan syyttäjien rajoitus- ja syyttämättäjäätämispäätöksissä yli puolet uhreista oli naisia. Nostetuissa syytteissä naisia oli uhreina vain hieman yli 40 prosenttia. Miesuhri saa siis epäillyn kunnianloukkauksensa useammin oikeuteen asti kuin nainen.

Viharikosmotiivi on rangaistusta koventava tekijä, mutta sukupuoli ei sisällä viharikoksen määritelmään, kiihottaminen kansanryhmää vastaan -rikosnimikkeen tunnusmerkistöön eivätkä sukupuoli, sukupuolen ilmaisu tai sukupuoli-identiteetti ole rangaistuksen koventamisperusteita. Sukupuolen

puuttuminen viharikoksen määritelmästä vaikuttaa viharikosten käsittelyyn ja seurantaan. Poliisin viharikosraportointi ei ole sisältänyt rikosten tarkastelua sukupuolen mukaan, eikä sukupuolen merkitystä viharikoksen vaikuttimena tutkita tai analysoida. Lisäksi poliisi kirjaa viharikoksen syrjintäperusteeksi vain yhden perusteen, jolloin eri syrjintäperusteiden yhteen kietoutuminen jää havaitsematta. Positiivista on, että vuoden 2017 viharikosraporttiin nostettiin kansallisista vähemmistöistä romanit, jotka kohtaavat suomalaisessa yhteiskunnassa runsaasti syrjintää. Raportti ei valitettavasti esitä romaneihin kohdistuneiden rikosten jakautumista sukupuolen mukaan.

Sisäministeriön selvityksen (2018) kyselyyn vastanneet arvioivat, että yksi turvallisuuteen Suomessa tällä hetkellä vakavimmin vaikuttava tekijä on vihapuhe. Valtion tulisikin vahvasti ja näkyvästi sitoutua vihapuheen, viharikosten ja rasismien vastustamiseen ja toimia niitä vastaan. On myös lisättävä tietoa vihapuheen tunnistamisesta ja siihen puuttumisen tavoista.

NAISTEN ASEMA JA OSUUS MEDIASSA JA SIIHEN LIITTYVÄSSÄ PÄÄTÖKSENTEOSSA

Demokratian toteutumisessa keskeinen rooli on luotettavalla, läpinäkyvällä ja riippumattomalla medialla, joka uutisoi maailmasta kriittisesti ja eri näkökulmista sekä haastaa vallanpitäjiä ja näiden narratiiveja. Medialla on valtaa tehdä näkyväksi alistavia rakenteita ja piileviä vallankäytön muotoja ja olla toisintamatta sukupuolistereotyyppioita. Sitä, mikä on esillä mediassa, opitaan arvostamaan. Tasa-arvoa edistää myös tasa-arvon käsittely mediassa.

NAISIA ESIINTYY MEDIASSA MIEHIÄ VÄHEMMÄN. NAISTEN OSUUS JUTTujen SISÄLLÖISTÄ JA HAASTATELTAVISTA ON KESKIMÄÄRIN KOLMANNES, ALIMMILLAAN VAIN VIIDENNES.

Mittausten mukaan naisia esiintyy suomalaismedioissa huomattavasti miehiä vähemmän. Naisten osuus oli alimmillaan viidennes ja ylimmillään runsas kolmannes tutkittujen medioiden vuoden 2018 digijutuissa. Asiantuntijarooleissa naisten osuus on selvästi miehiä vähäisempi. Myös vähemmistöihin kuuluvien naisten osuus mediassa on pienempi kuin heidän osuutensa väestöstä. Euroopan parlamentti on päätöslauselmassaan todennut, ettei vammaisilla henkilöillä ole riittävästi näkyvyyttä julkisessa elämässä ja tiedotusvälineissä.

Media on erityisen vaikutusvaltainen tasa-arvon näkökulmasta, koska se muokkaa maailmankuvaamme. Siksi on tärkeää, että mediassa eri näkökulmat tulevat esiin ja erilaiset ihmiset pääsevät ääneen. Sukupuolten edustusta mediassa, kuten uutisoinnissa sekä kuvituksissa, on tärkeä seurata määrällisesti ja laadullisesti,

sillä mielikuvat eri sukupuolten määristä voivat olla vääriä. Esimerkiksi Yle Urheilun tekemän kyselyn mukaan yleisön mielikuva tasa-arvon toteutumisesta on ollut optimistisempi kuin se, miten Yle Urheilu todellisuuudessa käsitteli miehiä ja naisia urheilijoina.

Monet mediat ovat viime vuosina aloitteellisesti edistäneet tasa-arvoa. Yleisradio osallistui Naisjärjestöjen Keskusliiton ja tasa-arvoasiain neuvottelukunnan 100 tasa-arvotekoa- ja Tasa-arvotekoilla vaikuttavuutta -hankkeisiin tasa-arvoistamalla Yle Urheilun sisältöä erityisesti muun muassa joukkueurheilun ja urheilun asiantuntijuuden suhteen. Yle Urheilun aloittama jatkuva mittaus naisten ja miesten urheilun uutisoinnin määristä on tämän jälkeen levinnyt myös Yleisradion muihin toimituksiin. Yleisradio on sitoutunut vuonna 2019 tavoittelemaan uutis- ja ajankohtaisohjelmiensa haastateltaviksi samassa suhteessa miehiä ja naisia 50–50 -hankkeessaan. Yleisradio on lisännyt merkittävällä tavalla naisten määrää medioissaan sekä muun muassa nostanut kymmenillä prosenttiyksiköillä naisten näkymistä urheilu-uutisoinnissaan. On huomattava, että haastateltavien naisten osuus Ylen uutis- ja ajankohtaisissällöissä oli vielä vuonna 2018 paikoitellen vain 30 prosenttia, mutta keväällä 2019 se oli noussut 43 prosenttiin.

Suurista uutismedioista Helsingin Sanomat ryhtyi vuonna 2018 seuraamaan naisten osuutta lehden haastateltavista ja juttujen päähenkilöistä. Naisten osuus oli tuolloin noin 30 prosenttia. Tämänhetkisen tiedon mukaan osuus on yhä noin 30–40 prosenttia.

Merkitystä on myös median käyttämällä kielellä, sillä se muokkaa yleisön ajatuksia ja maailmaa. Esimerkiksi Mila Engelbergin väitöskirja nosti keskusteluun suomen kielen sukupuolittuneisuuden ja kielenkäyttöön liittyvät epätasa-arvoiset rakenteet. Aamulehti luopui osana 100 tasa-arvotekoa -hanketta vuonna 2017 sukupuolittuneista ammattinimikkeistä ja ilmoitti pyrkivänsä välttämään myös turhaa sukupuolen korostamista, ellei sukupuoli ole käsiteltävän asian kannalta erityisen merkityksellinen.

**JOURNALISTILIITON SELVITYKSEN MUKAAN
NAISEN EURO JOURNALISMISSA ON**

92

SENTTIÄ

Segregaatio leimaa myös journalismia. Vaikka journalismi on naisvaltainen ala, on suurimpien sanomalehtien päätoimittajista miehiä 70 prosenttia. Myös alan liiketoimintajohdossa enemmistö on miehiä, ja esimerkiksi Suomen Tietotoimiston hallitus koostuu vain miehistä. Aikakauslehdissä ja paikallislehdissä päätoimittajien sukupuolijakauma on tasainen. Uralla etenemisen haasteiden lisäksi palkkaero näkyy myös journalismissa: journalistiliiton selvityksen mukaan naisen euro alalla on 92 senttiä.

Media ei ole ainoastaan journalismia, vaan sisältää myös esimerkiksi mainonnan. Pohjoismaiden ministerineuvosto on julkaissut raportin sukupuolta syrjivän mainonnan sääntelystä Pohjoismaissa. Raportti toteaa, että sukupuolten tasa-arvon voi nähdä sananvapauden edellytyksenä. Mainonnan eettisen neuvoston hyvää markkinointitapaa koskevien periaatteiden mukaan mainoksissa ei saa käyttää sukupuolta alentavalla, väheksyvällä tai halventavalla tavalla tai ylläpitää kaavamaisista roolikäsitystä siitä, mikä on tyypillistä tai tunnusomaista naisille tai miehille tai heidän persoonallisuudelleen tai työskentelylleen. Mainonnan kuvaston merkitys myös esimerkiksi kehonkuvaan ja syömishäiriöihin liittyvissä kysymyksissä on merkittävä.

Media, erityisesti sosiaalinen media, on alusta sukupuolittuneelle vihapuheelle. Erityisesti politiikassa ja mediassa toimivat naiset ovat miehiä enemmän vihapuheen kohteina. Median tulee tukea mediassa esiintyviä naisia ja vähemmistöjen edustajia ja minimoida näihin kohdistuva vihapuhe. Myös toimittajia täytyy suojella vihapuheelta ja maalittamiselta. Keväällä 2019 Suomen mediatilat ja alan liitot perustivat rahaston uhkailun, häirinnän ja vainon kohteeksi joutuneille toimittajille.

Mediakasvatuksen rooli kriittisen medialukutaidon ja lähdekriittisyyden edistämisessä, mutta myös esimerkiksi vihapuheen kitkemisessä, on keskeinen. Tuoreen selvityksen mukaan perusopetuksen opettajat kokevat mediakasvatuksen merkityksen ja tarpeen kasvaneen, mutta kaipaavat omaan työhönsä mediakasvattajina lisää tukea ja välineitä. Suurin osa opettajaksi opiskelevista kokee, että mediakasvatusta on koulutuksessa liian vähän.

TASA-ARVOVIRANOMAISTEN ASEMAA JA RESURSSIJA ON PARANNETTAVA

Suomessa tasa-arvopolitiikan organisointi valtionhallinnossa jakautuu neljään osaan: sosiaali- ja terveysministeriön alaiseen tasa-arvoyksikköön, parlamentaariseen tasa-arvoasiain neuvottelukuntaan, itsenäisenä laillisuusvalvojana toimivaan tasa-arvovaltuutettuun sekä riippumattomaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaan. Tasa-arvoyksikkö valmistelee ja toteuttaa hallituksen tasa-arvopolitiikkaa ja -lainsäädäntöä ja tasa-arvovaltuutettu valvoo sukupuolten tasa-arvon edistämistä ja tasa-arvolain syrjintäkieltojen noudattamista yhteiskunnassa kaikilla elämäalueilla. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan (TANE) tavoite on edistää sukupuolten tasa-arvoa yhteiskunnassa, nostaa esiin sukupuolten epätasa-arvoa ylläpitäviä rakenteita ja toimia aktiivisesti niiden poistamiseksi. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta valvoo yhdenvertaisuuslain ja tasa-arvolain noudattamista yksityisessä toiminnassa sekä julkisessa hallinto- ja liiketoiminnassa.

Kaikkien tasa-arvoviranomaisten resurssit ovat liian pienet niiden työmääriin nähden. Tasa-arvoasian neuvottelukunnalla on käytettävissään vain kaksi ja puoli

virkaa, jotka eivät kaikki tällä hetkellä ole edes vakituisia. Neuvottelukunnalla ei ole lainkaan esimerkiksi viestinnästä vastaavaa asiantuntijaa, vaikka tasa-arvopoliittisten kysymysten esilläpito ja edistäminen vaatii niistä viestimistä. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta tuo yhteen lähes kaikki eduskuntapuolueet ja tasa-arvon asiantuntijajäseniä, joten sen työhön olisi järkevää panostaa.

Tasa-arvolakia päivitettiin vuonna 2015 niin, että se sisältää sekä sukupuoli-identiteettiä ja sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän kiellot sekä velvoitteen tällaisen syrjinnän ennaltaehkäisyyn. Myös oppilaitoksia koskevia tasa-arvon edistämissäännöksiä täsmennettiin ja ne laajennettiin koskemaan peruskoulutusta antavia oppilaitoksia. Samalla täsmennettiin työnantajan tasa-arvosuunnitelmaa ja palkkakartoitusta koskevia säännöksiä, vahvistettiin tasa-arvovaltuutetun itsenäistä asemaa koskevia säännöksiä sekä perustettiin uusi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta. Uudet säädökset ovat tervetulleita, mutta lain toimeenpano kärsii, jos mahdollisuudet sen toteutumisen valvontaan ovat riittämättömät.

Oikeusministeriö teki vuonna 2016 esityksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaltuutettujen yhdistämisestä. Yhdistäminen olisi käytännössä tarkoittanut tasa-arvovaltuutetun viran lakkauttamista. Lakkauttamista vastustettiin laajasti esityksen ollessa lausuntokierroksella, mikä johti esityksen raukeamiseen. Vuonna 2019 tasa-arvovaltuutetun asemaa pyritään jälleen muuttamaan esittämällä muun muassa tasa-arvo-, yhdenvertaisuus- ja lapsiasiavaltuutettujen ydintoimintoihin liittyvän hallinnollisen päätösvallan siirtämistä valtuutetuilta perustettavalle hallintovirastolle. Koska esitetty muutos kytkeytyy oleellisesti valtuutetun ydintoimintoihin, on vaarana, että ehdotetulla tavalla toteutettu hallintotehtävien siirto vaarantaa tasa-arvovaltuutetun itsenäisen ja riippumattoman aseman ja pitkällä tähtäimellä koko instituution olemassa olon. Sekä Suomen lainsäädäntö, sen esityöt että Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet edellyttävät valtuutetun itsenäisyyttä ja riippumattomuutta. Naisten syrjinnän poistamista koskevaa YK:n CEDAW-sopimusta valvova komitea on viimeksi vuonna 2014 esittänyt huolensa tasa-arvovaltuutetun käyttöön annettujen resurssien vähäisyydestä. Valtuutetun resursseja ei ole nostettu vastaamaan sen kasvanutta työmäärää. Hallinnon keskittämisen sijaan tasa-arvovaltuutetun resursseja tulisivat lisätä. Olisi tärkeää, että tasa-arvovaltuutettu toimisi aktiivisesti esimerkiksi naisiin kohdistuvaa väkivaltaa vastaan.

Tasa-arvoselonteko linjasi, että tasa-arvoyksikkö tulisi sijoittaa nykyistä korkeampaan hierarkkiseen asemaan. Tämä vastaisi EU-maissa yleistä käytäntöä. Näin ei kuitenkaan ole toimittu. Tasa-arvoyksikön resursseja on lisäksi vähennetty, vaikka työn määrä ei ole vähentynyt. Uuden hallitusohjelman monet tasa-arvokirjaukset edellyttävät työlle tekijöitä. Hallitusohjelman toteuttaminen edellyttää paitsi yksittäisten ministeriöiden toimia myös ministeriöiden yhteisten toimien koordinoimista. Eri hallinnonalojen tulisi tehdä entistä enemmän yhteistyötä tasa-arvon edistämisessä. Tasa-arvoyksikön toimintaa hankaloittaa myös tasa-arvotyön lyhytjänteisyys. Tällä hallituskaudella laaditaan myös

uusi vaalikaudet ylittävä tasa-arvoselonteko. Edellinen, ensimmäinen tasa-arvoselonteko, käsittää vuodet 2010–2020. Kun ensimmäinen tasa-arvoselonteko laadittiin, teetettiin sen taustaksi useiden alojen tilanneraportteja. Uusi selonteko on taustoitettava vastaavalla tutkimus- ja selvitystiedolla. Laadukas tasa-arvoselonteko edellyttää huomattavaa lisäresursointia tasa-arvoyksikköön.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa sijaitseva Tasa-arvotiedon keskus on valtakunnallinen tietopalvelu, joka tarjoaa sukupuolten tasa-arvosta ajantasaisia ja tutkimukseen perustuvaa tietoa. Keskus kokoaa ja välittää sukupuolten tasa-arvoon ja sukupuolentutkimukseen liittyvää tietoa, toimii tasa-arvotiedon asiantuntijana, vastaa tasa-arvoon ja sukupuoleen liittyviin tietopyyntöihin, tekee yhteistyötä sekä kotimaisten että kansainvälisten tasa-arvotoimijoiden kanssa ja tarjoaa Sukupuolten tasa-arvo -verkkosivuston. Keskuksen toimintamahdollisuudet ja -resurssit eivät vastaa muiden Pohjoismaiden tasoa.

Euroopan komission tuore suositus katsoo, että tasa-arvoelimille on varattava resurssit, jotka ne tarvitsevat tehtäviensä suorittamiseksi ja käyttääkseen toimivaltuutensa tehokkaasti. Lisäksi viime vuosien tasa-arvokehitys on osoittanut, etteivät nykyiset tasa-arvon edistämisen rakenteet ole riittäviä. Tasa-arvoviranomaisten asemaa ja statusta on vahvistettava.

NAISJÄRJESTÖJEN VALTIONAPUA ON KOROTETTAVA

On välttämätöntä, että naisjärjestöjen valtionapuun tehdään pysyvä tasokorotus. Tämä mahdollistaisi naisjärjestöjen toiminnan pitkäjänteisen suunnittelun, kehittämisen ja vaikuttavuuden sekä pysyvien työsuhteiden solmimisen. Toiminnan mahdollistava määräraha merkitsee vahvaa poliittista tukea naisjärjestöjen tekemälle työlle ja on osoitus naisjärjestöjen yhteiskunnallisesta merkityksestä. Naisjärjestöjen tekemä työ tukee muun muassa hallitusohjelman tavoitteita tasa-arvon toteutumiseksi.

Vuonna 2019 kolme naisjärjestöä (Naisjärjestöjen Keskusliitto - Kvinnoorganisationernas Centralförbund ry, Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ry ja Monika-Naiset Liitto ry) sai lisäyksen valtionapuihin. Aiempien vuosien aikana naisjärjestöjen lakiin perustuvat valtionavustukset laskivat systemaattisesti ja pitkäjänteinen tasa-arvotyö on ollut haastavaa (OKM, eräiden naisjärjestöjen valtionavusta annetun lain 663/2007 mukaisesti valtionavustuksiin).

SUKUPUOLINÄKÖKULMAN VALTAVIRTAISTAMISEN EDELITYKSET ON TURVATTAVA

Suomen valtio on sitoutunut sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen kaikessa päätöksenteossaan. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on ollut osa hallitusten tasa-arvo-ohjelmia Pekingin konferenssista lähtien, ja hallituksen esityksen laatimisohteet edellyttävät sukupuolivaikutusten

arviointia. Pekingin toimintaohjelman mukaan sukupuolinäkökulma on myös sisällytettävä kaikkeen taloudelliseen päätöksentekoon. Tasa-arvoyksikkö vastaa valtavirtaistamisen valtioneuvostotason suunnittelusta, ohjauksesta ja seurannasta. Jokaisessa ministeriössä on toiminnallinen tasa-arvotyöryhmä ja sen tukena tasa-arvotyöryhmien verkosto. Tasa-arvoselonteon väliraportin mukaan valtavirtaistamisen etenemisessä ja vakiintuneisuudessa on kuitenkin suuria eroja prosessien ja ministeriöiden välillä, eikä valtavirtaistaminen ole juurikaan edistänyt sukupuolten tasa-arvoa. Esimerkiksi vuonna 2015 vain noin 13 prosenttia hallituksen esityksistä tarkasteli sukupuolivaikutuksia ja vuonna 2017 annetuista hallituksen esityksistä lähes 80 prosenttia ei sisältänyt lainkaan sukupuolivaikutusten arviointia. Vuonna 2014 ilmestynyt valtavirtaistamista käsitellyt selvitys osoitti, että valtavirtaistamistyön henkilö- ja taloudelliset resurssit ovat vähäiset sekä valtioneuvostotasolla että ministeriöissä. Vaikka valtavirtaistaminen on kaikkien vastuulla, vaatii valtavirtaistaminen lisäksi koordinointia, tukea ja kehittämistä sekä lisää resursseja. Selvityksen ja tasa-arvoselonteon väliraportin mukaan valtavirtaistamisen yhtenä esteenä on osaamisen puute. Tasa-arvoselonteko ja sen väliraportti korostavat ministeriöiden henkilöstön ja johdon jatkuvan koulutuksen merkitystä. Nykyisin järjestetään valtioneuvoston yhteistä koulutusta.

Vuonna 2015 vain noin **13%** hallituksen esityksistä tarkasteli sukupuolivaikutuksia ja vuonna 2017 annetuista hallituksen esityksistä lähes **80%** ei sisältänyt lainkaan sukupuolivaikutusten arviointia.

Tasa-arvoselonteko ja useat hallitusten tasa-arvo-ohjelmat ovat sisältäneet tavoitteita sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseksi talousarvioehdotukseen, ja muun muassa valtiovarainministeriön budjetinlaadintamääräykset edellyttävät sukupuolivaikutusten arviointia ministeriöiden talousarvioehdotuksissa. Edellisellä hallituskaudella otettiin askel sukupuolitietoisesta budjetoinnin suuntaan Tasa-arvoa talousarvioon -hankkeella. Hankkeen loppuselvitys osoitti, että nykykäytäntöjen toimeenpano on puutteellista ja ettei talousarvion sukupuolivaikutuksia arvioida. Puutteellisen arvioinnin tuloksena tehdyt päätökset saattavat heikentää sukupuolten taloudellista tasa-arvoa, kuten hanke osoitti. Hanke suositteli kansallisten tasa-arvotavoitteiden laatimista ja sukupuolitietoisesta budjetoinnin kytkemistä niiden osaksi. Lisäksi hanke suositteli sukupuolivaikutusten arvioinnin laajentamista lakiesityksistä talousarvioprosessin kaikkiin vaiheisiin. Myös tuore selvitys Suomen ihmisoikeuspolitiikasta suosittelee hallitukselle tasa-arvon tavoitetilan määrittelyä.

VAPAAUS VÄKIVALLASTA JA STEREOTYPIOISTA

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET:

- Istanbulin sopimuksen toteuttamiseen varataan asianmukaiset henkilö- ja talousresurssit. Järjestöjen edustus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan vastaisen toiminnan toimikunnassa turvataan, **STM**
- Naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisten toimien toteutumista edistämään ja arvioimaan perustetaan naisiin kohdistuvan väkivallan kansallinen raporttija, **STM**
- Ennaltaehkäisevän väkivaltatyön sekä väkivallan kokijoille ja tekijöille tarkoitettujen matalan kynnyksen palvelujen resurssit ja alueellinen kattavuus varmistetaan, **STM**
- Turvakotipaikkojen määrää lisätään ja turvakotiin pääsy varmistetaan koko maassa. Turvakotien esteettömyys kartoitetaan ja uusien turvakotien esteettömyys turvataan. Turvakotijakson jälkeiset palvelut varmistetaan, **STM**
- Lähisuhdeväkivallan sovittelusta luovutaan ja väkivallasta annetaan rikoslain mukainen rangaistus. Tekijä veloitetaan osallistumaan väkivallan ehkäisy- ja katkaisuojelmiin ja uhrille turvataan pääsy apu- ja tukipalveluihin, **STM**
- Rikoslain 20 luku uudistetaan ja suostumuksen puute lisätään raiskauksen keskeiseksi tunnusmerkiksi. Selvitetään, miten verbaaliseen ja ei-verbaaliseen seksuaaliseen ahdisteluun syyllystyneet voidaan saattaa vastuuseen, **OM**
- Vahvistetaan työnantajan vastuuta ehkäistä seksuaalista häirintää työpaikoilla. Suomi ratifioi ILO:n väkivallan ja häirinnän torjumista koskevan yleissopimuksen, **STM, TEM**
- Seksin osto kriminalisoidaan pohjoismaisen mallin mukaan, **OM**
- Prostituutiostairautumistukevaexit-työkäynnistetään ja resursoidaan, **STM**
- Säädetään ihmiskaupan uhrien auttamista koskeva erillislaki. Seksuaalisen hyväksikäytön tarkoituksella tapahtuvan ihmiskaupan uhrien tunnistamista tehostetaan ja varmistetaan, että ihmiskaupan uhrin saavat apua ja tukea riippumatta oikeusprosessista, **SM**
- Kansallisia rakenteita ja koordinoituja kansallisia toimia sukuelinten silpomisen ja niin kutsutun kunniaan liittyvän väkivallan ennalta ehkäisemiseksi vahvistetaan, **STM**
- Avioliittoon pakottamisen rangaistavuus varmistetaan Istanbulin sopimuksen vaatimusten mukaisesti ja pakkoavioliiton mitätöinti mahdollistetaan. Ulkomailla solmittuja lapsiavioliittoja ei tunnusteta Suomessa, **OM**
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta päivitetään vastaamaan Istanbulin sopimuksen veloitteita, **OM**
- Lähestymiskiellon maksullisuudesta luovutaan, **OM**
- Ammattilaisten ja viranomaisten ymmärrystä teknologian käytöstä väkivallan välineenä vahvistetaan ja uhrien avun ja tuen saantia parannetaan, **STM**

NAISIIN KOHDISTUVA VÄKIVALTA ON SUOMEN SUURIN IHMISOIKEUSLOUKKAUS

Naisiin kohdistuva väkivalta on yksi merkittävimmistä naisiin kohdistuvista ihmisoikeusloukkauksista ja yksi tasa-arvon toteutumisen esteistä. Se oli aina 1990-luvulle saakka ihmisoikeusjärjestelmässä näkymätön, mutta tieto ja keskustelu naisiin kohdistuvasta väkivallasta lisääntyi muun muassa Pekingin konferenssin jälkeen. Pekingin toimintaohjelman mukaan valtioiden tulee toimia integroidusti naisiin kohdistuvan väkivallan estämiseksi ja eliminoimiseksi, tutkia naisiin kohdistuvan väkivallan syitä ja seurauksia sekä ennaltaehkäisevien toimien tehokkuutta. Ohjelma vaatii lisäksi poistamaan naisilla käytävän kaupan sekä auttamaan prostituutiosta ja ihmiskaupasta johtuvan väkivallan uhreja. Suomen vuonna 1986 ratifioima CEDAW-sopimus velvoittaa sopimusvaltioita ryhtymään kaikkiin mahdollisiin toimiin estääkseen naisiin kohdistuvan syrjinnän sekä julkisessa elämässä että yksityiselämän piirissä. CEDAW-komitea määritteli naisiin kohdistuvan väkivallan sopimuksessa tarkoitetuksi syrjinnäksi yleissuosituksessaan nro. 19 vuonna 1992. Suomen elokuussa 2015 ratifioima Istanbulin sopimuksen nimellä tunnettu Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta on laaja-alaisuudessaan ainutlaatuinen. Sopimus on ensimmäinen Euroopassa sovellettava naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja perheväkivaltaa nimenomaisesti sääntelevä oikeudellisesti sitova kansainvälinen sopimus. Suomi on sitoutunut ihmiskaupan kitkemiseen muun muassa Euroopan Neuvoston ihmiskaupan vastaisessa sopimuksessa.

Jopa 47 prosenttia suomalaisnaisista on EU:n perusoikeusvirasto FRA:n tutkimuksen (2014) mukaan kokenut fyysistä ja/tai seksuaalista väkivaltaa 15 vuotta täytettyään ja miltei kolmannes on altistunut puolisonsa tai entisen puolisonsa väkivallalle. Seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutuu vuosittain rikosuhritutkimusten perusteella arviolta 50 000 naista. Vuonna 2017 käynnistynyt #MeToo -keskustelu on tuonut naisten ja tyttöjen arjessaan kokeman seksuaalisen ahdistelun ja häirinnän yleisyyden laajaan keskusteluun.

SEKSUAALISEN VÄKIVALLAN KOHTEEKSI
JOUTUU VUOSITTAIN RIKOSUHRI-
TUTKIMUSTEN PERUSTEELLA ARVIOLTA

50 000
NAISTA

Valtaosa lähisuhteissa tapahtuvasta väkivallasta on naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Vuonna 2017 viranomaisten tietoon tulleista perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhreista lähes 70 prosenttia oli naisia ja syylliseksi epäillyistä noin 80 prosenttia miehiä.

Entisten ja nykyisten avio- ja avopuolisoiden tekemän väkivallan uhreista naisia oli hieman yli 80 prosenttia. Erityisesti 25–44 -vuotiaiden uhrien joukossa naisten osuus oli muihin ikäryhmiin verrattuna suuri. Saman ikäryhmän osuus on suuri myös turvakotien asiakkaiden joukossa.

Naisiin lähisuhteissa kohdistuvalle väkivallalle on tyypillistä toistuvuus. Esimerkiksi vuonna 2017 turvakotien yli 15-vuotiaista asiakkaiden yli 30 prosenttia oli kokenut turvakotiin tultaessa vuodesta viiteen vuoteen jatkunutta väkivaltaa. Lähes viidennes oli kokenut väkivaltaa yli viisi vuotta. Asiakkaiden noin 30 prosentilla oli aiempia turvakotijaksoja edellisen viiden vuoden aikana.

Suomen toiseksi yleisin henkirikostyyppi (**16%**) on tappo, jonka uhri on nainen ja tekijä parisuhdekumppani tai entinen kumppani. Vuosien 2011–2017 välillä 131 henkilöä kuoli parisuhdekumppaninsa surmaamana. Heistä naisia oli lähes **80%**. Naispuolisista henkirikosten uhreista yli puolet surmataan kotonaan.

Ikääntyneistä naisista arviolta noin joka neljäs kohtaa väkivaltaa tai kaltoinkohtelua. Vaikka ikääntyneet naiset voivat olla erityisen haavoittuvassa asemassa, ei heitä ole juuri huomioitu tutkimuksessa ja väkivaltatyössä. Vammaiset naiset ja maahanmuuttajanaiset kokevat väkivaltaa 2–3 kertaa enemmän kuin muut naiset. Suomessa on vähän tutkittua tietoa maahanmuuttajainnaisiin kohdistuvasta väkivallasta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 2014 julkaiseman tutkimuksen mukaan maahanmuuttajataustaisten naisten riski joutua henkirikoksen uhriksi on nelikertainen. Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevat maahanmuuttajataustaiset naiset ja lapset ovat erityisen alttiita väkivallan teoille nyt, kun asenteet maahanmuuttoa kohtaan ovat kiristyneet. Lisäksi arvioidaan, että kehitysvammaiset naiset ovat 4–10 kertaa alttiimpia kokemaan seksuaalista väkivaltaa kuin vammattomat naiset. Maahanmuuttajataustaiset nuoret ja vammaiset nuoret sekä vammaiset maahanmuuttajanuoret kokevat muita nuoria enemmän väkivaltaa ja sen uhkaa. Myös sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön kuuluminen lisää naisten riskiä altistua väkivallalle. Erityisen alttiita väkivallalle ja hyväksikäytölle ovat asunnottomat, runsaasti päihteitä käyttävät naiset, samoin kuin ilman oleskelulupaa olevat naiset. Jälkimmäisten haavoittuvuutta saattaa lisätä pelko siitä, että heidät poistetaan maasta rikosilmoituksen tekemisen tai avun ja tuen hakemisen seurauksena. Myös väkivaltaa kokeneet maahanmuuttajanaiset jäävät usein peruspalveluiden ulkopuolelle.

EU:n rikosuhridirektiivi takaa kaikille oleskelustatuksesta riippumatta oikeuden uhrien tukipalveluihin ja tiedonsaantiin omalla äidinkielellään. Uhidirektiivi ja Istanbulin sopimus edellyttävät myös riskinarviota silloin, kun uhrin katsotaan olevan haavoittuvassa asemassa.

SUOMI EI TEE TARPEEKSI NAIISIIN KOHDISTUVAN VÄKIVALLAN KITKEMISEKSI

Suomi on viime vuosina saanut kansainvälisiltä ihmisoikeustoimijoilta lukuisia huomautuksia naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyydestä ja väkivallan vastaisten toimien sekä niiden rahoituksen riittämättömyydestä. Viimeksi asiasta ovat huomauttaneet YK:n CEDAW-sopimuksen toteutumista valvova komitea (2014), YK:n kidutuksen vastainen komitea (2016), ja siihen on kiinnitetty huomioita YK:n ihmisoikeuksien määräaikaistarkastelun (UPR, 2017) yhteydessä jäsenmaiden Suomelle antamissa suosituksissa. CEDAW-komitea on maaliskuussa 2018 antanut Suomelle langettavan päätöksen riittämättömistä toimista lähisuuhdeväkivallan torjumisessa.

Istanbulin sopimuksena tunnetun sopimuksen toteuttamista koordinoi naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan vastaisen toiminnan toimikunta ja sopimusta pannaan täytäntöön vuodet 2018–2021 kattavalla toimeenpanosuunnitelmalla. Toimintasuunnitelma on laadittu viranomaislähtöisesti eikä kansalaisjärjestöillä ole edustusta toimikunnassa. Seurauksena synergiaetuja järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa ei voida hyödyntää, vaikka järjestöt ja muut toimijat järjestävät jo tällä hetkellä suunnitelmassa kuvattua toimintaa. Järjestöjen erityinen rooli naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan vastaisen työn asiantuntijoina ja palvelujen tarjoajina tulisi tunnustaa ja palveluita kehittää yhteistyössä.

Valtio resursoi naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisia toimia heikosti, mikä on johtanut niiden puutteelliseen toimeenpanoon. Myöskään Istanbulin sopimuksen velvoittamiin toimenpiteisiin ja niiden koordinoimiseen ei ole osoitettu erillisiä taloudellisia voimavaroja ja henkilöstöresursseja, mikä vaarantaa sopimuksen täytäntöönpanon.

Eri tahot ovat esittäneet sellaisen erillisen rakenteen perustamista, joka koordinoi ja valvoo naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisia toimia. Hallitusohjelman kirjaus naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelman laatimisesta on lupaava, ja päätös itsenäisen ja riippumattoman raportoijan perustamisesta tärkeä.

TURVAKOTIPAIKKOJA TARVITAAN LISÄÄ

Istanbulin sopimuksen ratifiointiin myötä vastuu turvakotien rahoituksesta siirtyi valtiolle. Myös uusia turvakoteja on perustettu alueille, joilta turvakoteja on puuttunut tai joissa paikkoja on ollut riittämättömästi kysyntään nähden. Tällä hetkellä Suomen jokaisessa maakunnassa on ainakin yksi turvakoti.

Valtaosa turvakotien (94 prosenttia) ja seksuaalista väkivaltaa kokeneille tarkoitettujen Seri-tukikeskuksen (97 prosenttia) asiakkaita on naisia. Naiset ovat huomattavassa enemmistössä myös Nollalinjan asiakkaiden joukossa

(87 prosenttia). Huolimatta tehdyistä parannuksista turvakotien rahoitus ja asiakaspaikkojen määrä on tarpeeseen ja suosituksiin nähden riittämätön. Turvakotien asiakasmäärä kasvoi 23 prosenttia vuonna 2017, ja asiakas jouduttiin tilanpuutteen takia ohjaamaan toiseen turvakotiin 1 723 kertaa. Vuonna 2016 vastaava luku oli 1198. Valtaosa toiseen turvakotiin ohjaamisista tehtiin pääkaupunkiseudulla ja muissa suurissa kaupungeissa. Euroopan neuvoston suosituksen mukaan Suomessa tulisi olla 550 turvakotipaikkaa nykyisen 202:n (helmikuu 2019) sijaan.

Eduskunnan päätös Istanbulin sopimuksen hyväksymisestä sisältää lausumat, joissa eduskunta muun muassa edellyttää, että turvakotiverkostoa parannetaan vastaamaan Euroopan neuvoston suosituksia ja että tähän varataan riittävät resurssit. Päätös sisältää myös lausumat, joissa eduskunta edellyttää väkivallan uhrien eritystukipalvelujen kehittämistä sekä kansalaisjärjestöjen tekemän, sopimuksen alaa koskevan työn turvaamista riittävällä resursoinnilla.

Istanbulin sopimus velvoittaa, että myös erityisen haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt huomioidaan väkivallan uhreille tarjottavien palveluiden tarjonnassa. Tällä hetkellä esimerkiksi vammaisten naisten pääsy turvakoteihin vaarantuu siksi, etteivät kaikki turvakodit ole täysin esteettömiä. Myös romaninaiset kokevat palveluiden piiriin pääsemisen ongelmalliseksi, ja saamelaisten kotiseutualueilta puuttuu turvakoteja – mistä muun muassa Saamelaiskäräjät ja CEDAW-komitea ovat huomauttaneet. Myös Amnesty:n vuonna 2016 julkaisema kuntaselvitys osoittaa, että erityisesti vammaiset naiset, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt, turvapaikanhakijanaiset sekä heikosti suomea puhuvat naiset ovat vaarassa jäädä väkivaltatyön palvelujen ulkopuolelle kunnissa. Lisäksi palvelujärjestelmä epäonnistuu siinä, ettei se tunnista niitä ylisukupolvisia vaikutuksia, joita väkivalta jättää lapsiin.

Myös ihmiskaupan uhrien mahdollisuus saada kriisiapua turvakodista toteutuu huonosti, ja paperittomille naisille turvakotijärjestelmä saattaa olla entuudestaan tuntematon. Suomesta puuttuvat myös sukupuolisensitiiviset, ainoastaan naisille tarkoitetut turvakodit, jotka tarjoaisivat monelle väkivaltaa kokeneelle naiselle turvallisen tilan traumaattisessa tilanteessa. Turvakotiin pääsy on haasteellista myös naisille, joilla on päihde- tai mielenterveysongelmia. Tulee taata, että asunnottomat sekä päihde- ja mielenterveysongelmaiset pääsevät turvakoteihin siten, että kaikkien asiakkaiden turvallisuus ja avuntarve huomioidaan.

Turvakotipalveluiden ensimmäisistä kansallisista laatusuosituksista (2013) puuttui vammaisia naisia ja sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvia naisia, romaninaisia, maahanmuuttajataustaisia naisia sekä pakolais- ja turvapaikanhakijanaisia koskevat suositukset. Romaninaiset ja vammaiset henkilöt on myöhemmin huomioitu turvakotien asiakkaita koskevissa ohjeistuksissa, mutta

vuonna 2019 uudistetuissa laatusuosituksissa turvakodin asiakkaiden moninaisuutta käsitellään vain lyhyesti ja sukupuolisokeasti. Kattavalle ohjeistukselle olisi kuitenkin tarvetta, sillä esimerkiksi Sateenkaariperheiden Perhesuhdekeskuksen asiakastyössä on ilmennyt, että turvakodit ovat toistuvasti vähätelleet naisten välistä väkivaltaa. Kansallisia tilastoja tai kansallista vertailukelpoista määrällistä tutkimustietoa samaa sukupuolta olevien lähisuhdeväkivallasta ei tällä hetkellä ole.

MATALAN KYNNYKSEN PALVELUT ON TURVATTAVA

Turvakoti on kriisipalvelu, jossa oleskellaan vain lyhyen aikaa väkivallan tai sen uhan kokemisen jälkeen. Istanbulin sopimus velvoittaa kiinnittämään erityistä huomiota myös naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ennaltaehkäisyyn ja estämiseen. Turvakotijakson jälkeisten palveluiden järjestämisestä vastaa kunta. Käytännössä tämä ei toteudu riittävästi. Amnestyn kuntaselvityksen mukaan naisiin kohdistuvan väkivallan laajuutta ei tunnisteta kunnissa ja väkivaltatyöhön budjetoidaan riittämättömästi.

Väkivaltaa kohdanneiden tukipalveluista vastaavat pääasiassa järjestöt. Palveluita on kuitenkin riittämättömästi, ja niiden pitkäjänteinen rahoitus on epävarmaa. Lisäksi on varmistettava, ettei turvakoti- ja avopalveluiden välille muodostu rahoituksesta johtuvaa kuilua. Järjestöt katsovat, että matalan kynnyksen palveluverkosto tulee laajentaa valtakunnalliseksi ja kattamaan kaikki naisiin ja tyttöihin kohdistuvat väkivallan muodot. Esimerkiksi seksuaalisen väkivallan uhrien erityispalveluiden tilanne on huono erityisesti Etelä-Suomen ulkopuolella.

Ensimmäinen perustettu Seri-tukikeskus seksuaalisen väkivallan uhreille on tarvittava askel kohti uhrien palveluiden parantamista. On kuitenkin huolestuttavaa, että keskus ei tavoita esimerkiksi maahanmuuttajataustaisia naisia tai seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia henkilöitä. Myös seksuaaliväkivaltaa kohdanneiden paperittomien voi olla vaikeaa hakeutua Seri-tukikeskuksiin. Lisäksi nykyisin Seri-keskuksen avun saamisen ehtona on se, että rikos on tapahtunut 30 päivän sisällä avun hakemisesta. Seksuaalisen väkivallan uhrilla voi olla korkea kynnys hakea apua, ja usein siihen menee kuukausia, jopa vuosia. Aikarajaus vaikuttaa erityisesti haavoittuvimpien ryhmien avun hakemiseen ja saamiseen. Suunnittelutyössä ja viranomaisten koulutuksessa on panostettava nykyistä paljon enemmän siihen, että kaikki seksuaalisen väkivallan uhrin taustasta riippumatta löytävät avun piiriin. Myös 30 vuorokauden aikarajauksesta luopumista on syytä pohtia.

SUOSTUMUKSEN PUUTE ON LISÄTTÄVÄ RAISKAUKSEN KESKEISEKSI TUNNUSMERKIKSI

Istanbulin sopimus velvoittaa sopimusvaltiot kriminalisoimaan kaikki toiseen henkilöön tahallisesti ilman tämän suostumusta kohdistetut seksuaaliset teot.

Seksuaalirikoslainsäädäntö on uudistettava siten, että suostumuksen puute lisätään raiskauksen keskeiseksi tunnusmerkiksi. Lainsäädännön nykytilan ja muutostarpeiden arvioinnissa on hyödynnettävä laaja-alaisesti sekä kansallista osaamista että kansainvälistä tutkimustietoa naisiin kohdistuvan väkivallan torjumisesta.

Nykyinen laki määrittelee raiskausrikoksen käytetyn väkivallan tai sen uhan perusteella tai uhrin puolustuskyvyttömyyden kautta. Tämä loukkaa ihmisen itsemääräämisoikeutta. Tämänhetkinen raiskauksen määritelmä keskittyy Amnesty International Suomen tuoreen tutkimuksen mukaan kahteen ääripäähän: väkivaltaiseen raiskaukseen ja tapauksiin, joissa uhri on tilansa takia kykenemätön antamaan suostumustaan. Näiden ääripäiden väliin jää tapauksia, joissa ei ole suostumusta, mutta raiskauksen tunnusmerkistö ei täyty. Lisäksi tutkimuksen mukaan uhrien oikeuksien toteutumiseen vaikuttaa ratkaisevasti se, kuka lakia tulkitsee ja millaisiin haitallisiin raiskausmyytteihin tulkinnat nojautuvat. Suostumuksen puutteeseen perustuva lainsäädäntö on voimassa esimerkiksi Iso-Britanniassa ja Saksassa ja Ruotsissa. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuim määrittelee raiskauksen suostumuksen puutteen kautta. CEDAW-komitea on lisäksi huomauttanut, että rikoslain seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva säännös antaa mahdollisuuden tuomita haavoittuvassa asemassa oleviin, kuten vammaisiin tai nuoriin naisiin, kohdistuvissa seksuaalirikoksissa lievempiä rangaistuksia kuin raiskauksesta seuraisi. Tämä vaarantaa haavoittuvassa asemassa olevien naisten yhdenvertaisuuden lain edessä.

Amnesty International Suomen tutkimuksen mukaan vuonna 2017 poliisin tietoon tuli 1245 raiskausrikosta. Rikoksista noin 70 prosenttia selvitettiin ja lähetettiin syyttäjälle, mutta vain yksi kolmasosa päättyi oikeuskäsittelyyn. Lopulta langettava tuomio annettiin vain 17 prosentissa tapauksia. Tutkimus suosittelee viranomaisyhteistyön, koulutuksen ja resurssien lisäämistä rikosten selvittämis- ja tuomitsemisprosentin kasvattamiseksi. Lisäksi tutkimus suosittelee uhrien tukipalveluiden kehittämistä, jotta raiskauksien ilmoittamiskynnys madaltuu.

Raiskauksesta annettavat tuomiot ovat Suomessa useimmiten ehdollisia ja alhaisempia kuin muissa Pohjoismaissa. Kun otetaan huomioon seksuaalirikosten sukupuolistunut luonne ja seksuaalisesta väkivallasta rankaisemattomuus, antaa rangaistusasteikon alimpien rangaistusten soveltaminen näihin rikoksiin hälyttävän viestin siitä, miten Suomi sitoutuu naisiin kohdistuvan väkivallan poistamiseen. Rikoslain uudistamisen yhteydessä on perusteltua tarkastella myös raiskausrikosten rangaistusasteikon alarajan oikeasuhtaisuutta. Samoin tulee arvioida rikoslain muihin kuin 20 lukuun sisältyvien seksuaalirikoksia koskevien rangaistussäännösten kehittämistarpeet. Myös lapsiin kohdistuvia hyväksikäyttö- ja raiskausrikoksia koskevat säännökset on uudistettava

eduskunnan lakivaliokunnan mietinnön (LaVM 24/2018vp) mukaisesti niin, että sukupuolivaikutusten arviointiin kiinnitetään huomiota.

LÄHISUHDEVÄKIVALLAN SOVITTELUSTA ON LUOVUTTAVA

Lähisuhteissa tapahtuneiden väkivaltarikosten ohjaaminen rikos- ja riita-asioiden sovitteluun on kasvanut viime vuosina voimakkaasti. Lähisuhteissa tehtyjä väkivaltarikoksia ohjattiin vuonna 2017 rikosasoiden sovitteluun lähes 2500 tapauksessa, kun vuonna 2007 sovitteluun ohjattuja lähisuhdeväkivaltarikoksia oli 775. Suurin osa sovitteluun ohjatuista lähisuhdeväkivaltarikoksista on parisuhteissa tehtyä väkivaltaa.

Kansainväliset ihmisoikeustoimijat ja -sopimukset, muun muassa CEDAW-komitea ja Istanbulin sopimus sekä kotimaiset naisjärjestöt suhtautuvat naisiin kohdistuvan väkivallan sovitteluun kielteisesti, koska sovittelu voi vaarantaa uhrin ihmisoikeudet. Nykyisen sovittelua koskevan lain esitöissä suhtauduttiin varauksella lähisuhdeväkivallan ja seksuaalisen väkivallan sovitteluun. Laista annettu lakivaliokunnan mietintö korosti myös, ettei toistuvaa lähisuhdeväkivaltaa tule sovittaa. Toistuvuus ja sykliisyys ovat kuitenkin lähisuhdeväkivallalle tyypillisiä, ja myös toistuvaa väkivaltaa ohjataan sovitteluun. On EU:n rikosuhridirektiivin kannalta ongelmallista ja Istanbulin sopimuksen velvoitteiden vastaista, ettei laki velvoita viranomaisia esimerkiksi systemaattiseen kuolemanvaaraa koskevaan riskiarvioon, kun on kyse toistuvista väkivaltatapauksista.

Vaikka sovittelu ja syyteharkinta ovat erillisiä prosesseja, on todennäköistä, että sovittelu johtaa syyttämättä jättämiseen ja että sitä pidetään oikeudenkäynnille vaihtoehtoisena tapana käsitellä rikosta. Istanbulin sopimus korostaa lähisuhdeväkivallan rangaistavuutta ja edellyttää, että rikoksen kohdistaminen esimerkiksi entiseen tai nykyiseen puolisoon tai kumppaniin sekä rikoksen toistuvuus huomioidaan tuomiota annettaessa raskauttavina seikkoina. Koska väkivalta- ja seksuaalirikosten rangaistusasteikko tai rangaistusten ankaroittamista koskevat rikoslain pykälät eivät ota huomioon Istanbulin sopimuksen edellyttämää rangaistuksen ankaroittamista, kun kyse on nykyiseen tai entiseen kumppaniin kohdistuvasta rikoksesta tai toistuvasta rikoksesta, pidetään tällaisia rikoksia suhteellisen lievinä ja siten sovitteluun soveltuvina.

Seurauksena myös esimerkiksi Maahanmuuttovirasto tulkitsee väkivallan lieväksi, mikäli uhri suostuu lähisuhdeväkivallan sovitteluun. Jos parisuhteen väkivaltainen osapuoli on Suomen kansalainen ja uhrin tilapäinen tai määräaikainen oleskelulupa perustuu perhesiteeseen, voi lähisuhdeväkivallan sovitteluun osallistuminen toimia erotilanteessa perusteena uhrin oleskeluluvan jatkon epäämiselle.

Vain poliisilla ja syyttäjällä on oikeus tehdä sovittelualoite lähisuhdeväkivaltarikoksissa. Kuitenkin vain osa syyttäjistä ja poliiseista on saanut

koulutusta sovittelusta ja sovitteluun ohjaamisen kriteereistä. Myös kriteerit lähisuhdeväkivallan sovitteluun ohjaamiselle vaihtelevat huomattavasti. Lähisuhdeväkivallan sovittelun selvitystyöryhmän vahvistaa jo aiempien selvitysten perusteella tehtyä havaintoa siitä, että poliisin tietämys ja osaaminen naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan ilmiöistä on kokonaisuudessaan puutteellinen ja että sitä on vahvistettava. Tilanne ei ole ongelmallinen ainoastaan Istanbulin sopimuksen valossa, vaan myös yhdenvertaisuusperiaatteen kannalta. Samantyyppisiä tekoja joko viedään tai ei viedä sovitteluun paikallisten viranomaisten näkemyksen mukaisesti.

Lähisuhdeväkivallan sovittelun selvitystyöryhmä on vuoden 2019 alussa julkaissut raportin, jossa se suosittelee lähisuhdeväkivallan sovittelun jatkamista. Sovittelun käytöstä tulee työryhmän kannan vastaisesti luopua, ja väkivallasta antaa tekijälle rikoslain mukainen rangaistus. Väkivaltaisen käytöksen syihin tulee puuttua ja velvoittaa tekijä osallistumaan väkivallan sukupuolistuneen luonteen tunnistaviin katkaisu- ja ehkäisyohjelmiin. Uhrin pääsy apu- ja tukipalveluiden piiriin tulee taata ja huolehtia hänen sekä mahdollisten lasten turvallisuudesta.

IHMISKAUPAN VASTAISIA TOIMIA ON TEHOSTETTAVA

Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa on eniten raportoitu ihmiskaupan muoto Euroopan Unionin alueella. 95 prosenttia rekisteröidyistä seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhreista EU:ssa on naisia ja tyttöjä.

95%

**REKISTERÖIDYISTÄ SEKSUAALISEEN
HYVÄKSİKÄYTTÖÖN LIITTYVÄN IHMISKAUPAN
UHREISTA EU:SSA ON NAISIA JA TYTTÖJÄ.**

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on vuonna 2017 huomauttanut, että Suomi ei kaikilta osin täytä sitovia kansainvälisiä sopimusveloitteitaan koskien ihmiskaupan uhreja. Valtuutettu on todennut, että nykyinen lainsäädäntö ei riitä suojelemaan ihmiskaupan uhreja. Ihmiskaupparaportoija on toistuvasti huomauttanut, että erityisesti seksuaaliseen hyväksikäyttöön linkittyvää ihmiskauppaa tunnistetaan heikosti Suomessa. Vuonna 2018 seksuaalisesti hyväksikäytettyjä ihmiskaupan uhreja ohjautui ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään ennätysmäärä.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun ja Euroopan kriminaalipolitiikan instituutin (HEUNI) Tuntematon tulevaisuus (2018) -selvitys nosti esiin isona ongelmana sen, että auttamistyö ja rikosprosessi ovat yhteydessä toisiinsa. Lisäksi selvitys piti ongelmallisen sitä, että viralliset tukitoimet ovat alueellisesti epätasaisia ja, että kuntapalveluissa ihmiskaupan erityispiirteitä- ja tarpeita tunnistettavan huonosti. Suuri osa selvityksessä haastatelluista rikosoikeusjärjestelmän toimijoista katsoi,

että auttamisjärjestelmän tulisi voida auttaa ihmiskaupan uhreja riippumatta siitä, onko uhri valmis osallistumaan rikosprosessiin. Euroopan neuvoston ihmiskauppasopimuksen mukaan uhrin halukkuutta toimia todistajana ei saa asettaa hänelle annettavan avun ehdoksi, ja EU:n ihmiskauppadirektiivin mukaan jäsenvaltioiden tulee varmistaa, ettei uhrille annettavan avun ja tuen ehtona ole uhrin valmius toimia yhteistyössä rikostutkinnassa tai oikeudenkäynnissä. Tämänhetkinen käännytyspykälä seksuaalipalveluiden myymiseen liittyen vaikeuttaa myös ihmiskaupan uhriksi EU:n ulkopuolelta tulevien ihmisten asemaa. Vaikka sekä ihmiskauppasopimus että ihmiskauppadirektiivi sallivat yhteyden rikosprosessiin silloin, kun uhrilla ei ole oleskelulupaa, ei uhrin palveluiden tarjoamista saa Istanbulin sopimuksen mukaan liittää uhrin halukkuuteen saattaa tekijä syytteeseen tai todistaa häntä vastaan. Sopimus ei erottele uhreja sen perusteella, onko heillä oikeus olla maassa vai ei. Myös Kansainvälisen työjärjestön (ILO) pakkotyötä koskevan sopimuksen pöytäkirja uhrien auttamisesta ja suojelemisesta (2014) edellyttää suojaa oleskelustatuksesta riippumatta. Niin ikään EU:n uhridirektiivin mukaan uhri on oikeutettu perusauttamispalveluihin, ja direktiivin johdannon mukaan henkilöä on pidettävä uhrina riippumatta siitä, miten rikoksen selvittäminen tai tuomitseminen etenee.

Järjestöt ovat monelle uhrille ainoa paikka saada matalan kynnyksen apua. Tällä hetkellä järjestöillä ei kuitenkaan ole muodollista roolia ihmiskaupan uhrien auttajana, kuten niillä monissa muissa maissa on. Tuntematon tulevaisuus -selvityksessä suositeltiin kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten parantamista. Tällä hetkellä ihmiskaupan uhreja auttavien järjestöjen tunnistamista ihmiskaupan uhreista vain noin puolet haluaa esimerkiksi rikosprosessiyhteyden ja seurausten pelossa hakea apua viranomaisilta.

Vaikka uhri hakisikin apua kokemaansa väkivaltaan, ei yhteys viranomaisiin tai sosiaali- ja terveystieteisiin takaa, että ihminen tunnistetaan ihmiskaupan uhriksi. Myöskään ihmiskaupan uhriksi tunnistaminen ei takaa mahdollisuutta jäädä maahan, vaikka auttamisjärjestelmä voi myöntää uhrille harkinta-ajan ja laillistaa oleskelun täksi ajaksi. Ihmiskaupan uhrille tarkoitettuja oleskelulupia myönnetään hyvin vähän vuosittain, ja niitä voidaan myöntää vain erityisen haavoittuvassa asemassa olevalle ihmiskaupan uhrille.

Suurin osa turvapaikkaa hakevista ihmiskaupan uhreista majoitetaan vastaanottokeskuksiin, vaikka ne eivät ole traumatisoituneelle ihmiskaupan naisuhrille lähes koskaan turvalliseksi koettu vaihtoehto. Ammatillisia turvallisen tuetun asumisen muotoja ei ole kuin niille uhreille, joihin on kohdistunut myös lähisuuhdeväkivaltaa. Myös rikosprosessit kestävät usein vuosia ja ovat ihmiskaupan uhreille usein kestäättömiä.

Euroopan tasa-arvoinstituutin (EIGE) vuonna 2018 julkaisemassa raportissa painotettiin sukupuolierityisten toimenpiteiden ja palveluiden tärkeyttä ihmiskaupan vastaisessa työssä. Myös Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmän (GRETA) 2019 raportissa koskien Euroopan Neuvoston ihmiskaupan vastaisen sopimuksen toteutumista Suomessa korostettiin välitöntä tarvetta kansalliselle ihmiskaupan vastaiselle toimintaohjelmalle. GRETA myös vaati Suomelta ihmiskaupan uhrien tasavertaista kohtelua paikkakunnasta ja palveluita tarjoavasta tahosta riippumatta. Myös Tuntematon tulevaisuus -selvitys kiinnitti huomiota siihen, että osaaminen koskien vastaanottolain soveltamista vaihtelee kunnittain.

Lapsiin kohdistuvasta ihmiskaupasta tehtiin ensimmäinen, laajamittainen selvitys alkuvuodesta 2019. Selvitys paljasti, että Suomessa jää runsaasti lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa ihmiskauppaa tunnistamatta ja se painotti, että rikosoikeusjärjestelmän toimijoiden ymmärrystä lapsiin kohdistuvasta ihmiskaupasta tulee parantaa. Selvitys toi esille, että uhreissa on paljon kantasuomalaisia, vaikka ihmiskauppaa usein ajatellaan ennen kaikkea maahanmuuttokysymyksenä. Myös GRETA:n raportissa nostettiin esiin huoli koskien lapsiuhrien tunnistamista ja heidän saamiaan palveluita.

SEKSIIN OSTO ON KRIMINALISOITAVA POHJOISMAISEN MALLIN MUKAAN

Prostituutio ja seksuaalinen hyväksikäyttö sekä siihen liittyvä ihmiskauppa on yksi naisiin kohdistuvan väkivallan vakavimpia ilmiöitä. Ne koskettavat erityisesti naisia ja tyttöjä. Niitä ylläpitävät suuret taloudelliset voitot tuottava kaupallinen laillinen ja laitton seksiteollisuus, jotka ovat kietoutuneet yhteen. Eurooppaan suuntautuvassa ja Euroopassa tapahtuvasta ihmiskaupasta valtaosa liittyy prostituutioon ja muuhun kaupalliseen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Sukupuolten välinen epätasa-arvo, köyhyys ja huono-osaisuus sekä päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat tai aiemmin koettu seksuaalinen hyväksikäyttö voivat altistaa naiset ja tytöt hyväksikäytölle prostituutioon.

Prostituution kysyntää vähentämällä voidaan vähentää myös seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvää ihmiskauppaa. Ihmiskaupparaporttoijana toimiva yhdenvertaisuusvaltuutettu on suositellut seksin oston täyskriminalisointia. Suomen osittainen seksinostokiello, jossa seksin ostaminen on kielletty alaikäisiltä sekä parituksen ja ihmiskaupan uhreilta, ei ole ollut riittävä väline prostituution ja ihmiskaupan kysynnän vähentämiseksi. Seksin ostaminen tulisi Suomessa kieltää kokonaan. Samalla on tärkeää, että seksin myyjä ei rangaista, koska se heikentää prostituutiossa olevien ihmisten asemaa. Sekä järjestyslaissa oleva seksin myyntikiello julkisella paikalla että ulkomaalaislain käännäyttämiskykälä, joka koskee seksin myymisestä epäillyn käännäyttämistä, tulisi kumota.

Seksin oston kriminalisointi suojaa ihmisen fyysistä ja psyykkistä koskemattomuutta. Tutkimusten mukaan kriminalisointi vähentää seksin ostamista ja prostituution kysyntää. Seksin oston kriminalisointi suojelisi myös lapsia ja nuoria seksin oston yrityksiltä ja niin kutsutulta groomingilta, eli houkuttelemiselta seksuaaliseen tekoon. Vuoden 2017 kouluterveyskyselyn mukaan 3 prosentille yläkouluikäisistä tytöistä (ja myös pojista) on tarjottu rahaa tai muuta palkkiota vastineena seksistä tarjoajan kanssa. Suomessa Oikeusministeriön työryhmä (2013) piti seksin oston täyskieltoa selkeimpänä vaihtoehtona. Täyskieltoa puoltaa myös Euroopan parlamentin niin kutsuttu Honeyballin raportti (2014). Seksin ostaminen on kriminalisoitu muun muassa Ruotsissa, Norjassa, Islannissa ja Ranskassa. Norja on kriminalisoinut seksin oston myös ulkomailla.

Exit-työ auttaa ihmisiä aktiivisesti irtautumaan prostituutiosta. Suomesta tällainen työ puuttuu. Exit-työ tulee käynnistää ja resursoida.

SUKUELINTEN SILPOMISEEN VASTAISTA TYÖTÄ ON TEHOSTETTAVA

On ensiarvoisen tärkeää vahvistaa kansallisia toimia tyttöjen sukuelinten silpomisen (FGM) ennaltaehkäisemiseksi sekä jo silvottujen tyttöjen ja naisten hyvinvoinnin lisäämiseksi. Edelleen tämä työ on lähinnä kolmannen sektorin vastuulla. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) arvion mukaan Suomessa asuu yli 10 000 silvottua tyttöä tai naista ja silpomisen riski koskettaa 645–3075 tyttöä. Sukuelinten silpominen loukkaa useita kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia, muun muassa YK:n CEDAW-sopimusta, YK:n lapsen oikeuksia koskevaa yleissopimusta ja Istanbulin sopimusta.

THL:n arvion mukaan Suomessa asuu yli **10 000** silvottua tyttöä tai naista ja silpomisen riski koskettaa **645 - 3075** tyttöä

Istanbulin sopimuksen velvoittaa sopimusvaltioita kaikkien sopimuksen alaan kuuluvien väkivallan muotojen ennaltaehkäisyyn, uhrien suojeluun sekä tekijöiden saattamiseen rikosoikeudelliseen vastuuseen. Sopimus edellyttää sukuelinten silpomisen rangaistavuutta – tämä kohta täyttyy nykyisen rikoslain puitteissa. Silpominen on Suomen rikoslain ja korkeimman oikeuden vuonna 2008 tekemän linjauksen mukaan törkeä pahoinpitely, josta voidaan tuomita 1–10 vuodeksi vankeuteen. Myös tyttöjen vienti ulkomaille silvottavaksi luokitellaan rikokseksi. Sukuelinten silpomista ei tule nähdä vain yksittäisenä tekona, sillä sen vaikutukset heijastuvat tyttöjen ja naisten koko elämään loukaten heidän itsemääräämisoikeuttaan. Syyskuussa 2019 eduskunnassa käsiteltiin tyttöjen sukuelinten silpomisen kieltävää erillislakia vaativaa kansalaisaloitetta. Jatkossa on tärkeää käydä perusteellinen juridinen ja yhteiskunnallinen keskustelu nykyisen lainsäädännön toimivuudesta ja sen mahdollisista täsmennystarpeista.

Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) ensimmäinen Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen vastainen toimintaohjelma oli voimassa vuosina 2012–2016, Sen toteuttaminen jäi valitettavan pienimuotoiseksi, erityisesti eri ammattiryhmien osaamisen vahvistamisen osalta. Toimeenpanon puutteet tulivat esiin myös THL:n tekemässä toimintaohjelman loppuarvioinnissa.

Uusi, päivitetty toimintaohjelma julkaistiin vuoden 2019 alussa. Myös sen riittävän tehokas toimeenpano näyttää epätodennäköiseltä, sillä ainakaan toistaiseksi siihen ei ole varattu erillisiä resursseja. Positiivisena huomiona kuitenkin todettakoon, että kansalliset FGM:n vastaiset toimet ovat lisääntyneet viime vuosina erityisesti kasvavana tiedonkeruuna. Silpominen kirjataan muun muassa synnyttäneiden (vuodesta 2017 lähtien) ja raskaana olevien (vuodesta 2016 lähtien) osalta. Lisäksi Istanbulin sopimuksen toimeenpano-ohjelma sisälsi ammattilaisten kouluttamista FGM:stä. Koulutukset toteutti Ihmisoikeusliitto yhteistyössä työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) Kotouttamisen osaamiskeskuksen kanssa.

Vaikka tyttöjen sukuelinten silpomisen vastaista työtä on tehty Suomessa jo lähes 20 vuotta, on keskeisinä ongelmina riittämätön tieto, sektorikohtaisten kansallisten toimintamallien puuttuminen sekä – osittain edellä mainituista syistä johtuva – puheeksiotto- ja ilmoitusvelvollisuuden toteutumattomuus erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa, kasvatus- ja opetusallalla sekä kotouttamisessa. Valtion tulee, Istanbulin sopimuksen velvoittamana, varmistaa FGM:n vastaisen toimintaohjelman ohjeistusten levittäminen ja käyttöönotto sekä sen muut toimenpiteet, erityisesti ammattilaisten koulutus aiheesta. Myös kansalaisjärjestöjen silpomisen vastaisen työn pitkäjänteisyys ja rahoitus on turvattava.

NK. KUNNIAAN LIITTYVÄÄN VÄKIVALTAAN ON PUUTUTTAVA

Niin kutsuttuun kunniaan liittyvä väkivalta määritellään väkivallaksi, jolla tavoitellaan perheen, suvun tai yhteisön "kunnian" tai "maineen" suojelemista tai palauttamista. Se liittyy vahvasti sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liitettyihin odotuksiin ja sääntöihin. Kunniaan liittyvä väkivalta on yksi sukupuolittuneen, erityisesti naisiin kohdistuvan väkivallan muoto. Ihmisoikeusliiton vuonna 2016 julkaiseman selvityksen mukaan niin kutsutun kunniaan liittyvän väkivallan muodot vaihtelevat sosiaalisesta rajoittamisesta fyysiseen väkivaltaan ja avioliittoon pakottamiseen, ja kunniamurhia lukuun ottamatta kaikkia muotoja todistettavasti esiintyy Suomessa.

Istanbulin sopimus toteaa, että väkivaltaa ei voi puolustella kunnialla tai perinteellä. Sopimus edellyttää tehokasta puuttumista kunniaan liittyvään väkivaltaan, avioliittoon pakottamisen kriminalisoimista ja mahdollisuutta sen mitätöintiin.

Kunniaan liittyvän väkivallan vastainen työ Suomessa on lähinnä muutaman järjestön (Ihmisoikeusliitto, Loisto settlementti, Monika-Naiset liitto ja Settlementti Tampere) varassa. Kansallinen työ on ollut valitettavan vähäistä, joskin viime vuosina asiassa on edistytty hieman. Lisääntynyt julkinen keskustelu, erityisesti Ihmisoikeusliiton ja Monika-Naiset liiton tekemä aktiivinen vaikuttamistyö, väkivaltamuodon parempi

tunnistaminen ja Istanbulin sopimuksen voimaantulo ovat vaikuttaneet siihen, että teema on ollut entistä enemmän, mutta edelleen riittämättömästi, esillä myös kansallisten väkivaltatyön rakenteiden kehittämisessä.

Esimerkiksi Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelma huomioi kunniaan liittyvän väkivallan, oikeusministeriö on kertonut selvittävänsä pakkoavioliittojen mitätöintimahdollisuutta ja naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunta (NAPE) piti keväällä 2019 kokouksen, jossa perehdyttiin aiheeseen. Ammattilaisten koulutuksia aiheesta on lisätty, ja viranomaiset kuulleet järjestöjä ilmiöstä aiempaa enemmän.

Verrattuna muihin Pohjoismaihin kansalliset rakenteet kunniaan liittyvän väkivallan torjumiseksi ovat edelleen hyvin vaatimattomat. Suurin ongelma on koordinoitujen kansallisten toimien puute. Yksittäiset toimijat ovat edistäneet asiaa, esimerkiksi Helsingin poliisi on ottanut käyttöön kysymyspatteriston kunniaan liittyvää väkivaltaa epäiltäessä. Nämä hyvät käytännöt eivät kuitenkaan leviä laajemmin. Ihmisoikeusliiton selvitys paljasti viranomaisten ja ammattilaisten osaamisen puutteet ja osaamisen suuret valtakunnalliset vaihtelut niin kutsutun kunniaan liittyvän väkivallan kohdalla. Selvityksen suositukset pätevät edelleen: on varmistettava ammattilaisten järjestelmällinen, valtakunnallinen kouluttaminen aiheesta, luotava selkeät toimintamallit tapauksiin puuttumiseksi sekä lisäättävä moniammatillista yhteistyötä. Niin kutsuttu kunniaan liittyvä väkivalta tulee sisällyttää entistä tiiviimmin NAPE-toimikunnan työhön ja varmistaa ilmiön torjumisen parissa työskentelevien järjestöjen työn resursointi myös jatkossa.

AVIOLIITTOON PAKOTTAMINEN ON KRIMINALISOITAVA JA PAKKOAVIOLIITON MITÄTÖINTI MAHDOLLISTETTAVA

Voimassa olevan lain mukaan avioliittoon pakottaminen on rangaistavaa ihmiskauppana, törkeänä ihmiskauppana tai pakottamisena. Nykyinen lainsäädäntö ei kuitenkaan sovellu kaikkiin pakkoavioliittoihin. Rikoslain ihmis-kauppapykäläen soveltaminen pakkoavioliittotapauksiin on haasteellista, eikä tuomioita juuri ole, vaikka tapauksia on ollut esitutkinnassa viime vuosina.

Avioliittoon pakottaminen on kriminalisoitu useissa muissa EU- ja Pohjoismaissa. Istanbulin sopimus velvoittaa pakkoavioliittojen kriminalisointiin ja niiden mitätöinnin mahdollistamiseen. Oikeusministeriön teettämä muistio (2017) tunnustaa pakkoavioliiton mitätöinnin tarpeen. Pakkoavioliitto voidaan nykyisellään päättää ainoastaan avioeron kautta.

Mitätöinnin oikeudelliset vaikutukset avioliiton osapuoliin ja avioliiton aikana mahdollisesti syntyneisiin lapsiin tulee selvittää. Samalla tulee huolehtia siitä, ettei mitätöinnillä ole kielteisiä oikeudellisia tai taloudellisia vaikutuksia liitossa syntyneisiin lapsiin tai mitätöintiä hakeneeseen osapuoleen. Naisten turvallisuus on taattava avioliiton mitätöintiin liittyvissä tapauksissa. Turvallisuus on huomioitava myös lasten huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyvissä kysymyksissä.

ULKOMAILLA SOLMITUT LAPSIAVIOLIITOT ON KRIMINALISOITAVA

Suomea sitoviin YK:n Agenda 2030:n tavoitteisiin kuuluu lapsi- ja pakkoavioliittojen lopettaminen. Suomessa solmittujen lapsiavioliittojen kriminalisointi astui voimaan alkuvuodesta 2019, mutta lakiuudistus ei sisältänyt ulkomailla solmittujen avioliittojen tunnustamista koskevia muutoksia. Jotta lapsen oikeudet toteutuvat, on varmistettava, että myös ulkomailla solmitut lapsiavioliitot katsotaan Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseksi ilman tapauskohtaista harkintaa silloin, kun puolisoista toinen on alaikäinen avioliiton tunnustamisen tullessa Suomessa tarkasteluun.

SEKSUAALISEN HÄIRINNÄN JA AHDISTELUN VASTAISIA TOIMIA ON TEHOSTETTAVA

Seksuaalinen häirintä on Suomessa yleisempää kuin EU:ssa keskimäärin. FRA:n tutkimuksen mukaan 70 prosenttia suomalaisnaisista on kokenut seksuaalista häirintää 15 vuotta täytettyään, ja vuoden 2017 tasa-arvobarometrin mukaan lähes 40 prosenttia naisista oli kokenut seksuaalista häirintää kahden edellisen vuoden aikana. Erityisen runsaasti häirintää olivat kokeneet alle 35-vuotiaat naiset. Johonkin vähemmistöön kuuluminen lisää riskiä kohdata seksuaalista häirintää ja sukupuolistunutta vihapuhetta kokeneet joutuvat todennäköisemmin seksuaalisen häirinnän kohteiksi. Seksuaalinen häirintä kohdistuu myös lapsiin ja nuoriin: kouluterveyskyselyn mukaan 8.–9.-luokkalaisista tytöistä sekä lukiossa tai ammattioppilaitoksessa opiskelevista nuorista naisista 30 prosenttia oli kokenut seksuaalista häirintää edeltävän vuoden aikana. Transnuoriin kohdistuva häirintä on tätäkin yleisempää. Kouluterveyskyselyn 2017 pohjalta toteutetun opinnäytetyön tulokset paljastavat, että esimerkiksi lukiossa opiskelevat transnuoret kohtaavat muita nuoria enemmän seksuaalista häirintää.

Vuoden **2017** tasa-arvobarometrin mukaan lähes **40%** naisista oli kokenut seksuaalista häirintää kahden edellisen vuoden aikana. Erityisen runsaasti häirintää olivat kokeneet alle **35**-vuotiaat naiset.

Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva sanallinen, sanaton tai fyysinen häirintä ovat tasa-arvolaisissa kiellettyä syrjintää. Tasa-arvolain säännökset eivät kuitenkaan ulotu työpaikkojen ja oppilaitosten ulkopuolelle. Työturvallisuuslaki käsittää sellaisen työssä tapahtuvan häirinnän, joka aiheuttaa työntekijän terveydelle tai turvallisuudelle haittaa tai vaaraa. Vuonna 2019 kansainvälinen työjärjestö ILO hyväksyi ensimmäisen kansainvälisen häirinnän ja väkivallan vastaisen yleissopimuksen. Sopimus kattaa sukupuoleen perustuvan väkivallan ja häirinnän torjunnan työpaikoilla. Suomen tulee ratifioida sopimus viipymättä.

Esimerkiksi palvelualoilla työskentelevistä naisista lähes puolet ja akateemisilla aloilla viidesosa on raportoinut kokeneensa seksuaalista häirintää työpaikallaan.

Tasa-arvovaltuutettu on katsonut, että työelämässä tapahtuvan häirinnän yleisyys huomioon ottaen saattaisi olla perusteltua lisätä tasa-arvolakiin työnantajaa koskeva erityinen velvoite ehkäistä seksuaalista ja sukupuoleen perustuvaa häirintää. Nimenomainen velvoite häirinnän ehkäisemisestä poistettiin laista vuonna 2005. Järjestöt ovat katsonneet, että työnantajille tulisi lisätä velvollisuus laatia suunnitelma seksuaalisen häirinnän ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi. Tällä hetkellä tällaista velvollisuutta ei ole. Tuore, kesällä 2019 hyväksytty ILO:n väkivaltaa ja häirintää työssä koskeva yleissopimus 190 vaatii työnantajilta toimia työpaikalla tapahtuvan väkivallan ja häirinnän estämiseksi. Sopimus edellyttää työnantaja muun muassa laatimaan ja toteuttamaan yhteistyössä työntekijöiden ja heidän edustajiensa kanssa työpaikan toimintaohjeen väkivallan ja häirinnän estämiseksi.

Koskettelemalla tehty seksuaalinen ahdistelu on ollut rikoslain mukaan rangaistavaa vuodesta 2014. Sen sijaan verbaalinen ahdistelu ei täytä seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistöä. Se voi olla rikos kunnianloukkauksena tai laittomana uhkauksena. Tutkijat ovat kuuluttaneet keskustelua sanallisen seksuaalisen ahdistelun kriminalisoinnista. Rikoslain uudistamisen yhteydessä tulisi selvittää, onko verbaalinen ja ei-verbaalinen seksuaalinen ahdistelu perusteltua kriminalisoida.

TEKNOLOGIA MUUTTAA VÄKIVALLAN LUONNETTA

Tutkimusten mukaan naisilla on huomattavan suuri riski joutua verkkohäirinnän kohteeksi, ja naiset myös kokevat tämän häirinnän pelottavampana kuin miehet. Ongelmat eivät kuitenkaan rajoitu verkkoon, vaan tarvitaan entistä laajempaa keskustelua siitä, miten digitalisaatio kokonaisuudessaan vaikuttaa tyttöjen ja naisten ihmisoikeuksien toteutumiseen ja turvallisuuteen.

Digitaalinen väkivalta (englanniksi digital abuse) tarkoittaa digitaalisten teknologioiden kuten älypuhelimien, vakoiluohjelmien, gps-paikannuksen tai sosiaalisen median välityksellä tapahtuvaa väkivaltaa. Digitaalinen väkivalta voi olla läheisen tai tuntemattoman ihmisen tekemää, ja tekijä voi toimia yksin tai ryhmänä. Digitaalista väkivaltaa ja vainoa on hyvin vaikea paeta. Tämä korostuu erityisesti niiden ihmisten kohdalla, jotka yrittävät irrottautua väkivaltaisesta suhteesta.

Digitaalinen väkivalta voi olla esimerkiksi tileille murtautumista, sijaintitietojen luvaton seuraamista, vuosia jatkuvia ei-toivottuja ja pelottavia yhteydenottoja sekä toisen häpäisemistä intiimejä kuvia levittämällä tai sillä uhkaamista. Teknologia muuttaa merkittävästi väkivallan tekotapoja ja luonnetta, kun elämäntavan digitalisoituminen ja tarjolla oleva data mahdollistavat hyvin laajamittaiset ja vakavat yksityisyyteen kohdistuvat loukkaukset. Internet ja sosiaalinen media avaavat uudenlaisen toimintakentän ja julkisen areenan väkivaltaiselle käytökselle, jossa pienillä resursseilla on mahdollista tavoittaa suuria yleisöjä.

Erityisesti väkivaltaisessa parisuhteessa elävien tai entisen kumppanin vainon kohteena olevien naisten kohdalla tilanne on huolestuttava eikä ammattilaisilla tai viranomaisilla näytä olevan riittäviä resursseja näiden ihmisten auttamiseen.

Väkivallan kokijoilla on oikeus saada tukea ammattilaisilta ja viranomaisilta, joilla on riittävä ymmärrys teknologian käytöstä väkivallan välineenä ja tämän digitaaliselta väkivallalta suojautumisesta. Naisten Linjan Turv@verkko-hanke julkaisee marraskuussa 2019 kokijoille, ammattilaisille ja päätöksentekijöille suunnatun oppaan, joka perustuu yli 220 naisen kokemuksiin digitaalisesta väkivallasta.

LÄHESTYMISKIELLON HAKEMISEN MAKSULLISUUDESTA ON LUOVUTTAVA

Vuodesta 2016 lähtien lähestymiskiellon hakijalta on peritty 250 euron maksu, mikäli lähestymiskieltoa ei myönnetä. Tämä vaikeuttaa avun hakemista ja vaikuttaa erityisen negatiivisesti etenkin pienituloisiin lähisuhdeväkivallan uhreihin. Hylkäysmaksun käyttöönoton jälkeen lähestymiskieltoa hakeneiden määrä on laskenut. Istanbulin sopimuksen (artikla 53) mukaan lähestymiskiellon tulee olla uhrin käytettävissä aiheuttamatta hänelle kohtuutonta taloudellista tai hallinnollista taakkaa. Sopimus velvoittaa niin ikään määräämään lähestymiskiellon rikkomisesta tehokkaat, oikeasuhteiset ja varoittavat rikosoikeudelliset ja muut oikeudelliset seuraamukset.

Oikeusministeriö on 2019 käynnistänyt työn lähestymiskiellon valvonnan tehostamiseksi. Kun lähestymiskieltoa koskevaa lainsäädäntöä kehitetään, tulee huomioida myös internetin välityksellä tapahtuva häirintä ja lähestymiskiellon rikkominen. Lähestymiskiellon sähköisen valvonnan ohella tulee selvittää, miten digitaalista väkivaltaa ja vainoa voitaisiin jatkossa ehkäistä, torjua ja valvoa entistä paremmin.

LAKI LAPSEN HUOLLOSTA JA TAPAAMISOIKEUDESTA EI TÄYTÄ KANSAINVÄLISIÄ VELVOITTEITA

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta uudistettiin 2019. Naisjärjestöt esittivät, että Istanbulin sopimuksen artikla 31 olisi tullut huomioida kokonaisuudessaan. Uudistettu laki huomioi artiklan vain osittain. Laki edellyttää, että huoltajien on suojeltava lasta väkivallalta ja että tehtäessä ratkaisua lapsen asumisesta ja tapaamisoikeudesta vanhempien kyky suojella lasta väkivallalta on otettava huomioon. Tämä on ongelmallista, sillä kansalliset tutkimukset osoittavat, että viranomaiset pitävät ei-väkivaltaista vanhempaa velvollisena suojelemaan lasta, ja mikäli vanhempi ei tässä onnistu, voidaan häntä pitää sopimattomana toimimaan huoltajana.

Istanbulin sopimus edellyttää, että väkivalta toista vanhempaa kohtaan tulee ottaa huomioon tehtäessä päätöksiä lasten huoltajuudesta ja tapaamisoikeuksista. Sopimus edellyttää lisäksi toteuttamaan tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet, jotta voidaan varmistaa, ettei tapaamis- tai huoltajuusoikeuksien käyttäminen vaaranna uhrin tai lasten oikeuksia ja turvallisuutta. Uudistettu laki ei kiinnitä huomiota uhrin turvallisuuteen sopimuksen edellyttämällä tavalla.

RAUHALLISET JA INKLUSIIVISET YHTEISKUNNAT

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET:

- Vahvistetaan ulkoministeriön resursseja ja asiantuntemusta 1325-työn kehittämiseksi sekä lisätään Suomen 1325-verkoston rahoitusta, **UM**
- Sukupuoli ja sukupuolittunut väkivalta huomioidaan selkeästi turva- paikkaperusteissa ja -prosesseissa. Ammattilaisten ja viranomaisten valmiuksia tunnistaa naiseen kohdistuvaa väkivaltaa (mukaan lukien sukuelinten silpominen) vahvistetaan. Kaikille naisille ja tytöille tarjotaan oleskelustatuksesta riippumatta tietoa oikeuksista ja palveluista, **SM**
- Perheenyhdistämistä helpotetaan, **SM**
- Suomi edistää turvallisten ja laillisten reittien takaamista vainoa ja konflikteja pakeneville ihmisille, **SM, UM**
- Sukupuolinäkökulmaa rauhanvälityksessä, rauhanprosesseissa, turvallisuus- sektorilla ja kriisinhallinnassa vahvistetaan ja lisätään naisten osallisuutta rauhanneuvotteluissa, **UM, SM**
- Suomen läpinäkyvyyttä asekauppasopimusten toimeenpanossa lisätään, **PM, UM**
- Sukupuolinäkökulma huomioidaan YK:n Nuoret, Rauha ja Turvallisuus (2250) -päätöslauselman toimeenpanossa, **UM**

NAISTEN IHMISOIKEUDET ON TURVATTAVA RAUHAN JA KONFLIKTIEN AIKANA

Lukuisat kansainväliset sitoumukset alleviivaavat naisten ihmisoikeuksien takaamista ja suojelemista sekä rauhan että konfliktien aikana. YK:n päätöslauselmat naisista, rauhasta ja turvallisuudesta edellyttävät naisten mukana oloa rauhan edistämässä ja konfliktien ratkaisussa. Vuonna 2015 hyväksytyt päätöslauselmat nuorista, rauhasta ja turvallisuudesta laajentaa näkökulmaa nuorten merkitykseen kestävän rauhan rakentamisessa. Pekingin toimintaohjelmassa edellytetään valtioita vähentämään ihmisoikeuksien loukkauksia konfliktitilanteissa, lisäämään naisten määrää sekä konfliktien ratkaisussa päätöksentekotasolla että heidän panostaan rauhankulttuurin edistämiseksi. Toimintaohjelma edellyttää niin ikään sotilasmienojen vähentämistä

ja aseiden saatavuuden valvontaa. CEDAW:n yleissuositus nro. 30 naisista konfliktien ehkäisyssä, konflikteissa ja konfliktien jälkeisissä tilanteissa linjaa ne toimenpiteet, joita valtioilta odotetaan naisten ihmisoikeuksien turvaamiseksi CEDAW-sopimuksessa edellytetyllä tavalla. Agenda 2030:n tavoitteet, joihin sukupuolinäkökulma tulee valtavirtaistaa, vaativat rauhanomaisten yhteiskuntien edistämistä.

Turvallisuus ja ihmisoikeudet tulee taata myös niille tytöille ja naisille, jotka joutuvat pakenemaan konflikteja ja/tai sukupuolittunutta väkivaltaa ja vainoa. Pekingin toimintaohjelma velvoittaa valtioita järjestämään suojelua, avustusta ja koulutusta pakolaisnaisille sekä muille kansainvälistä suojelua tarvitseville siirtolaisnaisille. Myös muun muassa Istanbulin sopimus sisältää lukuisia vaatimuksia sukupuolen huomioimiseksi maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikoissa ja -prosesseissa.

YK:N TURVALLISUUSNEUVOSTON 1325-PÄÄTÖSLAUSELMIEN TOIMEENPANO ON TEHOSTETTAVA

YK:n turvallisuusneuvosto hyväksyi päätöslauselman 1325 "Naiset, rauha ja turvallisuus" vuonna 2000. Päätöslauselmaa on tämän jälkeen täydennetty seitsemällä päätöslauselmalla. Suomi on laatinut oman kansallisen toimintaohjelmansa päätöslauselman toimeenpanemiseksi: ensimmäinen toimintaohjelma kattoi vuodet 2008–2011, toinen vuodet 2012–2016/17, ja nyt voimassa oleva kolmas toimintaohjelma on laadittu vuosille 2018–2021.

Suomen toinen kansallinen toimintaohjelma sisälsi kunnianhimoisia tavoitteita koskien 1325-päätöslauselman toimeenpanoa, ja jokaiselle tavoitteelle oli asetettu omat vastuuministeriöt ja seurantaindikaattorit mittaamaan toimintaohjelman toimeenpanoa suhteessa tavoitteisiin. Erityisen tärkeä oli toimintaohjelman kirjaus vuosittain annettavasta raportista eduskunnalle (ulkoasiainvaliokunta). Toimeenpanon haasteita ovat olleet vuosiraporttien viivästymisen ohella puutteellinen raportointi erityisesti toimintaohjelman tavoitteiden tuloksellisuuden ja toimintaohjelman vaikuttavuuden arvioinnin näkökulmasta.

Suomen 1325-verkosto teetti vuoden 2017 alussa varjoraportin 1325-toimintaohjelman toimeenpanosta. Raportti nosti esille haasteita ja suosituksia, joihin tulisi kiinnittää huomiota kolmannen toimintaohjelman laadinnan ja toimeenpanon yhteydessä. Näitä huomioita olivat esimerkiksi huomion kiinnittäminen määrällisten tavoitteiden lisäksi laadullisiin näkökohtiin ja tavoitteisiin, sukupuolianalyysin hyödyntäminen eri toimialoilla, konfliktimaiden naisten osallistumisen lisääminen ja vahvempi huomioiminen kaikissa Suomen suunnitelmissa ja toiminna sekä vahvempi tuloksellisuuden seuranta ja raportointi.

Raportti peräänkuulutti sukupuolinäkökulman vahvistamista humanitaarisessa aputoiminnassa ja myös uusien ja ajankohtaisten näkökulmien, kuten pakolaisuus ja turvapaikkapolitiikka, ihmiskauppa, ympäristökysymykset, kauppapolitiikka, väkivaltainen ekstremismi ja rasismi, huomioimista. Raportti nosti esiin myös sen, että monipuolista 1325-tutkimusta tulee järjestelmällisesti hyödyntää 1325-toimintaohjelman laadinnassa, toimeenpanossa ja seurannassa.

Suomen kolmas kansallinen Naiset, rauha ja turvallisuus -toimintaohjelma julkistettiin huhtikuussa 2018. Suomen 1325-verkosto ja siihen kuuluvat järjestöt ja tutkijat osallistuivat toimintaohjelman laatimisprosessiin esimerkiksi osallistumalla eri työryhmien työskentelyyn sekä antamalla kommentteja ja huomioita sisältöön. Toimintaohjelmassa on eritelty tavoitteita ja toimia sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla, ja 1325-näkökulmaa on pyritty valtavirtaistamaan jakamalla vastuuta ohjelman toimeenpanosta eri ministeriöiden ja toimijoiden kesken.

Toimintaohjelman toimeenpanon seuranta on tähän asti ollut haasteellista. Ensimmäistä vuosiraporttia ei ole annettu ulkoasiainvaliokunnalle varjoraportin kirjoitushetkellä elokuussa 2019, eikä riittävästi koottua tietoa toteutetuista toimenpiteistä ja niiden vaikutuksista ole saatavilla. Seurantaa vaikeuttaa myös se, että indikaattorityö on edelleen kesken. Vaikuttavan ja tehokkaasti koordinoitun toiminnan takaamiseksi tarpeellinen rahoitus ja riittävät henkilöresurssit tulee taata sekä julkisella- että kansalaisjärjestösektorilla. Koska 1325-työ on Suomen ulkopoliitikassa prioriteetti, ulkoministeriön resursseja ja asiantuntemusta tulee vahvistaa työn koordinoimiseksi ja kehittämiseksi niin ulkoministeriössä kuin muissakin ministeriöissä. Lisäksi Suomen 1325-verkoston rahoitusta tulee lisätä.

Kolmas toimintaohjelma sisältää monia tärkeitä tavoitteita 1325-päätöslauselman toimeenpanon kannalta. Naisten osallisuuden vahvistaminen konfliktien ehkäisemisessä ja rauhanrakentamisessa on yksi ohjelman päätavoitteista. Tavoitteen toteutumista on tärkeää seurata järjestelmällisesti. Tavoitteisiin on sisällytetty myös kansallisia toimia. 1325-päätöslauselmien sitoumukset tulisikin huomioida Suomen kaikessa politiikassa, eivätkä ne rajoitu ainoastaan Suomen kansallisen 1325-toimintaohjelman tavoitteisiin. Esimerkiksi naisein kohdistuva väkivalta on edelleen yksi Suomen suurimpia turvallisuusuhkia, ja siihen puuttuminen on välttämätöntä myös 1325-päätöslauselmien toimeenpanon kannalta. Myös moniperustaiseen syrjintään puuttuminen ja esimerkiksi vammaisten henkilöiden, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen, alkuperäiskansojen sekä turvapaikanhakijoiden ja maahanmuuttajien oikeuksien ja osallistumisen turvaaminen niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla on olennainen osa

1325-työtä. Myös naisihmisoikeuspuolustajien suojeleminen ja heidän yhdenvertaisten toiminta- ja osallistumismahdollisuuksiensa tukeminen on keskeistä.

Ulkoasiainvaliokunnan tulee tiivistää yhteistyötä eduskunnan muiden valiokuntien kanssa 1325-asioiden käsittelyssä. Ulkoasiainvaliokunnan olisi aina huomioitava 1325-toimintaohjelman tavoitteet kokonaisvaltaisesti, kun se käsittelee ulko-, turvallisuus- ja kehityspoliittisia kysymyksiä. Suomen tulee myös varmistaa riittävä rahoitus 1325-aiheiselle tutkimukselle, ja rahoitusta tulee seurata järjestelmällisemmin osana vuosittaista raportointia. Laajaa tutkimustietoa aiheesta tulee myös hyödyntää 1325-työn suunnittelussa ja toimeenpanossa.

SUKUPUOLI HUOMIOITAVA TURVAPAIKKAPOLITIIKASSA JA -KÄYTÄNNÖISSÄ

Eurooppaan suuntaavien pakolaisten käyttämät reitit ovat hengenvaarallisia. Välimerellä on hukkunut viiden viime vuoden aikana yli 17 000 ihmistä. Vuonna 2016 Suomessa kiristettiin turvapaikkapolitiikkaa, kun perheenyhdistämisen edellytyksiä tiukennettiin ja humanitaarinen oleskelulupa lakkautettiin. Turvallisten reittien puuttuessa perheenyhdistämisen vaikeuttamisesta kärsivät erityisesti naiset, lapset ja muut haavoittuviin aseisiin joutuneet. Kun turvalliset reitit puuttuvat, on käytettävä salakuljettajia ja epävarmoja reittejä, mikä asettaa pakolaiset entistä suuremmalle väkivallan ja hyväksikäytön uhkalle.

YK:n tasa-arvojärjestö UN Womenin vuonna 2017 ilmestyneen raportin mukaan moni sukupuolensa vuoksi vainoa kokenut nainen ei saa turvapaikkaa EU-maista lainsäädännön aukkojen vuoksi. Naisilta on evätty turvapaikka, vaikka he ovat joutuneet esimerkiksi kunniaväkivallan, pakkoavioliittojen tai ihmiskaupan uhreiksi. Tämä johtuu osittain siitä, ettei EU-mailla ole yhtenäistä turvapaikkapolitiikkaa ja osittain siitä, että kansallisen ja kansainvälisen lain tulkinnat vaihtelevat. Esimerkiksi vuonna 1951 säädetyn pakolaissopimuksen mukaan turvapaikka tulee taata ihmisille, jotka kokevat rotuun, uskontoon, kansallisuuteen tai poliittiseen mielipiteeseen perustuvaa vainoa, mutta sopimus ei viittaa lainkaan sukupuoleen. Kuitenkin esimerkiksi YK:n pakolaisjärjestö UNHCR kehottaa suojelemaan sukupuoleen perustuvan vainon ja ihmiskaupan kohteeksi joutuneita ihmisiä.

Myös turvapaikanhakuprosesseissa on huomioitava, että naisilla ja tytöillä on erityisiä suojelutarpeita ja kotimaasta lähtemisen syyt voivat olla sukupuolittuneita, kuten sukupuolittunut väkivalta, silpominen tai muu sukupuoleen liittyvä vaino. Turvapaikanhakijoiden parissa toimivat järjestöt ovat huolissaan siitä, että naiseen kohdistuva väkivalta ja suojelutarve jää turvapaikkaprosessissa usein huomaamatta, sillä sen esille tuleminen riippuu hakijan kyvystä sanoittaa se

puhuttelussa. Istanbulin sopimuksen toimeenpanoa valvova asiantuntijaryhmä GREVIO on Suomea koskevassa ensimmäisessä arviointiraportissaan syyskuussa 2019 tuonut esille turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kanssa työskentelevien asianajajien ja järjestöjen huolen puhuttelukäytännöistä, joiden ne katsovat vaikeuttavan väkivallan ja vainon esille tuomista. Myös vuonna 2016 tehdyt oikeusapua koskevat rajoitukset ovat johtaneet tilanteeseen, jossa oikeusavun saaminen on vaikeutunut ja jossa avustajan tiedot ja ymmärrys sukupuolittuneesta väkivallasta saattavat olla puutteelliset. Ongelmat koskevat myös tulkkausta.

Lisäksi silvottujen turvapaikanhakijanaisten kansainvälisen suojelun tarve tulisi paremmin tunnistetuksi, jos turvapaikkaprosessissa kysyttäisiin erikseen sukuelinten silpomisesta tai sen uhasta. Tällä hetkellä viranomaiset selvittävät silpomisen uhkaa alaikäisiltä turvapaikanhakijoilta lähtökohtaisesti silloin kun tämän kotialueella tai väestöryhmässä esiintyy sukuelinten silpomista. Myös terveydenhuollossa tulee vahvistaa asiantuntemusta naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisesta. Ihmisoikeusliitto on suosittanut lisäksi erillisen kunniakäsityksiin liittyvää väkivaltaa ja avioliittoon pakottamista koskevan kysymyksen sisällyttämistä turvapaikkapuhutteluun. Järjestöt katsovat, ettei Suomi tällä hetkellä pysty täysin takaamaan väkivaltaa kohdanneiden turvapaikanhakijanaisten ja -tyttöjen turvallisuutta Istanbulin sopimuksen mukaisesti.

Suomeen vuonna **2018** tulleiden turvapaikanhakijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimuksen mukaan noin **10-30%** naisista oli läpikäynyt sukuelinten silpomisen.

KONFLIKTEJA PAKENEVIEN NAISTEN KOHTAAMA SUKUPOULITTUNUT VÄKIVALTA ON OTETTAVA VAKAVASTI

Euroopan parlamentti on mietinnössään vuonna 2016 kehottanut "jäsenvaltioita ryhtymään toimenpiteisiin, joilla taataan, että kaikki naiseen kohdistuvan väkivallan muodot, myös naisten sukuelinten silpominen, voidaan tunnustaa vainoksi ja että uhreilla on siten oikeus vuoden 1951 pakolaisten oikeusasemaa koskevassa yleissopimuksessa tarkoitettuun suojeluun Istanbulin yleissopimuksen 60 artiklan mukaisesti". Suomen ulkomaalaislaki säättää, että sukupuoleen kohdistuva väkivalta tulee huomioida turvapaikkaprosessissa.

Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous hyväksyi vuonna 2017 päätöslauselman, jossa jäsenmaita muistutetaan pakolaisten haavoittuvasta asemasta ja kehoitetaan suojelemaan heitä naisiin kohdistuvalta väkivallalta. Kokouksessa todettiin, että myös nykyiset pakolaisleirit, säilöt ja vastaanottokeskukset altistavat usein naiset ja lapset uusille hyväksikäyttökokemuksille. Euroopan parlamentin mietintö vuodelta 2016 tuo esille, että konflikteja ja vainoa pakenevilla naisilla ja tytöillä on ilmeinen riski kohdata sukupuoleen perustuvaa ja seksuaalista väkivaltaa niin lähtömaassaan kuin kauttakulku- ja määränpäämaissaan. Erityisen suuressa riskissä ovat yksinään liikkuvat, vammaiset, ikääntyneet, perheenpäinä toimivat naiset ja raskaana olevat naiset. Lisäksi tytöillä on muita suurempi riski joutua lapsi- tai pakkoavioliittoon ja prostituution uhriksi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaiseman Suomeen vuonna 2018 tulleiden turvapaikanhakijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimuksen mukaan naisista noin 10–30 prosenttia naisista oli läpikäynyt sukuelinten silpomisen. Erityisesti joistakin Afrikan maista tulleista naisista lähes 60 prosenttia oli kokenut seksuaalista väkivaltaa ennen Suomeen tuloa ja turvapaikanhakumatkan aikana 29 prosenttia. Naisista 21 prosenttia oli joutunut kidutetuksi, 37 prosenttia pakotetuksi tai huijatuksi ja 23 prosenttia naisista oli ollut vangittuna tai kidnapattuna.

CEDAW-komitea on esittänyt Suomelle huolen siitä, että maahan muuttaneet naiset jäävät vaille heille kuuluvia, eri väkivallan muodoilta suojaavia palveluita, sillä he eivät välttämättä tunne lakia tai he pelkäävät oleskeluluvan menettämistä tai maasta karkottamista. Kaikille tytöille ja naisille tulee tarjota kattavasti tietoa heidän oikeuksistaan ja saatavilla olevista palveluista ilman, että se riippuu oleskelustatuksesta tai esimerkiksi vastaanottokeskuksen henkilökunnan perehtyneisyydestä asiaan. Konfliktialueilta Suomeen tulevia kohtaavien sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten tulee osata ottaa entistä paremmin huomioon, että iso osa konfliktialueilla olleista naisista tai lapsista on kohdannut väkivaltaa. Tarvitaan asiantuntemusta eri väkivallan muodoista ja kykyä kartoittaa asiakkaan tilanne ja tuen tarve.

Vaikka ulkomaalaislaki mahdollistaa väkivallan uhrille itsenäisen oleskeluluvan avioliiton tai suhteen purkautuessa, voi perhesiteen perusteella oleskeluluvan saaneella voi olla korkea kynnyks irtautua väkivaltaisesta parisuhteesta oleskeluoikeuden menettämisen pelossa. Järjestöjen kokemuksen mukaan itsenäistä oleskelulupaa väkivallan uhrille ei aina myönnetä, vaikka suhteessa olisi ollut vakavaakin väkivaltaa. GREVIO on tuoreessa raportissaan kritisoinut Suomea uhrin itsenäisen oleskeluluvan myöntämisen tiukoilta vaikuttavista ehdoista.

Vastaanottokeskuksen henkilökunnan kyky tunnistaa väkivalta ja haavoittuvuus on ensisijaista, sillä heillä on velvollisuus ohjata haavoittuvassa asemassa

olevat oikeusavun piiriin. Vastaanottokeskusten henkilöstöresursseja tulee vahvistaa, jotta haavoittuvassa asemassa olevat tulevat tunnistetuksi. GREVIO on raportissaan kehottanut Suomea takaamaan, että vastaanottokeskukset ovat kaikilta osin turvallisia tytöille ja naisille.

HÄIRINTÄ JA RASISMI HEIKENTÄVÄT HYVINVOINTIA

Valtioiden tulee huolehtia, että kansainvälistä suojelua hakevat henkilöt voivat elää turvallisessa ympäristössä. Kuitenkin populismin, rasismin ja ääriajattelun lisääntyminen vaikuttaa pakolaisnaisten, turvapaikanhakijoiden ja maahanmuuttajien mahdollisuuksiin elää vapaana rasismisesta hyväksikäytöstä, syrjinnästä tai väkivallasta.

Suomeen muuttaneet naiset ovat vaarassa kokea moniperustaista tai risteävää syrjintää. Vähemmistöön kuuluvilla naisilla on 2,6 kertaa suurempi riski kokea sukupuolittunutta vihapuhetta verrattuna naisiin, jotka eivät kuulu vähemmistöön. Vuonna 2017 julkaistun toisen Euroopan unionin vähemmistöjä ja syrjintää koskevan kyselytutkimuksen (EU-MIDIS II) mukaan Suomi on yksi Euroopan syrjivimmistä maista. Tutkimuksessa käy ilmi, että naiset kokevat syrjintää miehiä enemmän. Myös EU:n perusoikeusviraston (FRA) vuoden 2018 julkaiseman tutkimuksen mukaan kokemukset rasismista ovat Suomessa yleisempiä kuin muissa tutkimukseen osallistuneissa 12 maassa. Afrikkalaistaustaisista vastaajista 63 prosenttia oli kokenut rasisista häirintää Suomessa viimeisten viiden vuoden aikana ja 45 prosenttia raportoi kokeneensa rasisista syrjintää viimeisen vuoden aikana. Naisista 48 prosenttia oli kokenut etniseen tai maahanmuuttajataustaan liittyvää syrjintää edellisen vuoden aikana. Myös Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimuksen mukaan erityisesti afrikkalaistaustaiset naiset raportoivat vieraiden ihmisten kohdelleen heitä epäasiallisesti. Niin ikään Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemän maahanmuuttajien terveys- ja hyvinvointitutkimuksen mukaan syrjintä vaikuttaa Suomeen muuttaneiden ihmisten psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen. Rasismia esiintyy myös rakenteellisesti ja piiloisesti. Esimerkiksi maahanmuuttopalveluissa on saatettu ohjata maahanmuuttajataustaisia naisia hoiva-alalle systemaattisesti ilman, että heidän todelliset toiveensa on huomioitu.

Rasismiin, syrjintään ja väkivaltaan tulee olla nollatoleranssi, ja niihin tulee puuttua aikaisempaa aktiivisemmin. Hallitusohjelman kirjaus rasismin ja syrjinnän vastaisen toimintaohjelman laatimisesta ja rasismin ja syrjinnän torjumisesta yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla on askel oikeaan suuntaan.

RAUHANTYÖ RAKENTAA SUKUPUOLTEN TASA-ARVOA

Naisten osallistuminen rauhanneuvotteluihin on kestävä rauhan edellytys. Naisten osallistuminen on keskeistä myös siksi, että naisiin kohdistuvat rikokset, kuten seksuaalinen väkivalta, tulevat huomioiduksi ja kirjatuksi selkeästi rauhansopimuksiin. Ilman kirjauksia on vaarana, että väkivalta tulee jatkumaan konfliktin päätyttyäkin. Sukupuolinäkökulma tulee sisällyttää rauhanvälitykseen, rauhanprosesseihin ja siirtymäprosesseihin. Myös sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista turvallisuussektorilla ja kriisinhallinnassa on tehostettava. Samoin turvallisuussektorilla toimivien naisten määrää tulee lisätä, ja samalla tulee varmistaa, että kaikilla on yhtäläiset mahdollisuudet edetä urallaan. Kaikkein kriisinhallintaan ja rauhanprosesseihin liittyvään koulutukseen tulee sisällyttää sukupuolinäkökulma.

Suomi ratifioi YK:n asekauppasopimuksen joulukuussa 2013. Sopimus sisältää sukupuolittunutta väkivaltaa koskevan kriteerin, joka sopimuksen mukaan tulee ottaa huomioon arvioitaessa puolustustarvikkeiden vientiä. Suomen 1325-verkosto on varjoraportissaan kiinnittänyt huomiota siihen, että vaikka Suomi korostaa vuosiraportissaan aktiivista rooliaan asekauppasopimusta koskevilla neuvotteluilla sukupuolittuneeseen väkivaltaan liittyen, se ei avaa omia käytäntöjään asekauppasopimuksen toimeenpanossa.

YK:n turvallisuusneuvosto hyväksyi vuonna 2015 historiallisen päätöslauselman Nuoret, Rauha ja Turvallisuus (2250). Suomi on parhaillaan ensimmäisenä maana maailmassa laatimassa kansallista toimintaohjelmaa päätöslauselman toteuttamiseksi. Kansallisen toimintaohjelman laatimisessa ja toteuttamisessa on huomioitava sukupuolinäkökulma.

Suomessa rauhantyöllä on pitkät perinteet ja hyvä maine. Kuitenkin rauhanjärjestöjen valtiolta saama yleisavustus on kutistunut viime vuosien aikana. Tämä on vaikeuttanut järjestöissä tehtävää työtä ja toimintojen ylläpitämistä.

EU:N PERUSOIKEUSVIRASTON (FRA) VUODEN 2018

JULKAISEMAN TUTKIMUKSEN MUKAAN KOKEMUKSET

RASISMISTA OVAT SUOMESSA YLEISEMPIÄ KUIN MUISSA

TUTKIMUKSEEN OSALLISTUNEISSA 12 MAASSA.

48% OLI KOKENUT ETNISEEN TAI MAAHANMUUTTAJA-

TAUSTAAN LIITTYVÄÄ SYRJINTÄÄ EDELLISEN VUODEN AIKANA.

OIKEUS TERVEYTEEN JA HYVINVOINTIIN

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET:

- Aborttilakia uudistetaan siten, että abortin saaminen perustuu naisen omaan pyyntöön 12. raskausviikkoon saakka, **STM**
- Ilmainen ehkäisy taataan alle 25-vuotiaille, **STM**
- Sukupuolen vahvistamista koskevasta laista poistetaan vaatimus lisääntymiskyvyttömyydestä ja juridinen ja lääketieteellinen prosessi erotetaan toisistaan. Sukupuolen juridisen vahvistamisen tulee perustua henkilön omaan ilmoitukseen ja koskea myös alaikäisiä, **STM**
- Valtio esittää virallisen anteeksipyynnön ja maksaa korvauksia vastoin omaa tahtoaan nk. rotuhygieenisin/eugeenisin tai sosiaalisin perustein steriloiduille sekä voimassa olevan translain aikana juridisen sukupuolensa vahvistaneille ja sen seurauksena leikkauksella tai hormonihoidolla steriloiduille, **VNK**
- Intersukupuolisiin lapsiin kohdistuvat lääketieteellisesti tarpeettomat sukupuolielimiä muokkaavat leikkaukset ja muut toimenpiteet, jotka tehdään ilman lapsen tietoon perustuvaa suostumusta, kielletään, **STM**
- Tyttöjen ja nuorten naisten itsemurhakuolleisuus käännetään laskuun, **STM**
- Syömishäiriöiden yleisyydestä tarvitaan lisää tutkimustietoa. Myös syömishäiriöiden hoidon resursointiin, laatuun ja laadun arviointiin panostetaan, **STM**
- Rintasyöpäseulontojen ikärajaa nostetaan 74 vuoteen ja rintojen omatarkkailua edistetään, **STM**
- Raskauden aikaista imetysohjausta lisätään ja sen toteuttamiseksi luodaan kansallinen kriteeristö. Kaikki synnytyssairaalat ovat vauvamyönteisyys-sertifioituja ja niissä on imetyspoliklinikka. Kaikilla neuvolan terveydenhoitajilla ja muilla vauva- ja pikkulapsiperheiden kanssa työskentelevillä on WHO:n imetysohjaajakoulutus, **STM**
- Paperittomien naisten ja lasten oikeus sosiaali- ja terveystalviin varmistetaan, **STM**
- Kuukautis- ja inkontinenssisuojien arvonlisäveroa alennetaan. Pitkän tähtäimen tavoitteena on poistaa ympäristöstävällisten kuukautissuojien arvonlisävero, **VM**
- Sukupuolten tasa-arvo huomioidaan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamisessa ja sen sukupuolivaikutukset arvioidaan sekä alan työntekijät että asiakkaiden tarpeet huomioiden. Väkivallan uhreille ja väkivallan uhan alla eläville naisille suunnattujen palveluiden tilaa arvioidaan sosiaali- ja terveystalviin uudistamisen yhteydessä. Sosiaali- ja terveydenhuollon opiskelijoiden ja ammattilaisten koulutuksessa ja sote-palveluissa huomioidaan väkivallan dynamiikan tuntemus, väkivallan muotojen tunnistaminen ja uhrien kanssa työskentely, **STM**
- Selvitetään nk. seksuaali- ja lisääntymisterveysneuvolamallin käyttöön ottoa, **STM**

VAPAA ABORTTI ON IHMISOIKEUS

Naisten ihmisoikeuksia, erityisesti seksuaali- ja lisääntymisterveysoikeuksia on viime vuosina kyseenalaistettu maailmanlaajuisesti. Naisten ja sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen ihmisoikeuksia vastustavat sadat ryhmät myös Euroopan Unionin sisällä. YK on viimeksi vuonna 2018 ihmisoikeusneuvoston kannanotolla vahvistanut, että oikeus turvalliseen aborttiin on ihmisoikeus ja ettei uusia rajoituksia aborttioikeuden toteutumiseksi mukaan lukien hoitohenkilökunnan kieltäytyminen abortin tekemisestä omantunnon syistä tule asettaa. Aborttilakeja on siitä huolimatta yritetty tiukentaa, ja abortin sekä jälkikiehkäisyn saamista on käytännössä vaikeutettu useissa EU:n jäsenvaltioissa. Myös Pekingin toimintaohjelmassa vahvistetaan, että naisten ihmisoikeudet sisältävät heidän oikeutensa kontrolloida omaa ruumistaan ja päättää itse seksuaalisuuteensa ja lisääntymiseensä liittyvistä asioista. Naisten kyky kontrolloida omaa hedelmällisyyttään on edellytys ja perusta heidän mahdollisuuksilleen nauttia muista oikeuksistaan.

Vaikka Suomessa raskaudenkeskeytyksen saa käytännössä jokainen sitä hakeva, abortti ei ole "vapaa". Laki raskauden keskeyttämisestä on vuodelta 1970 ja sallii keskeytyksen naisen pyynnöstä, kun hänen esittämänsä perustelut vastaavat laissa mainittuja edellytyksiä. Näitä ovat muun muassa sosiaaliset syyt tai vaara raskaana olevan terveydelle tai hengelle.

Valtaosa raskaudenkeskeytyksistä tehdään sosiaalisin perustein. Sosiaaliset perusteet viittaavat raskaana olevan ja hänen perheensä olosuhteisiin, jolloin aborttitarvetta on käytännössä perusteltava perhesuhteilla, taloudellisella ja työtilanteella sekä asumisolosuhteilla. Lääkäriin on harkintansa mukaan ennen sosiaalisin perustein haettuun aborttiin myöntymistä pyydettävä "sosiaaliviranomaisen taikka kättilön, terveyssisaren tai näitä vastaavan henkilön selvitys naisen ja hänen perheensä elämänoloista ja muista olosuhteista".

Sosiaalisista syistä haettavalle abortille tarvitaan kahden lääkärin lupa. Se tarvitaan myös raskauden jälkeen tapahtuvaan aborttiin ja tapauksissa, joissa raskaus tai synnyttäminen vaarantaisi äidin hengen. Kuten asiantuntijat ovat huomauttaneet, kahden lääkärin luvan odottelu pitkittää abortin suorittamista, vaikka laki edellyttää abortin tekemistä mahdollisimman varhaisessa raskauden vaiheessa. Lisäksi laissa edellytetään ehkäisyneuvonnan antamista abortin saaneelle aborttiperusteesta riippumatta. Esimerkiksi aborttia hakeneen mahdollista puolisoa edellytys ei kuitenkaan koske.

Nykyisessä laissa raja abortin saamiselle on 12 viikkoa, paitsi jos aborttia haetaan raskaana olevan tai sikiön sairauden tai "ruumiinvian" perusteella, jolloin takaraja

on 20.-24. raskausviikko. Abortin voi saada myös painavista sosiaalisista syistä raskausviikkojen 12-20 välillä. Silloin luvan myöntää Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira). Ruotsissa vapaan abortin takaraja on 18. raskausviikko. Suomessakin abortin takaraja oli vuoteen 1979 saakka 16. raskausviikko.

Oikeus vapaaseen aborttiin koskee naisten ruumiillisesta itsemääräämisoikeutta, eikä tämän ihmisoikeuden käyttämistä tulisi joutua perustelemaan taloudellisin tai sosiaalisin tekijöihin. Päätösvallan ei myöskään tulisi olla kenelläkään muulla kuin naisella itsellään. Koska abortin saa käytännössä jokainen sitä ennen 12. raskausviikkoa hakeva, on selvää, ettei voimassa oleva aborttilaki vastaa vallitsevia käytäntöjä. Aborttilakia tulee uudistaa siten, että abortin saaminen perustuu naisen omaan ilmoitukseen.

NUORILLE ON TAATTAVA ILMAINEN EHKÄISY

Ehkäisykulut kasaantuvat usein tytön tai nuoren naisen vastuulle. Viranomaisista sosiaali- ja terveysministeriö ja THL ovat puhuneet ilmaisen ehkäisyn puolesta.

Ilmainen ehkäisy lisää ehkäisyvälineiden käyttöä. Nuorten tekemien aborttien määrä ja seksitaudit ovat vähentyneet merkittävästi niissä kunnissa, jotka tarjoavat ilmaista ehkäisyä. Vaikka THL:n laskelmien mukaan ilmainen ehkäisy tuo säästöjä, ovat syyt ilmaisen ehkäisyn vastustamiselle kunnissa useimmiten taloudelliset. Tällä hetkellä noin 50 kuntaa reilusta 300:sta tarjoaa nuorille ilmaista ehkäisyä.

Ehkäisyn maksuttomuuden lisäksi seksuaalikasvatuksen ja seksuaaliterveyttä koskevan neuvonnan laatu ja resurssit tulee turvata. Suomi on hyvä esimerkki siitä, miten oikea tieto ja palvelut vaikuttavat suoraan nuorten mahdollisuuteen suunnitella tulevaisuuttaan. Nuorten synnytykset ja abortit ovat Suomessa harvinaisempia kuin muissa maissa. Kun seksuaalikasvatus poistettiin laman takia vuonna 1994 pakollisten oppiaineiden joukosta, alkoi nuorten aborttien lukumäärä kasvaa tasaisesti ja muun muassa klamydiatartunnat kaksinkertaistuivat. Kehitys kääntyi laskuun terveystiedon ja siihen sisältyvän seksuaalikasvatuksen palattua kouluihin vuonna 2002.

**NOIN 50 KUNTA REILUSTA 300:STA TARJOAA
NUORILLE ILMAISTA EHKÄISYÄ.**

Suomi on jo pitkään ollut ainoa Pohjoismaa, joka edellyttää sukupuoltaan korjaavilta lisääntymiskyvyttömyyttä. Suomi on saanut aiheesta useita huomautuksia kansainvälisiltä valvontaelimiltä. Viranomaisista tasa-arvo-, lapsiasia- ja yhdenvertaisuusvaltuutetut ovat vaatineet välitöntä translain kokonaisuudistusta, ja sukupuolen oikeudellisen vahvistamisen edellytyksiä pohtinut työryhmä esitti loppuraportissaan vuonna 2015 lisääntymiskyvyttömyysvaatimuksen poistamista. Kansalaisyhteiskunta on kampanjoinut pitkään lain kokonaisuudistuksen puolesta.

Nykyinen translaki vaatii sukupuoltaan korjaavalta lisääntymiskyvyttömyyden lisäksi täysi-ikäisyyttä, lääketieteellisiä tutkimuksia ja osoitusta siitä, että elää ”vastakkaisen sukupuolen” sukupuoliroolissa. Laki loukkaa sukupuoli-vähemmistöjen perus- ja ihmisoikeuksia, kehollista koskemattomuutta ja itsemääräämisoikeutta. Järjestöjen tavoite on translaki, jossa sukupuolen juridinen vahvistaminen perustuu henkilön omaan ilmoitukseen, on mahdollista alle 18-vuotiaille eikä edellytä lääketieteellistä prosessia tai lisääntymiskyvyttömyyttä. Vuoden 2019 hallitusohjelma lupaa säätää itsemääräämisoikeutta kunnioittavan lain sukupuolen vahvistamisesta, poistaa vaatimuksen lisääntymiskyvyttömyydestä ja eriyttää lääketieteelliset hoidot juridisen sukupuolen vahvistamisesta.

Hallitusohjelman 2019 mukaan lakiuudistus ei mahdollista juridisen sukupuolen vahvistamista alaikäisille, mikä merkitsee, ettei transnuorten asema parane. Kouluterveyskyselyssä 2017 8.–9.-luokkalaisista nuorista 5,6 prosenttia koki sukupuolensa muuksi kuin syntymässä määritellyksi. Useat tahot ovat ottaneet kantaa transnuorten itsemääräämisoikeuden puolesta ja vaatineet sukupuolen juridisen vahvistamisen ulottamista alaikäisiin esimerkiksi Norjan mallin mukaisesti. Norjassa 15 vuotta täyttänyt voi korjata juridisen sukupuolensa ja tätä nuoremmat vanhempien ja tarvittaessa viranomaisten luvalla. Tämä antaisi transnuorille mahdollisuuden kasvaa oman sukupuoli-identiteettinsä mukaisessa juridisessä sukupuolella ja tukisi heidän mielenterveyttään ja hyvinvointiaan.

VASTOIN TAHTOAN STERILOITUIHIN KOHDISTUNEET VÄÄRYYDET ON TUNNUSTETTAVA

Samalla tulisi esittää valtion virallinen anteeksipyyntö ja pohtia korvausten maksamista niille yksilöille ja ryhmille, jotka on steriloitu vastoin omaa tahtoaan pakon tai viranomaisten painostuksen edessä niin kutsutuin rotuhygieenisin/ eugeenisin tai sosiaalisin perustein kulloinkin voimassa olleiden steriloimislakien nojalla sekä voimassa olevan translain aikana juridisen sukupuolensa vahvistaneille ja sen myötä leikkauksella tai hormonihoidolla steriloiduille. Ruotsissa laki

korvausten maksamisesta vastoin tahtaan vuosien 1935-1975 välisenä aikana steriloiduille astui voimaan vuonna 1999. Pakkosteriloiduille transihmisille maksettavasta korvauksesta Ruotsin parlamentti teki päätöksen keväällä 2018.

INTERSUKUPUOLISIIN LAPSIIN KOHDISTUVAT IHMISOIKEUSLOUKKAUKSET ON KIELLETTÄVÄ

Intersukupuolisuudella tarkoitetaan sellaisia synnynnäisiä tiloja, joissa yksilön keholliset, anatomiset tai muut ominaisuudet, joiden perusteella sukupuoli yleensä määritellään, eivät ole yksiselitteisesti mies- tai naistyyppilliset.

Suomessa lapsen juridinen sukupuoli (tyttö/poika) on ilmoitettava väestörekisteriin lapsen ollessa kolmen kuukauden ikäinen. Yleensä jo lapsen syntyessä kätilö tai lääkäri määrittää hänet kuuluvaksi toiseen juridisista sukupuolista. Usein lapsen sukuelimiä muokataan samalla kosmeettisista syistä kirurgisesti vastaamaan ilmoitettua sukupuolta. Käytäntöjä ohjaavat käsitykset pohjautuvat ajatukselle intersukupuolisuudesta häiriönä ja siitä, että intersukupuolinen lapsi pitää "korjata" keholtaan "normaaliksi". Intersukupuolisuus tulisi kuitenkin häiriön sijaan nähdä osana luonnollista kehollista vaihtelua.

Hoitokäytäntöjen ongelmista on keskusteltu 1990-luvulta saakka. Euroopan maista Malta ja Portugali ovat kriminalisoineet lääketieteellisesti tarpeettomat leikkaukset, Islannissa ja Saksassa kriminalisoimista pohditaan parhaillaan. Suomessa sairaaloiden ylilääkärit saavat itsenäisesti päättää leikataanko sairaalassa intersukupuolisia lapsia kosmeettisesti. Käypä hoito -suositusta ei ole. Vain Oulun yliopistollinen sairaala on luopunut käytännöstä.

Intersukupuolisten lasten lääketieteellisesti ei-välttämättömät hoidot ovat ihmisoikeus- ja perusoikeusloukkaus. Ne rikkovat lapsen oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen ja yksityiselämän suojaan. Myös kansainväliset ihmisoikeustahot ovat ilmaisseet huolensa kyseisistä hoidoista. Seta vaatii, että Suomi kieltää intersukupuolisten lasten kiireettömän ja lääketieteellisesti tarpeettoman kehoa muokkaavan hoidon. Tähän lukeutuu myös kehon sukupuolipiirteitä muokkaava hormonaalinen hoito ennen kuin lapsi tai nuori voi itse osallistua keskusteluun hoidostaan ja olla päättämässä siitä. Myös osana kansallista perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmaa 2017–2019 tehty intersukupuolisia käsittelevä tuore selvitys vuodelta 2019 suosittaa muun muassa, että intersukupuolisten ihmisten oikeus kehollisen koskemattomuuteen ja itsemääräämisoikeuteen on varmistettava.

TYTTÖJEN MIELENTERVEYS ON TURVATTAVA

Mielenterveyteen liittyvät haasteet ovat lisääntyneet ja lisääntyvät edelleen erityisesti nuorten naisten parissa. Tyttöjen ahdistus on lisääntynyt: vuoden 2017 kouluterveyskyselyssä joka viides tyttö kertoi kokeneensa ahdistuneisuutta, kun pojista vain noin kuusi prosenttia kertoi olleensa ahdistunut. Etenkin 8.-9.-luokkalaisten tyttöjen ja lukiolaistyttyjen ahdistuneisuus oli lisääntynyt edellisestä kouluterveyskyselystä. Mielenterveysongelmat ovat tavallisempia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla nuorilla verrattuna muihin nuoriin. Myös kokemukset väkivallasta ja syrjinnästä ovat yleisiä. THL:n tutkimus romanien hyvinvoinnista paljasti, että nuorille romaninaisille kasautuu henkistä huonovointisuutta ja että he kokevat muita enemmän syrjintää ja turvattomuutta.

Itsetuhoisuus yleistyy nuoruusiässä. Vakavia ja toistuvia itsemurha-ajatuksia on 10-15 prosentilla nuorista. Nuorista 3-5 prosenttia on yrittänyt itsemurhaa. Tyttöjen itsemurhayritykset ovat yleisempiä kuin poikien, mutta pojilla itsemurhakuolleisuus on yleisempää. Naiset yrittävät itsemurhaa hieman useammin kuin miehet. Vaikka tyttöjen ja nuorten naisten itsemurhakuolleisuus on poikien ja nuorten miesten itsemurhakuolleisuutta pienempi, ei tyttöjen ja nuorten naisten itsemurhakuolleisuus ole vuosien saatossa laskenut toisin kuin poikien ja nuorten miesten. Tutkimukset osoittavat, että myös nuorten lhbtqi-ihmisten itsemurhariski on korostunut.

Tyttöjen ahdistus on lisääntynyt: vuoden 2017 koulu-terveyskyselyssä **JOKA VIIDES** tyttö kertoi kokeneensa ahdistuneisuutta, kun pojista vain noin **KUUSI PROSENTTIA** kertoi olleensa ahdistunut. Etenkin 8.-9.-luokkalaisilla tytöillä ja lukiolaistytöillä ahdistuneisuus oli lisääntynyt edellisestä kouluterveyskyselystä.

SYÖMISHÄIRIÖIDEN HOITOA ON PARANNETTAVA

Syömishäiriöt ovat nuorten ja nuorten aikuisten naisten yleisiä ja vakavia mielenterveyshäiriöitä. Miehillä sairaus on harvinaisempi.

Syömishäiriöiden hoidon laatu ja määrä vaihtelevat Suomessa huomattavasti paikkakunnasta riippuen. Syömishäiriöiden Käypä hoito -työryhmä on ehdottanut, että syömishäiriöiden hoidon laatua tulisi seurata. Seurattavia kokonaisuuksia ovat syömishäiriöiden paikallisten hoitoketjujen olemassaolo, ovatko potilaat hoidon piirissä ja miten nopeasti he pääsevät hoitoon. Syömishäiriöliiton jäsenistöltä saaman kokemustiedon mukaan hoidon laatua ei kuitenkaan seurata eikä arvioida riittävästi. Arvioinnin puute näkyy puutteina sekä hoidon laadussa että saatavuudessa.

Syömishäiriöt eivät usein näy päällepäin, ja syömishäiriöihin kuuluvan salailun ja häpeän vuoksi sairaudesta ei kerrota. Syömishäiriöiden diagnostiset kriteerit ovat Suomessa niin tiukat ja painokeskeiset, että vain murto-osa syömishäiriöllä pahastikin oireilevista täyttää kriteerit. Näin ollen isolla osalla sairastavista on diagnoosina esimerkiksi masennus tai yleinen ahdistuneisuushäiriö. Kun syömishäiriötä sairastavaa hoidetaan väärällä diagnoosilla, ei sairaus tule näkyväksi. Kun syömishäiriöt tunnistetaan ja havaitaan paremmin, sairaus tulee näkyväksi ja sen hoitoon ja hoidon kehittämiseen on suunnattava enemmän resursseja.

RINTASYÖVÄN JA KOHDUNKAULAN SYÖVÄN VARHAISTA TOTEAMISTA ON EDISTETTÄVÄ

Vaikka rintasyöpä on naisten yleisin syöpä (31 prosenttia), on suhteellinen rintasyöpäkuolleisuus vähentynyt Suomessa huomattavasti. Suomi oli ensimmäinen maa maailmassa, joka aloitti mammografiaseulonnat vuonna 1987. Nykyisessä laajuudessaan seulontoja on järjestetty vuodesta 2007. Mammografiaseulonta on osoittanut tarpeellisuutensa: seulontaan osallistumisen on todettu vähentävän kuolleisuutta kolmanneksella.

Rintasyöpätapauksia todetaan entistä enemmän. Kasvua selittää etenkin naisten eliniän kasvu. Pekingin toimintaohjelma huomauttaa, että iäkkäiden naisten terveyteen liittyvät kysymykset vaativat erityishuomiota, koska heidän lukumääränsä kasvaa ja elinajaodote pitenee. Suomessa suuret ikäluokat ovat siirtyneet rintasyövän riski-ikään. Silti mammografiaseulonnat koskevat yhä vain 50–69-vuotiaita naisia, vaikka useat tahot kannattavat seulontakarajan nostamista 74 ikävuoteen. Seulontojen on oltava esteettömiä ja myös vammaisten naisten saavutettavissa.

Omatarkkailun asema on selvästi ottanut 25 vuodessa takapakkia. Rintasyövän varhaistoteaminen on tyypistynyt seulontaohjelman ympärille, vaikka noin 60 prosenttia rintasyövistä havaitaan seulontojen ulkopuolella. Rintasyövän varhaisen toteamisen kannalta olisi tärkeää, että kaikki tarjolla olevat keinot diagnoosin aikaistamiseksi olisivat käytössä. Alueellinen eriarvoisuus omatarkkailussa ja rintasyövän varhaistoteamisessa on suurta, sillä asian edistäminen riippuu pitkälti yksittäisten terveydenhuollon ammattilaisten osaamisesta, eikä ole mukana terveyden edistämisen rakenteessa.

NOIN 60% RINTASYÖVISTÄ HAVAITAAN
SEULONTOJEN ULKOPUOLELLA

Myös tilastointia tulee kehittää. Kuten monet muutkin sairaudet, myös rintasyövän esiintyminen tilastoidaan vain miesten ja naisten erottelulla, ja näihin kategorioihin sijoitetaan myös niihin kuulumattomat henkilöt. Tämän takia ei ole tilastotietoja siitä, miten paljon rintasyöpää esiintyy sukupuolivähemmistöillä.

Jokainen 30–60-vuotias nainen saa viiden vuoden välein kutsun kohdunkaulansyövän seulontatutkimukseen. Joissain kunnissa seulonnat on laajennettu 25- ja 65-vuotiaisiin naisiin. 70 prosenttia kutsutuista osallistuu seulontoihin. Seulonnoilla on pystytty vähentämään kohdunkaulansyöpään sairastumista 80 prosenttia. Haaste on, että nuoret naiset osallistuvat vähän seulontoihin.

Kohdunkaulan syöpää ja sen esiasteita ehkäisevä HPV-rokote on kuulunut kansalliseen rokotusohjelmaan vuodesta 2013. Rokotteen saavat maksutta 10–12-vuotiaat tytöt. Syksystä 2019 lähtien ensimmäinen annos annetaan jo 5. luokalla. Valtakunnallinen HPV-rokotekattavuus on vaihdellut reilun 60–80 prosentin välillä. THL:n mukaan rokotteesta voivat hyötyä kansallisen ohjelman rokotusikää vanhemmatkin, mutta yli 30-vuotiaille rokotteesta ei ole juuri hyötyä.

IMETYSOHJAUSTA- JA TUKEA ON LISÄTTÄVÄ JA JULKI- IMETYS TURVATTAVA

Imetys liittyy vahvasti naisten ja lasten ihmisoikeuksiin ja terveyteen. Imettäneillä naisilla on pienempi riski sairastua rintasyöpään, munasarjasyöpään, aikuistyyppin diabetekseen sekä sydän- ja verisuonitauteihin. Imetys liittyy myös naisten taloudelliseen asemaan ja työmarkkina-asemaan, ja on feministinen kysymys erityisesti silloin, kun puhutaan oikeudesta imettää julkisilla paikoilla ja imetyksen ja työelämän yhteensovittamisesta. Vaikka valtaosa suomalaisista äideistä haluaa imettää, jäävät toteutuvat imetysluvut selvästi alle sekä kansallisten (vähintään 12 kk) että WHO:n (24 kk) suositusten. Tutkimusten perusteella on todennäköistä, että tämä johtuu suurelta osin imetysohjauksen ja -tuen puuttumisesta. Sosioekonomiset erot näkyvät suomalaisissa imetystilastoissa selvästi siten, että korkeammin koulutetut imettävät lapsiaan huomattavasti pidempään kuin vähemmän koulutetut.

Myös julki-imetykseen liittyy haasteita, jotka koskevat naisruumiin seksualisointia, imettävän lapsen ikää ja julkisia tiloja koskevia kulttuurisia odotuksia, jotka saattavat rajoittaa imettävien äitien julkisten tilojen käyttöä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on suositellut Kansallisessa imetyksen edistämisen toimintaohjelmassa julki-imetyksen turvaamista lailla.

PAPERITTOMIEN NAISTEN JA LASTEN TERVEYS JA HYVINVOINTI ON TURVATTAVA

Suomessa aikuisilla turvapaikanhakijoilla on oikeus kiireelliseen ja välttämättömään hoitoon ja alaikäisillä terveydenhuoltoon samoin perustein kuin kuntalaisilla. Paperittomien oikeus terveyspalveluihin on kuitenkin rajattua ja käytännöt terveydenhuollon tarjoamisesta vaihtelevat kunnittain. Julkinen terveydenhuolto tarjoaa paperittomille lain mukaan kiireellistä hoitoa, mutta hoito ei sisällä esimerkiksi neuvolapalveluita tai kroonisten sairauksien hoitoa. Osassa kunnista hoitokulut jäävät kokonaisuudessaan paperittomalle itselleen maksettavaksi, kun taas toiset kunnat laskuttavat saman verran kuin kuntalaisiakin.

Paperittomat ja rekisteröitymättömät naiset ovat erittäin haavoittuvassa asemassa. Paperittomilla naisilla on tarve erityisesti seksuaali- ja lisääntymisterveydellisiin palveluihin, jotka liittyvät esimerkiksi raskausaikaan, synnytykseen ja sen jälkeiseen seurantaan sekä HIV/AIDS-palveluihin.

Vaikka kaupunki tarjoaisi palvelut kaikille, on palveluiden käytettävyydessä ja löydettävyydessä haasteita. Esimerkiksi kieli- ja lukutaidottomuuden takia voi tarvita saattajan terveyskeskukseen löytämiseksi ja tulkin asioimistilanteen hoitamiseksi. Lisäksi terveyden hoitamisen esteeksi saattaa koitua se, että ei ole varaa ostaa lääkkeitä. Tämän vuoksi paperittomille ja rekisteröitymättömille naisille saattaa olla helpompaa käyttää julkisten palveluiden sijaan vapaaehtoistyölle perustuvan Global Clinicin palveluita, joissa on tulkit ja joiden tilojen yhteydessä järjestetään matalan kynnyksen päivätoimintaa. Esimerkiksi joidenkin paperittomien ja rekisteröimättömien naisten koko raskauden seuranta tapahtuu vapaaehtoisten pyörittämällä klinikoilla. Klinikoiden hoitomahdollisuudet ovat kuitenkin erittäin rajalliset.

KUUKAUTIS- JA INKONTINENSSISUOJIEN ARVONLISÄVEROA ON LASKETTAVA

Kuukautissuojat ovat tytöille ja naisille hygienia- ja terveystarvike ja niiden aiheuttamat kulut kohdistuvat naiseen heidän sukupuolensa vuoksi. Suojien välttämättömyydestä huolimatta niiden arvonlisäveroaste on korkein mahdollinen, 24 prosenttia, eli sama kuin monen ei-välttämättömän tuotteen. Vertailun vuoksi lääkkeiden ja apteekeissa myytävien terveystuotteiden ALV on 10 prosenttia. Kuukautis- ja inkontinenssisuojien verottaminen alennetussa farmakologisten tuotteiden kategoriassa (5 %) on EU:ssa ollut mahdollista vuodesta 2007. Vuoden 2019 alussa Euroopan parlamentti kehotti jäsenvaltioita

luopumaan naisten hygieniatuotteiden arvonlisäverosta. Monessa maassa kuukautissuojat luokitellaankin farmakologisiksi tuotteiksi ja niiden arvonlisävero on alennettu tai poistettu kokonaan. Lisäksi monessa EU-maassa on tällä hetkellä käynnissä julkinen keskustelu veroalennuksista.

Ikääntyvien ihmisten ja pidätysongelmia aiheuttavista sairauksista kärsivien henkilöiden taloudellista tilannetta helpottaisi inkontinenssisuojien hinnan alentuminen arvonlisäveron laskun myötä. Moni iäkäs nainen on pienituloinen, jolloin inkontinenssisuojien aiheuttama kustannus voi olla merkittävä. Veronalennuksen tulee koskea myös inkontinenssisuojien ALV:tä.

**KUUKAUTISSUOJIEEN ARVONLISÄ-
VEROASTE ON KORKEIN MAHDOLLINEN,**

24%

**LÄÄKKEIDEN JA APTEEKEISSA MYYTÄVIEN
TERVEYSTUOTTEIDEN ALV ON**

10%

NAISTEN MONINAISUUS ON HUOMIOITAVA SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUISSA

Sosiaali- ja terveyspalveluiden saatavuus ja saavutettavuus on varmistettava eri väestöryhmät ja niiden tarpeet huomioiden. Esimerkiksi ikääntyneiden naisten joukossa on paljon palveluja tarvitsevia, joiden pääsy palveluihin vaarantuu, ellei saatavilla ole lähipalveluina. Sama koskee myös lapsiperheitä ja kaikkia autottomia niillä alueilla, joilla joukkoliikenne ei ole toimiva tai kattava.

Lapin pitkät etäisyydet vaikuttavat palvelujen saavutettavuuteen. Esimerkiksi iäkkäät saamelaisnaiset kokevat sosiaali- ja terveyspalveluihin pääsyn välimatkojen vuoksi vaikeaksi. Myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat saamelaiset kokevat, ettei heidän oikeutensa esimerkiksi mielenterveyspalveluihin toteudu saamelaiskulttuurin ja sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin liittyvän asiantuntemuksen puutteen vuoksi. CEDAW-komitea vaatii takaamaan saamelaisille riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut saamen kielellä.

THL keräsi vuosina 2017–2018 tietoa romaniväestön hyvinvoinnista, terveydestä, toiminta- ja työkyvystä sekä palvelujen käytöstä. Tutkimuksen tulosten perusteella THL ehdotti, että terveyden edistämisessä tulisi kuntatasolla huomioida

kulttuurinen esteettömyys ja tarjota esimerkiksi omia liikuntavuoroja niitä haluaville ryhmille. Myös terveydenhoitohenkilökunnan tuntemusta romanikulttuurista ja sen erityispiirteistä tulisi lisätä, sillä esimerkiksi neuvolatoiminnassa ja perhepalveluissa on romaneja koskevan tiedon puutteita.

THL:n UHT-tutkimuksen mukaan ulkomaalaistaustaiset naiset kokevat terveytensä miehiä huonommaksi, joskin ryhmien välillä on eroja. Mahdolliset asiointikieleen liittyvät haasteet saattavat vaikeuttaa maahanmuuttajataustaisten naisten sote-palveluihin pääsemistä.

SOTE-UUDISTUKSEN SUKUPUOLIVAIKUTUKSET ON HUOMIOITAVA

Sote-palveluihin tehtävät muutokset vaikuttavat merkittävästi sote-alan ammattilaisina työskenteleviin naisiin. Hallitusohjelman 2019 mukaan sote-uudistuksessa maakunnat tuottavat palvelut pääosin julkisina palveluina yksityisen ja kolmannen sektorin toimiessa täydentävinä palveluiden tuottajina. Kaikista julkisissa ja yksityisissä sote-palveluissa työskentelevistä henkilöistä naisia on noin 90 prosenttia ja kuntien sote-palveluissa yli 90 prosenttia. Sosiaali- ja terveyspalvelut ovat naisryittäjien toiseksi suurin toimiala. Naisten osuus sote-alan ryittäjistä on yli 70 prosenttia ja lähes kaikki yritykset ovat pieniä, alle 10 hengen mikroyrityksiä. Lisäksi järjestöt tuottavat runsaasti nais erityisiä matalan kynnyksen sote-palveluita. Hallitusohjelman mukaan järjestöjen roolia hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä vahvistetaan ja niiden mahdollisuus tuottaa palveluita turvataan.

Sote-uudistuksella vaikuttaa toteuttamistavasta riippumatta naisiin kohdistuvan väkivallan vastaiseen työhön ja palveluihin. Naisiin kohdistuvan väkivallan systemaattista seulontaa tulee tehostaa kaikissa sote-palveluissa, ja sosiaali- ja terveydenhuollon opiskelijoille ja ammattihenkilöstölle suunnattavassa koulutuksessa on huomioitava väkivallan uhrien kanssa työskentely: uhrien tunnistaminen, palveluun ohjaaminen ja tukeminen. Väkivaltatyön koulutuksen kaikille ammattiasteille tulee sisältää haavoittuvat ryhmät ja heihin kohdistuvan väkivallan erityispiirteet, mukaan lukien kunniaan liittyvä väkivalta, pakkoavioliitto, ihmiskauppa ja paritus.

**KAIKISTA JULKISISSA JA YKSITYISISSÄ
SOTE-PALVELUISSA TYÖSKENTELEVISTÄ
HENKILÖISTÄ NAISIA ON NOIN 90%
JA KUNTIEN SOTE-PALVELUISSA YLI 90%.**

Sukupuolten tasa-arvon edistämisestä on huolehdittava maakuntauudistuksen yhteydessä. Nykyisissä maakunnissa ei olla tietoisia viranomaisia koskevasta tasa-arvolain veloitteesta edistää sukupuolten tasa-arvoa ja niistä puuttuvat myös rakenteet ja käytännöt tasa-arvon edistämiseen. Tasa-arvo näkyy nykyisissä maakuntaohjelmissa huonosti eikä maakunnilla ole toiminnallisia tasa-arvosuunnitelmia. Maakuntiin tulee luoda toimivat rakenteet ja budjetoida riittävät resurssit sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi.

ÄITIYSNEUVOLOISTA SEKSUAALI- JA LISÄÄNTYMISTERVEYSNEUVOLAMALLIIN

Sote-uudistuksen yhteydessä olisi mahdollista uudistaa myös neuvolamallia THL:n vuonna 2015 esittämän ja Ruotsissa käytössä olevan niin kutsuttu naisneuvola/seksuaali- ja lisääntymisterveysneuvola-mallin mukaiseksi. Seksuaali- ja lisääntymisterveysneuvolan tehtävät pitäisivät sisällään esimerkiksi äitiyshuollon, raskauksien ehkäisyn, raskauden keskeytysten, keskenmenojen, lapsettomuuden, vaihdevuosiin liittyvien kysymysten ja seksitauteihin liittyvän neuvonnan ja seulonnat sekä gynekologiset seulonnat. Tällä hetkellä äitiysneuvolatyöhön liittyvien palveluiden järjestämistapa vaihtelee kunnittain. Lisäksi äitiysneuvolan yhteys muihin naisille suunnattuihin ehkäiseviin palveluihin ja synnytysairaaloihin voi olla THL:n tutkijoiden mukaan heikko.

Seksuaali- ja lisääntymisterveysneuvolan työstä vastaisi kättilö tai lisäkoulutuksen saanut terveydenhoitaja. EU:n kättilödirektiivin mukaan kättilöiden tulee vastata muun muassa perhesuunnitteluneuvonnasta ja -ohjauksesta, raskauksien toteamisesta ja normaalien raskauksien kulun tarkkailusta sekä synnytysvalmennusten toteuttamisesta. On kiinnitettävä huomiota myös siihen, että vammaisten naisten oikeudet seksuaali- ja lisääntymisterveyspalveluihin ja vanhemmuuteen toteutuvat.

SOTE-UUDISTUKSEN YHTEYDESSÄ OLISI MAHDOLLISTA UUDISTAA MYÖS NEUVOLAMALLIA THL:N VUONNA 2015 ESITTÄMÄN JA RUOTSISSA KÄYTÖSSÄ OLEVAN NIIN KUTSUTTU NAISNEUVOLA/SEKSUAALI- JA LISÄÄNTYMISTERVEYSNEUVOLA-MALLIN MUKAISEKSI.

KESTÄVÄ KEHITYS JA ILMASTONMUUTOS

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET:

- Sukupuolinäkökulma valtavirtaistetaan Agenda 2030:n kansalliseen toimeenpanoon, **VNK**
- Ilmasto- ja energiapolitiikan sukupuolivaikutukset arvioidaan kattavasti ja vaikutusarvioinnin tulokset huomioidaan ilmastonmuutoksen, sen torjunnan ja siihen sopeutumisen toimenpiteiden suunnittelussa ja toteuttamisessa. Tavoite on sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen kansalliseen ilmasto- ja energiapolitiikkaan, **YM, TEM**
- Päätöksenteon pohjaksi tuotetaan sukupuolirelevanttia tutkimustietoa ilmastonmuutoksesta sekä ilmasto- ja energiapolitiikasta Suomessa, **YM, TEM, MMM**
- Kestävä kehityksen edistäminen ja ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja sen torjuminen sisältyvät hallituksen tasa-arvo-ohjelmaan ja tasa-arvoselontekoon, **YM, TEM, STM**
- Suomi toimii aktiivisesti sukupuolinäkökulman sisällyttämiseksi EU:n ilmasto- ja energiapolitiikkaan ja YK:n toimintaan, **VNK, UM**
- Naisten ja tyttöjen oikeudet sekä sukupuolten tasa-arvon edistäminen säilyvät Suomen kehitysyhteistyön painopisteenä. Suomi sitoutuu kehitysyhteistyömäärärahojen tason nostamiseen YK:n edellyttämälle tasolle ja varmistaa, että tasa-arvo on joko merkittävä osa- tai pääasiallinen tavoite 85 prosentissa kaikista uusista kehitysohjelmista vuoteen 2020 mennessä, **UM**

KANSAINVÄLISET SITOUMUKSET VELVOITTAVAT HUOMIOIMAAN SUKUPOULEN ILMASTONMUUTOKSEEN, YMPÄRISTÖÖN JA KESTÄVÄÄN KEHITYKSEEN LIITTYVILLÄ ALUEILLA

Pekingin toimintaohjelma edellyttää naisten mukanaoloa ympäristöä koskevassa päätöksenteossa. Euroopan tasa-arvoinstituutin (EIGE) kehittämät indikaattorit arvioivat tämän tavoitteen toteutumista mittaamalla muun muassa naisten osuutta ilmasto- ja energia- ja liikennettä koskevassa päätöksenteossa sekä naisten osuutta luonnontieteiden ja teknologia-alojen tutkinnoista eri EU-maissa. Pekingin toimintaohjelma vaatii, että sukupuolinäkökulma sisällytetään myös kestävä kehityksen politiikkaan ja ohjelmiin sekä sellaisten mekanismien luomista ja vahvistamista, joiden avulla kehitys- ja ympäristöpolitiikan vaikutuksia naiseen on

mahdollista arvioida. Näille tavoitteille ei ole kehitetty omia indikaattoreita. Kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030 edellyttää sukupuolinäkökulman järjestelmällistä valtavirtaistamista ohjelman toimeenpanossa, mukaan lukien tavoite ilmastonmuutoksen torjunnasta. Lisäksi CEDAW:n yleissuositus 37 vuodelta 2018 alleviivaa ilmastonmuutoksen torjunnan kiireellisyyttä ja valtioiden velvollisuutta ottaa tyttöjen ja naisten ihmisoikeudet huomioon ilmastonmuutoksen torjunnassa ja siihen sopeutumisessa kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti. Myös Pariisin sopimuksen täytäntöönpanossa on otettava ihmisoikeuksia ja sukupuolten tasa-arvoa koskevat velvoitteet huomioon. Euroopan parlamentti on antanut viime vuosina lukuisia ilmastonmuutosta ja sukupuolten tasa-arvoa käsittelevää päätöslauselmia.

ILMASTOPOLITIIKAN TULEE OLLA SUKUPUOLITIEOISTA

Suomen ensimmäinen ilmastolaki astui voimaan vuonna 2015. Laki edellyttää, että Suomen kasvihuonepäästöt ovat vuoteen 2050 mennessä vähintään 80 prosenttia alhaisemmat verrattuna vuoden 1990 tasoon. Lain mukaan vähennystavoitteen tulee olla kansainvälisten sopimusten tai EU:n tavoitteiden mukainen, mikäli nämä tavoitteet ovat ilmastolain tavoitetta tiukempia. EU:n vähäpäästöisyysstrategian tavoite on päästöjen vähentäminen 85-90 prosenttiin vuoden 1990 tasosta vuoteen 2050 mennessä. Vuonna 2017 Suomen päästöt olivat ainoastaan noin viidenneksen vuoden 1990 tasoa pienemmät.

Ilmastonmuutos tapahtuu epätasa-arvoisessa maailmassa ja siksi myös sen vaikutukset ovat sukupuolittuneita. Sukupuolen ohella esimerkiksi ikä, sosioekonominen asema, koulutus, terveys ja esimerkiksi toimintakyky vaikuttavat siihen, millaiset mahdollisuudet yksilöillä ja ryhmillä on vaikuttaa ilmastonmuutoksen kaltaisen ilmiön torjuntaan tai millaisia vaikutuksia sillä on heihin.

Sukupuoli- ja tasa-arvonäkökulmien huomioiminen Suomen kestävän kehityksen sekä ilmasto- ja energiapolitiikan linjauksissa vaihtelee. Vuoden 2009 ilmasto- ja energiapolitiittinen tulevaisuusselonteko ja vuoden 2010 tasa-arvoselonteko nostivat esille, että esimerkiksi naisten ja miesten osallistumisessa ilmastopolitiikan muotoiluun ja päästöjen tuottamiseen on eroja. Sen sijaan esimerkiksi hallitusohjelmassa 2015 tai vuosien 2012-2015 ja 2016-2019 tasa-arvo-ohjelmissa teemaa ei käsitelty. Kansallisessa energia- ja ilmastostrategiassa 2016-2030, sen taustaraportissa ja -selvityksissä tai vaikutusarvioinneissa sukupuolinäkökulmaa ei tarkastella, vaikka esimerkiksi suhtautumisessa eri energiantuotantomuotoihin, ilmastonmuutokseen ja sen torjuntaan ja innovaatioiden käyttöönotossa on eroja sukupuolten välillä. Sukupuolinäkökulma puuttuu niin ikään parlamentaarisen energia- ja ilmastokomitean vuonna 2014

valmistuneesta ja vuoteen 2050 ulottuvasta energia- ja ilmastotiekartasta. Sen sijaan vuoteen 2030 ulottuvan keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelman (KAISU) sukupuolivaikutuksia on arvioitu alustavasti ja ympäristöministeriö on todennut, että suunnitelman sukupuolilullottuvuutta on tarkkailtava.

Vaikka Suomi painotti kestäväen kehityksen Agenda 2030:n neuvotteluprosessissa sukupuolten tasa-arvon merkitystä ja vaikka Agenda 2030 edellyttää, että sukupuolten tasa-arvo valtavirtaistetaan läpileikkaavasti koko ohjelmaan, ei painotus näy kansallisesti. Vuoden 2017 alussa ilmestyneessä valtioneuvoston selonteossa Agenda 2030:n toimeenpanon kansallisesta suunnitelmasta tasa-arvon merkitys kestäväen kehityksen edellytyksenä kuitataan toteamalla, että tavoitteet ja toimenpiteet sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi ja syrjinnän poistamiseksi löytyvät hallituksen tasa-arvo-ohjelmasta. Vahvimmin kansallinen suunnitelma huomioi sukupuolten tasa-arvon Suomen kehityspolitiikkaan liittyvissä kysymyksissä. Vaikka Suomi sijoittuu toiseksi tasa-arvon toteutumista kestäväen kehityksen tavoitteiden toimeenpanossa mittavaalla globaalilla indeksillä, jää parannettavaa erityisesti kestäväen infrastruktuurin rakentamisessa, kestäväen teollisuuden ja innovaatioiden edistämässä, ilmastomuutoksen vastaisissa toimissa sekä kestäväen kehityksen toimeenpanon ja globaalien kumppanuuksien tukemisessa.

ILMASTONMUUTOKSEN SUKUPUOLIVAIKUTUKSISTA PUUTTUU TIETOA

Euroopan parlamentti on kehottanut jäsenvaltioitaan kehittämään indikaattoreita ja keräämään sukupuolen mukaan eriteltyä tietoa, kun ne suunnittelevat, panevat täytäntöön, seuraavat ja arvioivat ilmastomuutostoimia, -ohjelmia ja -hankkeita. Suomen Pohjoismaiden ministerineuvoston puheenjohtajuuskaudella 2011 luotiin Equal Climate -sivusto, joka sisältää sukupuolen mukaan analysoitua tietoa ilmastosta ja ilmastomuutoksesta. Valitettavasti sivustoa ei ole päivitetty moneen vuoteen.

Tiedetään, että esimerkiksi kulutustottumukset sekä ruokavalio- ja liikennevälinevalinnat eroavat sukupuolittain ja että näillä valinnoilla on erilaiset ilmastovaikutukset. Naiset käyttävät enemmän joukkoliikennettä ja muodostavat enemmistön kasvissyöjistä, mikä pienentää heidän hiilijalanjälkeään. Toisaalta naisilla saattaa keskimäärin pienempien tulojen takia olla huonommat mahdollisuudet tehdä esimerkiksi sähköauton hankinnan kaltaisia merkittäviä taloudellisia resursseja edellyttäviä päätöksiä, jotka vaikuttavat ilmastomuutoksen hidastamiseen tai sen vaikutusten lieventämiseen.

JOUKKOLIIKENTEEN KÄYTTÖÄ ON EDISTETTÄVÄ

Liikenne muodostaa noin viidenneksen Suomen kasvihuonekaasupäästöistä, ja 90 prosenttia näistä päästöistä syntyy tieliikenteestä. Henkilöautoliikenteen osuus kaikista tieliikenteen päästöistä on 60 prosenttia. Joukkoliikenteen osuus suomalaisten matkoista on tällä hetkellä alle 10 prosenttia, ja kaupungit yltyvät parhaimmillaan noin 50 prosenttiin. Haasteena on saada erityisesti miehet lisäämään joukkoliikenteen käyttöä yksityisautoilun kustannuksella ja tehdä joukkoliikenteestä niin turvallista, ettei koettu turvattomuus rajoita joukkoliikenteen käyttöä.

Agenda 2030 edellyttää kaikille turvallisen, edullisen, luotettavan ja kestävästi liikennejärjestelmän takaamista, julkisen liikenteen kehittämistä ja huomion kiinnittämistä erityisesti huono-osaisten, naisten, lasten, vammaisten ja ikääntyneiden tarpeisiin. Ilmastopoliittiset toimenpiteet, mukaan lukien joukkoliikenteen kehittäminen eivät saa rakentaa syrjiviä mekanismeja ja uusia osallistumisen esteitä esimerkiksi vammaisille naisille. YK:n vammaissopimuksen mukaan kaikille sopiva suunnittelu tarkoittaa "tuotteiden, ympäristöjen, ohjelmien ja palvelujen suunnittelua sellaisiksi, että kaikki ihmiset voivat käyttää niitä mahdollisimman laajasti ilman mukautuksia tai erikoissuunnittelua". Pyörätuoleilla, rollaattoreilla ja lastenvaunujen kanssa liikkuvilla on oltava yhdenvertaiset mahdollisuudet joukkoliikenteen käyttöön. Oma haasteensa on haja-asutusalueiden ja maaseudun liikennepalveluiden kehittäminen siten, että esimerkiksi autottomilla ikääntyneillä on mahdollisuus joukkoliikenteen käyttöön. Maaseutukatsaus 2017:n mukaan maaseudulla yli 65-vuotiaiden osuus on suurempi kuin koko maassa keskimäärin. Vaikka miesten osuus maaseudun väestöstä on nuorten aikuisten ja työikäisten ikäluokissa naisia suurempi, ovat naiset enemmistö maaseudun - kuten kaupunkienkin - vanhimmissa ikäluokissa.

Liikenne muodostaa noin viidenneksen Suomen kasvihuonekaasupäästöistä, ja **90%** näistä päästöistä syntyy tieliikenteestä. Henkilöautoliikenteen osuus kaikista tieliikenteen päästöistä on **60%**. Naiset käyttävät miehiä enemmän joukkoliikennettä.

ÄÄRIMMÄISTEN SÄÄILMIÖIDEN VAIKUTUKSET OVAT SUKUPUOLITTUNEITA

Ilmastonmuutos lisää äärimmäisiä sääilmiöitä, kuten myrskyjä ja helleaaltoja. Helleaallot lisäävät kuolleisuutta ja johtavat etenkin ikääntyneiden naisten kuolleisuuden kasvuun sekä kodeissa että laitoksissa. Äärimmäiset sääilmiöt lisäävät myös palkatonta, pääosin naisten suorittamaa hoivatyötä. Kun ikääntyneiden kotihoito yleistyy, heidän terveydentilaansa on syytä kiinnittää erityistä huomiota esimerkiksi helleaaltojen aikana. Ikääntyneiden ihmisten, joista enemmistö on naisia, voi olla huonontuneen liikuntakyvyn seurauksena vaikeampaa lähteä kodeistaan ilmastoituihin, viilleisiin tiloihin. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos onkin suositellut sekä kotona asuvien vanhusten lukse tehtävien kotikäyntien määrän lisäämistä että hoitolaitosten ilmastointiin panostamista helleaaltojen aikana.

NAISTEN ON OLTAVA MUKANA YMPÄRISTÖÄ KOSKEVASSA PÄÄTÖKSENTEOSSA

Pekingin toimintaohjelma edellyttää naisten mukanaoloa ympäristöä koskevassa päätöksenteossa. Tämä vaatii opiskelu- ja ammattivalintoja rajoittavista stereotyyppisistä käsityksistä irtautumista ja koulutuksen ja työmarkkinoiden segregaation purkamista, mutta myös työelämän syrjinnän ja politiikan sukupuolittuneiden rakenteiden kitkemistä. Vuosina 2016 ja 2017 perusasteen jälkeiset tutkinnot noudattelivat Suomessa osittain perinteistä sukupuolittunutta jakoa. Esimerkiksi tekniikan alan ammatillisen tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista yli 80 prosenttia ja tekniikan alan yliopistotutkinnon suorittaneista yli 70 prosenttia oli miehiä. Kuitenkin luonnontieteellisissä ammatillisissa tutkinnoissa naisten ja miesten jakauma on tasainen ja luonnontieteellisen alan ammattikorke- ja yliopistotutkinnon suorittaneista enemmistö on naisia. Kaikkiaan naisten osuus STEM-alojen maisterin ja tohtorin tutkinnoista on 45-47 prosenttia.

75% Energiateollisuudessa työskentelevistä on Suomessa miehiä ja neljännes naisia.

Energiateollisuudessa työskentelevistä 75 prosenttia on Suomessa miehiä ja neljännes naisia. Energiatoimialalla toimii Suomessa kaksi pörssiyritystä. Naisten osuus niiden liiketoimintajohdosta on noin viidennes. Kansainvälisen energiajärjestö IEA:n mukaan kaikkien Suomessa toimivien energiayhtiöiden puheenjohtajista naisia on viisi prosenttia, toimitusjohtajista seitsemän

prosenttia ja hallitusten tai johtokuntien jäsenistä viidennes. IEA:n mukaan lasikatto on vieläkin korkeammalla energia-alan tutkimuslaitoksissa, eikä naisia ole lainkaan energiavirastojen ja -tutkimuslaitosten puheenjohtajina tai toimitusjohtajina. Naisten osuus näiden virastojen ja laitosten hallitusten jäsenistä on vajaa 40 prosenttia ja johtokuntien jäsenistä neljännes.

Suomi liittyi vuonna 2018 mukaan IEA:n naisten asemaa energia-alalla edistävään Equal by 30 -kampanjaan. Kampanjan tavoite on varmistaa samapalkkaisuus, sukupuolten tasa-arvo johtajavalinnoissa ja yhtenäiset mahdollisuudet opiskeluun ja uravalintaan kaikille vuoteen 2030 mennessä. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää paitsi opintoalojen segregaatian purkua, IEA:n mukaan myös toimenpiteitä muun muassa yritysten rekrytointipolitiikoissa ja -käytännöissä, perhevapaiden tasaista jakautumista, työkuultuurien tasa-arvoistamista sekä huomion kiinnittämistä uralla etenemis- ja ylenemis-mahdollisuuksiin mukaan lukien naisten edustus ylimmässä johdossa. Tutkimukset osoittavat, että monimuotoisuus hyödyttää yrityksiä monilla tavoilla, kuten lisäämällä niiden tuottavuutta.

IEA muistuttaa, että vähähiilisen tulevaisuuden tavoitteeseen pääseminen edellyttää naisten panoksen lisäämistä energiasektorilla. Tällä hetkellä energiasektorin osuus Suomen kaikista kasvihuonekaasupäästöistä on lähes 75 prosenttia. IEA on arvioinut, että ilmastomuutoksen rajoittaminen edellyttää merkittäviä investointeja uusiin cleantech-ratkaisuihin tulevana vuosikymmeninä. Energia- ja ilmastotiekartan mukaan energia- ja ympäristöteknologiaan perustuva cleantech-liiketoiminta on yksi Suomen elinkeinopolitiikan painopisteistä, ja Suomi yksi maailman johtavia cleantech-maita. Naiset ovat kuitenkin aliedustettuina myös cleantech-yrityksissä, mikä uhkaa johtaa siihen, että naiset jäävät paitsi cleantechista saatavista suorista taloudellisista hyödyistä, joiden arvioidaan olevan merkittäviä, mikäli Suomessa kyetään kehittämään globaaleilla markkinoilla menestyviä cleantech-ratkaisuja.

SEGREGAATIO JA STEREOTYPIAT HEIJASTUVAT ILMASTOA JA ENERGIAA KOSKEVAAN PÄÄTÖKSENTEKOON

Suomen energiakysymyksistä vastanneista ministereistä 13 prosenttia on ollut naisia vuosien 1980-2017 välisenä aikana. Vuonna 2019 ilmasto- ja energiapolitiikasta vastaava elinkeinoministeri on ensimmäistä kertaa nainen. Suomen ensimmäisenä ilmastoministerinä toimii niin ikään nainen. Energiasektoriin liittyvien eduskunnan valiokuntien puheenjohtajista ja varapuheenjohtajista naisia on IEA:n mukaan 1980-luvulta lähtien ollut kolmannes ja jäsenistä 45 prosenttia.

Vaikka maa- ja metsätalouseläminen yliopistotutkinnot ovat jo vuosia olleet naisvoittoisia, on maa- ja metsätalousministerin nimitys kohdistunut vain kahdesti naiseen. Lisäksi

ministeriön nykyinen kansliapäällikkö on ensimmäinen nainen kyseisessä virassa. Myös maa- ja metsätalousvaliokunnan jäsenistä enemmistö on miehiä, joskin vuonna 2019 naisten ja miesten suhde on 40/60 (vuonna 2015 naisia 24 prosenttia).

Liikenneasioista vastaava ministeri on vuodesta 2005 lähtien ollut nainen. Liikenne- ja viestintävaliokunnan jäsenistä naisia oli vuonna 2015 lähes puolet, 2019 enää 35 prosenttia.

METSIÄ KOSKEVA PÄÄTÖKSENTEKO ON SUKUPUOLITTUNUTTA

Suomea sitovista kansainvälisistä sitoumuksista Agenda 2030 edellyttää metsien kestävien hoitomenetelmien käyttöönoton edistämistä. Hallitustenvälisen ilmastonmuutospaneeli IPCC:n tuoreen raportin (2019) mukaan ilmastonmuutoksen hillitseminen ei onnistu ilman metsien ja maatalousmaan kestävämpää käyttöä. Tämä pätee myös Suomessa.

Yksityishenkilöt omistavat noin 60 prosenttia Suomen metsäalasta, 70 prosenttia puuston kasvusta ja metsien hiilinieluista sekä myyvät teollisuudelle 80 prosenttia sen tarvitsemasta kotimaisesta puusta. Yksityishenkilöiden tekemillä metsiä koskevilla päätöksillä on suuri merkitys ilmastolle ja ympäristölle.

Sukupuolen merkityksestä metsänomistuksessa tiedetään Suomessa varsin vähän. Suomalaisten metsänomistajatutkimusten mukaan naisten osuus metsänomistajista on viimeiset 20 vuotta ollut noin neljännes. Viime vuosina naisten osuudesta on tehty uusia arvioita, joiden perusteella noin kaksi viidestä metsänomistajasta on naisia. Vaikka naiset omistavat metsää, he eivät läheskään aina vastaa metsään liittyvistä päätöksistä. Vain noin joka neljäs metsätilan hoidosta vastaava on nainen. Naiset ovat lisäksi miehiä harvemmin metsäneuvontapalveluiden piirissä, ja heidän osuutensa metsänhoitoyhdistysten luottamustehtävissä on pieni, vuonna 2015 vain noin 10 prosenttia yhdistysten valtuutetuista. Näiden tekijöiden seurauksena naismetsänomistajien ääni saattaa tutkimusten mukaan jäädä metsiä ja niiden käyttöä koskevassa keskustelussa katveeseen.

VAIKKA NAISET OMISTAVAT METSÄÄ, HE EIVÄT LÄHESKÄÄN AINA VASTAA METSÄÄN LIITTYVISTÄ PÄÄTÖKSISTÄ.

Arvioiden mukaan kaksi viidestä metsänomistajasta on naisia, mutta vain noin joka neljäs metsätilan hoidosta vastaava on nainen.

ILMASTONMUUTOS LISÄÄ SUKUPUOLTEN ERIARVOISUUTTA

Ilmastonmuutos vaikuttaa globaalisti eniten jo valmiiksi haavoittuviin asemiin joutuneisiin ryhmiin ja henkilöihin. YK:n arvioiden mukaan maailmanlaajuisesti 70 prosenttia köyhyydessä elävistä ja ilmastonmuutoksen seurauksille altteimmista

ihmisistä on naisia. Ilmastonmuutoksen, luonnonkatastrofien ja niiden aiheuttamien konfliktien seurauksena tyttöjen koulunkäynti saattaa keskeytyä ja todennäköisyys lapsiavioliittoon kasvaa. Myös sukupuolistuneen väkivallan todennäköisyys on suurempi ja äitiyskuolemat lisääntyvät. Naiset ja lapset kuolevat luonnonkatastrofeissa 14 kertaa todennäköisemmin kuin miehet.

Maailmassa on yli 65 miljoonaa ihmistä, jotka ovat joutuneet jättämään kotinsa sotien ja konfliktien sekä elinympäristön muutosten vuoksi. YK:n ennusteiden mukaan noin 200 miljoonaa ihmistä joutuu jättämään kotinsa ilmastonmuutoksen seurauksena vuoteen 2050 mennessä. Vaikka pakolaissopimukset eivät tunnista ilmastonmuutosta ja sen seurauksia pakolaisaseman kriteerinä, on sopimuksia YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n mukaan mahdollista soveltaa tilanteissa, joissa ilmastonmuutoksen, luonnonkatastrofin ja konfliktin tai väkivallan välillä on yhteys. Euroopan parlamentti on vuonna 2018 antamassaan päätöslauselmassa kehottanut komissiota ja jäsenvaltioita edistämään turvallista, hallittua ja laillista muuttoliikettä koskevaa Global Compact -aloitetta sekä soveltamaan ihmisoikeuksiin perustuvaa työskentelytapaa ja valtavirtaistamaan sukupuolten tasa-arvo koko aloitteeseen.

KEHITYSPOLITIIKAN TULEE EDISTÄÄ TASA-ARVOA

Tasa-arvoselonteko linjasi, että Suomi jatkaa työtä naisten ja tyttöjen roolin ja aseman huomioimiseksi ja tasa-arvon edistämiseksi ilmastonmuutos- ja muissa ympäristökysymyksissä kehitysmaissa. Samoin se linjasi, että Suomen kehityspolitiikka nostaa selkeästi esiin tarpeen estää ilmastonmuutosta ja toimia kestäväen kehityksen puolesta. Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen nostettiin vuonna 2016 kehityspolitiikan ensimmäiseksi painopisteeksi, mutta samaan aikaan tasa-arvotyön rahoitus vähentyi Kehityspoliittisen toimikunnan mukaan noin 40 prosenttia. Suomen kehitysyhteistyömäärärahat vähenivät vuonna 2016 vuoden 2006 tasolle mitattuna osuudella bruttokansantuotteesta. Tätä ennen Suomen kehitysyhteistyön määrärahat olivat useita vuosia kasvaneet tasaisesti. Ulkoministeriön kehityspolitiikan tulosraportin 2018 mukaan leikkaukset vaikuttivat negatiivisesti kehityspolitiikan tuloksellisuuteen.

EU:n tasa-arvoa edistävän toimintasuunnitelman tavoite on, että tasa-arvo on joko merkittävä osatavoite tai pääasiallinen tavoite 85 prosentissa kaikista uusista kehitysohjelmista vuoteen 2020 mennessä. Vuosina 2015–2017 maksatukset hankkeille, joiden päätavoite tai merkittävä osatavoite oli sukupuolten tasa-arvo, vähentyivät edellisistä vuosista. Ilmastonmuutoksen hillintää tai siihen sopeutumista edistettiin päätavoitteena noin 10 prosentissa ja merkittävänä osatavoitteena 27 prosentissa vuosina 2015–2017 tehdyistä rahoituspäätöksistä. On rohkaisevaa, että vuoden 2019 hallitusohjelma tavoittelee sekä kehitysyhteistyömäärärahojen nostamista 0,7 prosenttiin BKT:sta että EU:n 85 prosentin tavoitetta.

LÄHDELUETTELO

<https://www.naisjarjestot.fi/toiminta/hankkeet/peking-lahteet/>

Taitto: Minea Berg Design

NAISJÄRJESTÖJEN KESKUSLIITON TOIMITTAMA PEKING +25 -KANSALAI SJÄRJESTÖRAPORTTI LAADITTIIN YHTEISTYÖSSÄ SEURAAVIEN TAHOJEN KANSSA:

Ensi- ja turvakotien liitto
Eurooppalaiset ry
Exit – pois prostituutiosta ry
Finlands Svenska Marthaförbund r.f.
Ihmisoikeusliitto ry
Imetyksen tuki ry
Kokoomuksen Naisten Liitto ry
Käkisalmen Kaupungin Rouvasväen
Yhdistys ry
Lyömätön Linja Espoossa ry
Marttaliitto ry
Miina Sillanpään Säätiö
Monaliiku - Monikansallisten naisten
hyvinvointi ja liikunta ry
Monika-Naiset liitto ry
Naisasialiitto Unioni ry
Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS ry
Naisten Linja Suomessa ry
Naistenkartano ry
Naistoimittajat ry
Nicehearts ry
Rusetti- Vammaisten naisten
valtakunnallinen yhdistys ry

Seta ry
Sosiaalidemokraattiset Naiset
Suomalainen Naisliitto ry
Suomen 1325-verkoston ohjausryhmä
Suomen Akateemisten Naisten Liitto ry
Suomen Keskustalaiset ry
Suomen Kristillisdemokraattiset (KD)
Naiset ry
Suomen Kättilöliitto ry
Suomen Naisyhdistys ry
Suomen NNKY-liitto ry
Suomen sairaanhoitajaliitto ry
Suomen UN Women ry
Suomen Voimisteluliitto ry
Suomen World Vision ry
Suomen YK-liitto
Svenska Kvinnoförbundet r.f
Syömishäiriöliitto – SYLI ry
Tunne rintasi ry
Vammaisfoorumi ry
Vasemmistonaiset
Vihreät Naiset ry
Zonta International Piiri 20 ry

NAISJÄRJESTÖJEN KESKUSLIITTO
KVINNOORGANISATIONERNAS CENTRALFÖRBUND ry
THE NATIONAL COUNCIL OF WOMEN OF FINLAND

PEKING +25 -HANKETTA ON TUKENUT
OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ.

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö